

ISSN 2620-2514

КО МО ДИ ДА

ЧАСОПИС
ПОЗОРИШНОГ
ФЕСТИВАЛА
ДАНИ КОМЕДИЈЕ

КОМЕДИЈА

Часопис позоришног фестивала
Дани комедије

Број 2, Година 1. октобар – март

Издавач

Културни центар
„Светозар Марковић”
Кнегиње Милице 25
35000 Јагодине

Главни и одговорни уредник:

Небојша Петровић

Уредник

Зорица Стојиновић

Уреднички тимо

Небојша Брадић
Марија Вулић
Марија Рацић
Др Виолета Јовановић
Живорад Ђорђевић
Љубиша Бата Вујић

Дизајн

Слободан Штетић

Штампа

Златна књига, Јагодина

Тираж

300 примерака

Октобар 2019.

САДРЖАЈ

- Горан Марковић, СМЕХ ЈЕ ЗА МЕНЕ ОБЛИК ЈАУКАЊА | 9
- Љубомир Бандовић, КО УМЕ КОМЕДИЈУ, УМЕ СВЕ | 11
- Нела Михаиловић, ДАНИЦУ ЧВОРОВИЋ ОСЕЋАМ И ИГРАМ ОРГАНСКИ | 15
- Милан Васић, КОМЕДИЈУ НЕ МОЖЕ ИГРАТИ СВАКО | 17
- Борис Лијешевић, КОМЕДИЈА ЈЕ НАЈСУБВЕРЗИВНИЈИ ЖАНР | 19
- Љиљана Драгутиновић, КОМЕДИЈА ЈЕ ПОЉЕ РАДОСТИ И СМЕХА | 23
- Марко Мисирача, ЉУБОМИР УБАВКИЋ У ГРАДУ КОМЕДИЈЕ | 25
- Радомир Путник, КОМЕДИЈА (НЕ)УСПЕШНО ПОПРАВЉА СВЕТ | 27
- Весна Крчмар, ДУГООЧЕКИВАНА АНТОЛОГИЈА | 33
- Бошко Милин, ОСТВАРЕНИ ИЗАЗОВ | 45
- Бошко Сувајџић, ПРЕПОЗНАВАЊЕ КОМИКЕ И СМЕХА У АНТОЛОГИЈИ
РАДОМИРА ПУТНИКА | 47
- Дејан Мијач, ПОЗОРИШТЕ ЈЕ ВИШЕ ОД ЖИВОТА | 53
- Мирослав Мики Радоњић, ПЕТ СТЕРИЈИНИХ КОМАДА | 59
- Александар Милосављевић, ОД ИГРАЧКЕ ДО ПЛАЧКЕ | 63
- Иван Лалић, ПОДАНИК – садо-мазо комедија | 67

ДАНИ КОМЕДИЈЕ

ПОЗОРИШНИ ФЕСТИВАЛ

Поштовани љубитељи позоришта, пред вама је други број часописа *Комедија*.

Поред осврта на протекли, 48. Фестивал Дани комедије, овај број садржи и теоријске текстове посвећене најзначајнијим комедиографским остварењима друге половине двадесетог века, као и стручне текстове, коментаре и осврте везане за жанр комедије.

С обзиром на то да су Дани комедије једини жанровски чист фестивал који негује комедију у нашој земљи, жеља нам је да часопис својим садржајем допринесе развоју и анализи позоришне делатности, да подстиче комедиографско стваралаштво, али и да афирмише нове ствараоце у области комедије.

У складу са тим, Уредништво је донело одлуку да се од овог броја, у сваком наредном објављују комедиографски текстови који до сада нису објављивани нити извођени у српским позориштима. Намера нам је да на тај начин дамо свој допринос развоју жанра којим се наш фестивал бави већ скоро пола века, као и да подстакнемо књижевне ствараоце да се искажу у овом жанру.

Уредништво

ФЕСТИВАЛ

И СМЕЈ И СУЗЕ ДОЛАЗЕ ИЗ СРЦА

ДВНАИ 44

КОМЕДИ

}

ОСВРТ НА 48. ФЕСТИВАЛ ДАНИ КОМЕДИЈЕ

Под слоганом „Комедија је вечно млада”, Јагодина је од 20. до 27. марта 48. пут угостила најпрестижнија, најквалитетнија и најзапаженија комедиографска остварења у Србији, по избору селектора Небојше Брадића. Комедиографска продукција у Србији, према Брадићевим речима, била је знатно богатија него иначе, тако да му је то омогућило да на јагодински фестивал смеха доведе представе које по свом квалитету и уметничким вредностима задовољавају критеријуме Фестивала. Чињеница да је у избор седам такмичарских представа ушло шест из Београда и Војводине, а само једна из осталог дела Србије, тачније са Косова, навела је позоришну јавност да се запита да ли је комедија тема *non grata* у позориштима или су, пак, позоришни ствараоци почели да размишљају популистички, па су у свом избору повлађивали комерцијалнијим комадима који доносе „јефтин” смех и забаву, на уштрб уметнички квалитетнијих и садржајнијих остварења.

Како год, седам представа које је селектор Брадић довео у Јагодину оправдало је његов избор. Публика је видела „Ноћну стражу” Атељеа 212 (текст: Ф. Шили, режија: Б. Лијешевић), „Шупљи камен” УК „Вук Стефановић Караџић” (текст: Н. Кољада, режија: Т. Мандић Ригонат), „Тенор на зајам” сомборског Народног позоришта (текст: К. Лудвиг, режија: О. Ђорђевић), Гогољеву „Женидбу” у извођењу ансамбла Народног позоришта Приштина са седиштем у Грачаници (режија: М. Корацић), Шекспирову „Укроћену горопад” из Суботице (режија: О. Ђорђевић), „Балканског шпијуна” Народног позоришта у Београду (текст: Д. Ковачевић, режија: Т. Мандић Ригонат), као и „Љубав у Савамали” (текст: И. Лалић, режија: Д. Михајловић).

Фестивалски жири, које је радио у саставу: Горан Марковић, позоришни редитељ, као председник, Вукица Стругар, новинарка културне рубрике *Вечерњих новости* и проф. др Виолета Јовановић, деканица Факултета педагошких наука у Јагодини, као представник домаћина, донео је једногласне одлуке да се највишим фестивалским признањем, чувеним „Ђуранима”, за глумачка остварења награде Љубомир Бандовић (улога Илије Чворовића у „Балканском шпијуну”), Нела Михаиловић (улога Данице Чворовић у „Балканском шпијуну”) и Милан Васић (улога Ахмеда у комаду „Љубав у Савамали”). „Ђуран” за најбољу режију отишао је у руке Бориса Лијешевића за представу „Ноћна стража”, којој је припала и награда „Мија Алексић” за најбољу представу у целини.

Управа фестивала Дани комедије донела је одлуку да се „Златни ђуран” за животно дело додели драмској уметници Љиљани Драгутиновић.

Фестивал је, као и сваке године, понудио бројне пратеће програме, од којих ћемо поменути изложбу посвећену Љубомиру Убавкићу Пендули чији је аутор Марко Мисирача, као и изложбу „Глума – 1948–2018” коју је приредио Факултет драмских уметности из Београда.

Уредништво

„Делиријум тременс“, Београдско драмско позориште

Горан Марковић
Председник жирија

Смех је за мене облик јаукања

С обзиром на то да до ове године нисте били председник жирија на Данима комедије и да, како сте рекли приликом сусрећа са публиком на Портирећу, о њему нисте много знали, замолила бих вас најпре за оштри утисак о Фестивалу, као и о томе где су данас извори смеха у српским позориштима.

Рекао сам, а и данас то мислим, да су Дани комедије у Јагодини посебан, другачији фестивал од свих на којима сам био. Он је смишљен да радује публику и у њему нема оног строгог, често непријатног набоја око такмичења и награда. И глумци се на овом фестивалу осећају опуштено, играју некако за своју душу, што је важно и ретко.

Колико је битно у данашњем тренутку и за позориште и за комедију неговати и развијати један фестивал који је жанровски строго профилисан и негује искључиво комедиографско стваралаштво?

Место овог фестивала је фиксирано и запечаћено у Јагодини. Било би погрешно мењати концепт ове манифестације, а још горе премештати је на неко друго место. Када уђете у позориште у Јагодини (надам се да ће ускоро бити реновирано, модернизовано у техничком погледу), онда знате да вас публика чека отворених руку и да немате разлога да страхујете.

Крајем двадесетој и почетком двадесет првој века природа комедије у Србији често се мењала, као и природа смеха. Како бисте данас моли да одредите изворе

смеха у српским позориштима и да на неки начин дефинишете ту природу?

О смеху имам посебно, лично мишљење. Сматрам да је смех облик јаукања. Наиме, не може бити смешно нешто што не боли, што нас се не тиче. У трагедији то је стрепња, у комедији смех, али обе ствари се у суштини односе на ствари које нас дубоко додирују.

Како оцењујете комедиографску продукцију у Србији у овом тренутку? Зашто позоришта, условно речено, избегавају да раде комедије?

Не знам да ли избегавају или се боје комедије. То није нимало једноставан жанр. Комедије пишу, режирају и глуме само мајстори – сви заједно су комичари. То је посебна врста људи, често приватно не много весели, који иживљавају своја осећања, понекад врло дубока, кроз смех. Али њих нема много, комичари су ретка и драгоцен дивљач коју треба чувати а не одстрелјивати.

Јонеско је рекао да је „комедија понекад озбиљнија и црња од трагедије, јер комедија убија људске вредности, а трагедија само људе“. Како у светлу ове реченице можемо говорити о данашњој српској комедиографској продукцији?

Нема бољег места за такву дефиницију од Србије. Баш зато је комедија наша насушна потреба, наш спас такорећи. Тих неколико дана у Јагодини су лековити за многе, нарочито за оне који су изгубили наду. Ако

њих насмејете, направили сте стварно добро дело. Мислим да комедија ситуације тренутно највише одговара нашој стварности – због ситуације у којој се налазимо. Она је неки пут толико безизлазна да нас из ње може избавити само хумор.

Да ли се добар комедиограф рађа са посебним сензибилитетом да послушкује свети око себе или га стварају услови у којима живи и ствара?

Рађа се, не знам ни сам како. Једноставно, неко и најцрње ствари успева да исмеје и да их учини не тако трагичним како се чине. Вероватно се ради о таленту. И храбрости, дакако.

Слично пишање односило би се и на љумце, који су једна од ваших омиљених тема. Управо смо били у прилици да поново уживамо у „Делиријум шременсу“, али што није једино ваше остварење које љумце ставља у центар збивања, па се простио намеће пишање да ли постоје типично комедиографски љумци или је то само пишање добротекста, доброт редишеља и добре поделе која шај дар да поклоне смех извуче из њих?

Чињеница је да постоје прави комичари. Када данас у неком филму гледате Мију Алексића не можете се отети утиску да је он рођени комичар. Брзина, спретност, чаролија, то су одлике правих. А Мија је ту био шампион.

Да ли ви лично волише комедију и која је то врста хумора?

У своје раду, ја лично мешам смешно и озбиљно, трагично и комично. Волим да играм по ивици ножа који дели трагедију од комедије. Сматрам да нема те ствари која се не може исмејати и да нема тог вица који у себи не носи нешто тешко.

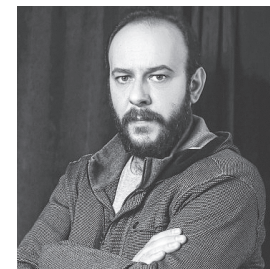
Шта бисмо ускоро моли очекивати из ваше редишељске радионице?

Још увек је то само магловит пројекат. Али биће то опет нека врста тешке, суморне комедије.

Разговарала Зорица Стојиновић

Љубомир Бандовић
Награда „Ђуран“ за глуму

Ко уме комедију, уме све!

Уз честитишке за овогодишњу награду поменућу да сте и 2016. били награђени на Данима комедије, иакође у представи по тексту Душана Ковачевића. Навикавање нас на одличне улоге, али да ли сте се ви навикли на награде? Рекосте недавно да још учите да реађујете на њих.

Хвала. Тачно је да се учим. Никада не радим свој посао очекујући, или претпостављајући награду. Награде доживљавам као колатералну добит и неку врсту одговорности. „Ђурани“ су ми значајни из више разлога; на списку сам са великим и важним људима овог посла, награда за комедију је посебна јер је комедија јако захтеван жанр, обе улоге играм у ансамблима који су ми драги... Добри текстови, добре режије, добра глума и све са добрим људима. Био бих нескроман да тражим више од тога.

Фестивал Дани комедије одржава се у Јагодини већ 48 година, кренула је 49. и кроз њега смо деценијама молили да праћимо како се мењала природа комедије и природа смеха у фестивалској сали, он дође као нека врста лакмус папира наше свакодневице.

Увек сам фестивале који негују комедију доживљавао као собу са искривљеним огледалима. Јагодински је мени више од тога, јер има дугу традицију, озбиљну селекцију, изграђену публику, добре домаћине... Уметнички ниво не опада годинама. Услови рада су испод нивоа за такве свечаности и потребна су новчана улагања. Као

и за много тога важног у овој земљи. Дакле, да, баш као лакмус папир.

Слушала сам ајлауз и овације у сали којима је публика поздравила и Саву оџачара и Илију Чворовића и уопште не сумњам да је исто било и на свим другим сценама на којима сте играли. Публика не само да вас воли, она вам безрезервно верује и то се осећа са сваком вашим изласком на сцену. Колико вам је то важно?

Не знам како се долази до тога. Оно што знам је да никада не потцењујем публику и увек играм за „паметног гледаоца“. А, опет, можда само успевам да одржим обећање дато једном старијем колеги, а то је да се никада нећу подразумевати на сцени, већ да ћу задржати, како он рече, дечачко узбуђење. Мени је свака улога прва. Не јурим лик, већ се трудим да радим радњу. Не играм само улогу, већ и представу. Нико сам и ништа без партнера на сцени. Не постоји освојива категорија, све је проценат шута. То су моји основни постулати.

Шта је то у делима Душана Ковачевића што скоро аутоматски ствара неку врсту „штајне везе“ са публиком?

Чини ми се да Душко стално пише о добром човеку у лошим околностима. Генерално, добро познаје друштвене прилике, менталитет поднебља и карактере пред које ставља нерешиве задатке. У томе, по мени, лежи њихов трагични урнебес.

Шта вам је рекао кад је погледао представу?

Био је презадовољан и срећан. Поводом измештања у данашње време рекао је: „Не знам где престајем ја, а где почињете ви.” Велика ствар за редитеља и ансамбл, јер тада смо били сигурни да смо га тачно прочитали.

Ко је данас Илија Чворовић?

Илија је најкориснији изданак друштва, као што сам већ негде рекао. Он је одани војник своје земље, своје жене, свог дома, свог посла... Човек који је данас исмејан, понижен, скрајнут. Лицемерје „слободног света” у којем данас живимо много је теже схватити и прихватити него једноумље оног времена. Оно што је исто је страдање обичног човека који верује у Добро.

Баџа Стојковић је у делима Душана Ковачевића врло високо поставио лествицу, али се чини да сће је ви дошлили без проблема. Знаш да глумци не воле поређења, ово и није поређење, али морам да вас питах да ли вас је оно што вам је Баџа задао подстицало или илашило?

Ми, данашњи глумци у овој земљи, имамо срећу јер је неко управо и поставио лествице високо. Толико високо да то понекад плаши. Верујем да смо, самим тим, позвани да скачемо те висине и, још важније, да дижемо лествицу. Верујем да би и они који су их постављали били срећни и поносни на млађе генерације, јер у томе лежи напредак целог човечанства, да нова генерација буде боља од предходне.

А ви сће неко ко је нашао баш такав начин да ода почаси великану као што је Баџа.

И Меси дугује Пелеу.

Без обзира на жанровски различите улоге, публика вас генерално доживљава као комедиографског глумца, чини се да је врло лако да их засмејете. Да ли се слажете са тврђом да је уз обавезан и неоспоран глумачки таленат за добру комедију неопходно имати таленат за комедију и биши духовити?

Слажем се. Ко уме комедију, уме све на сцени и у кадру. Др Влада Јевтовић, мој професор, једном нам је

објаснио да смех у позоришту долази као потврда тачности и истине и да то није „хахаха” смех, већ „а-хахаха” смех. Верујем да се и Ви сада смејете.

Шта највише волите да играете у позоришту?

Највише волим представе које ме се тичу. Волим око себе људе који служе позоришту и овом послу уопште, оне који су са собом на Ти, а са уметношћу на Ви. Занима ме психолошки реализам у глумачком изразу, те с тим у вези верујем да жанр живи у публици.

Шта је за вас добра комедија и шта вас најлакше засмеје ван сцене?

Смејем се често и гласно. Добра комедија је истина и слобода. Ништа ми не развуче осмех као што то умеју деца са својим коментарима и формулацијама, лишени конвенција и модела понашања. Такође, добра комедија је и начин мишљења. Интелигентно поимање стварности. Добра комедија нема намеру да буде комедија.

Разговарала Зорица Стојиновић

„Балкански шпијун” –
Народно позориште у Београду

Нела Михаиловић

Награда „Ђуран“ за глуму

Даницу Чворовић и осећам и играм органски

Данас у Србији готово сваки град има позоришни фестивал. Помало чудно, с обзиром на мало тржиште и недовољну позоришну продукцију, што је наравно условљено бесмислено малим буџетом, који се одваја за културу. Тако се редовно дешава да је током једне позоришне сезоне селекција тих фестивала готово идентична, лауреати исти глумци, редитељи, сценографи, костимографи, композитори, позоришне куће. Једину разлику чине имена тих награда.

Упркос свему томе, сматрам да су ти фестивали значајни, уверена да се тако негује позоришна публика у Србији, да тако настаје нека будућа, нова културна елита, која ће бити конзумент не само позоришне, већ културе уопште. Могао би неко рећи да се све то може постићи и редовним гостовањима београдских позоришних кућа по Србији. Ипак чињеница је да фестивали имају неку посебно свечану атмосферу (што позориште свакако и заслужује) због које се публика лакше одлучује да одвоји одређену (не малу) суму новца како би породично посетили овакве догађаје.

У ову причу свакако се не уклапа фестивал у Јагодици. Пре свега због чињенице да је један од најстаријих фестивала у Србији, а потом, то је јединствени фестивал са јасно жанровски профилисаним садржајем. Фестивал комедије, фестивал смеха, фестивал који слави позориште. Због свега тога за сваку позоришну представу у Србији одавно је постао престиж бити у селекцији

овог фестивала, а постати лауреат „Ђурана“ нешто што сваки глумац прижељкује у својој биографији.

Тако сам и ја ове године почаствована и срећна што постадох власница „Ђурана“. Посебну драж свему дала је и чињеница да је у исто време мој колега из представе, велики глумац и диван партнер, Љубомир Бандовић, такође добио ову ласкаву награду. „Балкански шпијун“ јесте трагикомедија, али зар нам и живот није такав, комичан у својој трагичности? Комичан, јер само смехом још можемо да се боримо и издржимо свеопште духовно пропадање, моралну проституцију, јад и беду, који нам већ предуго преплавују свакодневницу у којој ћемо се удавити ако се ускоро не пробудимо из опште обамрлости.

И како онда очекивати чисту, праву, сочну комедију, која пршти од смеха и весеља? Немогуће! Немамо инспирацију! Нисмо надахнути! Не мислим да је позориште огледало живота, али јесте одраз наших промишљања о стварности и времену у коме живимо, радимо, сањамо... и наравно да је увек уоквирено личним, интимним печатом уметника, који позоришну чаролију стварају.

Душан Ковачевић је један од највећих српских драмских писаца данашњице. Његово несвакидашње познавање српског менталитета, његова способност да тананим средствима тка карактере својих јунака, да их смести у узбудљиве животне ситуације, суштински

једноставне и сваком препознатљиве и при томе их обоји друштвено-политичким тренутком у коме они живе је рај за глумачку игру и редитељско стваралаштво. Дobar текст је једини прави темељ сваког успешног позоришног чина. Дobar текст, то је оно што прижељкујем у позоришту, мање је важно да ли је добра комедија или добар драмски текст. Зато је играти Даницу било лако. Негде дубоко у мени сам је осетила, препознала, као да је одавно ту. Тако је и играм, органски. Сматрам је негде круном свог досадашњег позоришног чинодејствовања. Очигледно су то препознали и други и наградили. И то је лепо! А чињеницу да је то пре мене играла Мира Бањац осећам заиста као привилегију. Не пада ми на памет да се поредим са Миром. Још дуго, дуго морам корачати позоришним даскама да бих досегла њену величину, ако и тада то буде могуће.

„Балкански шпијун”
Народно позориште у Београду

Милан Васић

Награда „Ђуран“ за глуму

Комедију не може играти свако

Наградом „Ђуран“ за глуму коју сте ове године добили на Данима комедије на неки начин заокружили сте свој „пиход“ на фестивалске награде у Јагодини – најпре сте 2006. били награђени за најбоље младог глумца на фестивалу, затим сте 2010. заједно са Андријом Милошевићем и Миланом Калинићем понели главну фестивалску награду, награду публике за најсмешнију представу, а на овогодишњим Данима комедије жири вам је доделио једног од три равноправна „Ђурана“ за глуму.

Јако сам био срећан, можда попут прве награде када сам добио... Ова награда ми је јако битна била јер је везана искључиво за комедију. Дуго сам у том жанру и некако ми је фалила та награда... Не постоји већа награда за комедију у Србији. Још ми је драже зато што јако волим и ценим овај фестивал и што видим да чврсто стоји на ногама и да се организација јако труди да сваке године буде све боље и боље без обзира на услове.

Колико је један жанровски чист фестивал комедије данас значајан и у чему је, по вашем мишљењу, његов значај?

Да вам кажем нешто. Покушала је пре пар година једна селекторка да на фестивал комедије убаци мелодраме и тада моја приватна представа „Школа за љубавнике“ није прошла – а стојим иза тога да би се народу и жирију много допала – и тад сам био разочаран што неко жели да „упрља“ тако чист фестивал. Морамо

неговати комедију, то је једини прави фестивал комедије и не треба га мењати.

Какав је ваш лични однос према комедији?

Многи глумци имају аверзију према комедији и стално подругљивим тоном причају о њој, али то је само зато што је не познају. Комедију је јако тешко играти, много теже него било коју драму. Комедију не може играти свако, много је лакше расплакати народ него га насмејати. Ја лично никад не одвајам драму од комедије, играм све жанрове, али у комедији уживам.

Колико је за вас озбиљан и шезак посао најправити добру комедију и добру улогу у комедији?

То зависи од много фактора. Исти приступ имам и за драму и комедију. Улазим са сто посто снаге шта год радио. Треба да се погоди добар текст, добар редитељ, добра екипа... и тек онда можеш да очекујеш успех, а сам процес рада је доста тежи него кад радиш драму.

Публика је навикла да вас леда у улогама и у представама које изазивају смех. Улогам Ахмеда доказали сте да смех није само реакција на прву лошу, већ да и драмски приступ може довести до жељене реакције публике. Који је ваш став о томе и које су вам улоге драже, које лично више волише?

Ниједна драма не може да прође без пар комичних сцена и обрнуто, то је јако повезано. Мој Ахмед није комичан на прву лопту, а и нисмо хтели да он буде

комичан. Комична је цела та ситуација у којој се Ахмед налази, али је он и даље драмски лик.

Шта је за вас добра комедија и који су то елементи без којих она не може постојати?

Нема ту правила... имате српски, босански, енглески, амерички хумор итд. Сви су смешни, али на различите начине. Рецимо, ја обожавам енглески хумор, али га многи у Србији не разумеју (или не воле), тако да лично мислим да не постоји дефиниција за добар хумор. Јако је битно да се екипа добро познаје и да дели исти смисао за хумор. Ми смо у Приштинском позоришту најбоље представе правили раније са Ненадом Тодоровићем јер се одлично разумемо, а то је најбитнији фактор кад се прави било која представа.

Колико је уопште данас важно одржавати и неговати смисао за хумор, који је, бар по речима Душана Ковачевића, „најјаче достојанствено оружје човека у борби против зла“?

Нашем народу је преко главе драма, јер то свакодневно проживљавају. Потребан им је смех да би бар на кратко побегли од својих проблема, а ми смо ту да им у томе помогнемо.

Искрено се надам да ћемо вас још много пушта гледати на доделама награда на Данима комедије. Да ли ви своју глумачку будућност видите више у комедији или у неком, условно речено, „озбиљнијем“ жанру?

Била би ми част да сваке године могу да вам долазим, али то не зависи само од мене...

И на крају уобичајено питање за све добитнике награда: чему се ви данас најрадије смејете?

Ја се смејем обичним стварима, најобичнијим. Имам среће да су око мене прави пријатељи који имају добар смисао за хумор и, наравно, ту је моја породица од које сам и наследио духовитост. Мој отац на првом месту.

Разговарала Зорица Стојиновић

„Љубав у Савамали“ - Звездара театар

Борис Лијешевић

Награда „Ђуран“ за режију

Комедија је најсубверзивнији жанр

Представа Атељеа 212 „Ноћна стража“ одлуком жирија којим је председавао Горан Марковић проглашена је најбољом представом на 48. Данима комедије, а њен редитељ Борис Лијешевић награђен је „Ђураном“ за режију. Иако су до ове године три његове представе биле запажене на јагодинском фестивалу смеха, Лијешевићу је ово прва награда у Јагодини, па је то био и повод за разговор.

Вама као редитељу овогодишњи наслов у Јагодини није прво учешће на Данима комедије, али јесте први „Ђуран“ за режију, па ме занима какви су ваши утисци.

Веома ми је драга та награда. Нисам први пут на овом фестивалу. Био сам и са „Јаретом у млеку“ Позоришта младих из Новог Сада, потом са представом „Грета страна 89“, ваљда је била и представа „Слуга двају господара“. Комедија је тежак жанр. Тешко је остати у домену финог хумора а не склизнути у баналност, нарочито на Балкану гдје фини вербални или ситуациони хумор није својствен глумцима. Ријетки глумци играју комедију достојно. Смијех и аплауз стално вуку на претјеривање. А публика то воли и често громко награђује неукус и онда оде све неким погрешним правцем.

Фестивал Дани комедије у Јагодини се одржава њених 48 година и једини је фестивал у земљи који негује искључиво комедију као жанр. Какав је ваш став према жанровски чистом фестивалу и колико је Србији данас пошребан фестивал који негује искључиво комедију?

Веома поштујем фестивал у Јагодини. Фантастичан је. Али жанровски чист фестивал може да се направи само ако је у питању комедија. У овом времену мијешања жанрова још само комедија преживљава као чисти жанр. Замислите фестивал трагедије или драме! Људи би падали. А селектори не би знали шта да зову. Шта је данас чист жанр? То више не постоји. Мој професор Боро Драшковић говорио је да је данас публика жанр. Ако се смеје, онда постаје комедија. Ако публика плаче, онда је драма или трагедија.

Где би, по вашем мишљењу могло да се одреди место Дана комедије на позоришној мапи Србије, с обзиром на то да се за скоро пола века, колико фестивал постоји, природа комедије значајно мењала?

Дани комедије имају своје мјесто већ дуго и уопште није потребно одређивати га. То је посебан, дефинисан, аутентичан фестивал, једини такве врсте у нас. Када почињете да радите неки домаћи комад, рачунате на могућност да се појавите на Стеријином позорју; тако и када почињете са комедијом, надате се Јагодини. Ето, то је мјесто нашег фестивала.

Шта је за вас лично добра комедија и чему се ви радите смејете?

У сваком случају је то хумор који излази из ситуације. Јунак нешто науми па крене то да остварује, али се све окрене против њега. Он се жали, а ми се томе смејемо. Фејдоу је један чувени француски глумац тражио да

напише комад за њега. Фејдо је рекао да не може јер је тај глумац био познат по херојским и карактерним улогама. А Фејдоови протагонисти добијају ногу у задњицу и то подносе. Комедија је механизам који производи смијех. Механизам који јунака доводи у безизлазну ситуацију, али чији крајњи исход није смрт него обично разоткривање његовог подлог наума, порока, глупости, похлепе, срамота, понижење. Комедија се разрачунава са друштвом и шиба недостатке више него иједан други жанр. Ми се смијемо и у том моменту налазимо правду, тим смијехом се осветимо друштву за све муке које нам задаје. Јер оне на позорници обично буду поражене. То можемо само у позоришту, у комедији.

Да ли је неопходно да са људима са којима радиш на представи имаше исти смисао за хумор, или је тајна доброг комада управо у тој различитости искућа и схватања суштине комедије?

Да. Управо то. Исти смисао за хумор је кључна ствар. Ако неко воли вулгарни хумор, он ће одвлачити представу на ту страну и кварити ми посао. И нећемо се разумијети. Потребно је да тежимо истом циљу. Мада, и ако се договоримо шта нас занима, увијек је ту опасност да представа склизне током процеса, да од страха да неће бити довољно смијешно почнемо да бјesimo у неке јефтине трикове срачунате да изазову смијех.

Шта би ти требало да има неки комедиографски шекспир да бисте пожелели да га поставите на сцену?

Радњу. Као што је имају Фејдо и Лабиш на пример. И да ликови прате радњу и да из тога произлази хумор. Многи писци данас, док пишу, чују аплаузе у репликама. Пројектују реплике за смијех. То ми се не допада. Највише волим кад тешка ситуација у којој се нађе јунак изазива смијех. А глумац не мора ништа смијешно да ради на сцени. Фејдо је краљ таквих комедија које се играју веома озбиљно и елегантно.

Овогодишњи селектор Дана комедије, Небојша Брадић, истакао је да је имао срећу приликом селекције јер је у Србији било доста добрих комедија, али да су постојале и сезоне када једноставно нисте имали шта да одаберете

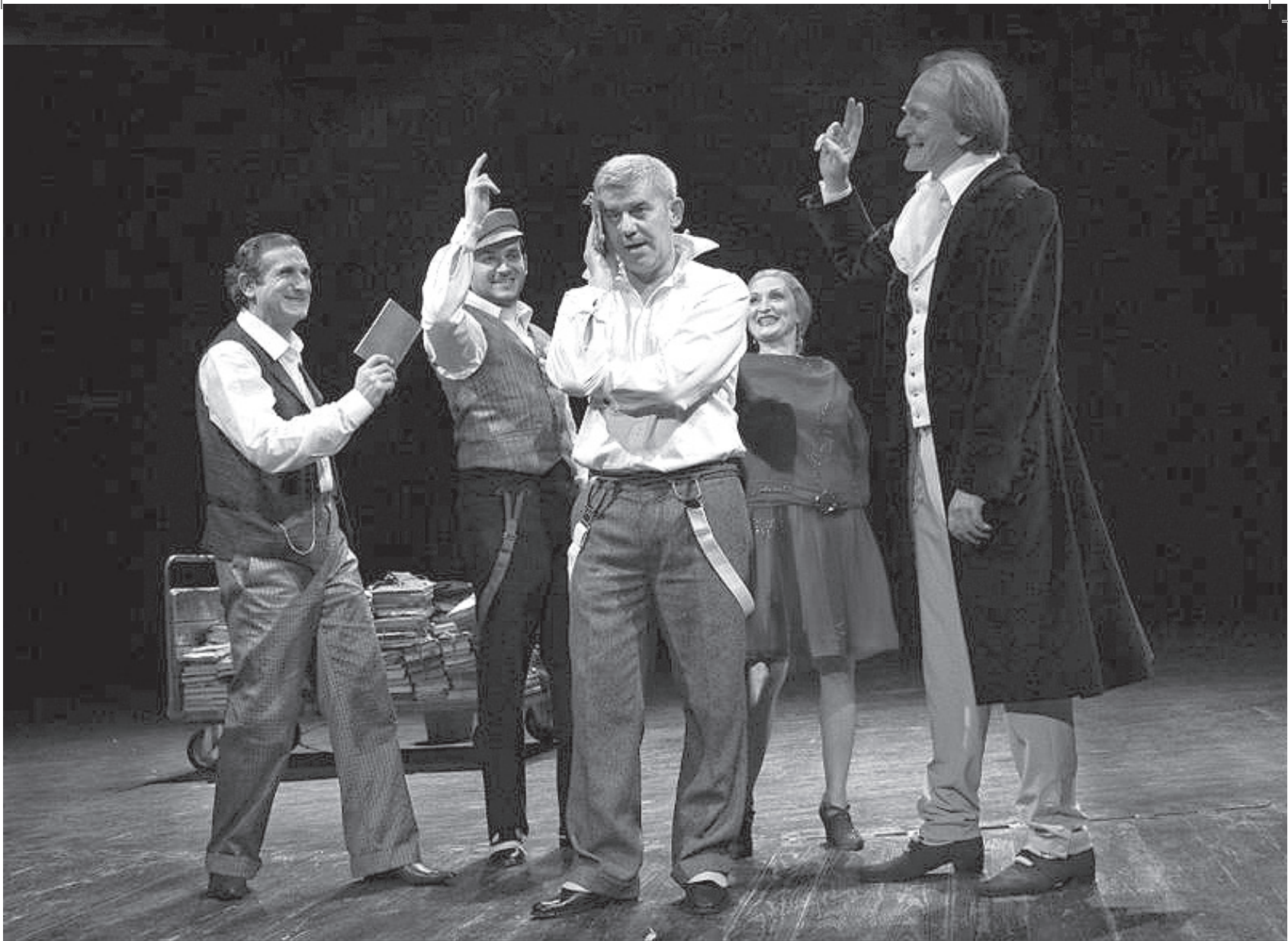
а да испуњава све уметничке критеријуме. Чини се послиједњих година да српска позоришта помало избегавају, да се ипак изразим, да постављају комедије на своје репертоаре. Зашто смо, по вашем мишљењу, дошли у такву ситуацију?

Када сам прије неколико година радио Фејдоов комад у Југословенском драмском позоришту и похвалио се нашој чувеној театролошкињи, она ми је узвратила да се у њено вријеме то није сматрало за умјетност. Тренутно нека друга струја доминира нашом позоришном средином. И комедија је ту по страни. Сада се више вреднује било каква представа која покушава да критикује данашњи капиталистички систем, па макар и само кокетирала тиме, него нека добра комедија. А комедија је субверзивнија од свега тога. Мира Миочиновић тврди да је комедија најубојитији жанр. Цитираћу једну њену мисао: „Уосталом, ниједна Корнејева херојска трагедија није покренула Француску револуцију; била је то, бар као кап у препуној чаши незадовољства, Бомаршеова 'Фигарова женидба', као што је забрана комедија била први сигнал надлазећег Терора.“ Уосталом, све моде ће проћи, а комедија ће остати. Нарочито водвиљ. То је евергрин. Као кад слушате Битлсе.

Често сам на Данима комедије чула истакнуће глумце и редитеље који су говорили о томе да је за добру комедију неопходно да, поред несорног глумачког дара, глумци, а посебно редитељ, имају смисао за хумор. Да ли ви себе сматрате духовитим човеком и да ли је то кључно за добар комад или добру комедију можете најавити и из другог угла?

Мислим да духовитост зависи од окружења. Неки људи ме инспиришу и буде код мене духовитост, а неки опет не. Мада сматрам да то нема везе. Чарли Чаплин је на снимањима био веома строг, а кад се укључи камера постајао би најсмијешнији.

И за крај, шта је то што вас тренутно заокуља и на чему тренутно радиш? Хоће ли из ваше „радионице“ изаћи ново комедија и хоћемо ли се ускоро поново видети на Данима комедије у Јагодини?

За сада не. Радио сам неколико комедија једну за другом. Не смијем да дозволим да ми пређе у манир. Никако. А и за комедију сматрам да су потребни изузетни услови. Тренутно радим на драматизацијама неких романа, то је оно што ме тренутно заокупља.

Разговарала Зорица Стојиновић

Комедија је најсубверзивнији жанр

„Чаробњак” - Народно позориште Сомбор

Материалы к...
ИНТЕРНЕТ-МОНИТОРИНГ
Литература, 2019 год
Литературно-художественный
журнал «Семь искусств»

Љиљана Драгутиновић
Награда „Златни ћуран” за животно дело

Комедија је поље радости и смеха

Када су ми из Фестивала јавили да сам добила награду „Златни ћуран” за животно дело, прво што сам помислила било је: „Види, нису ме заборавили!” Одмах затим јавила ми се и сумња да ли сам заслужила ту награду, па још за животно дело! Али кад видим како ме овај „Ћуран” мило гледа, сигурна сам да јесам и то баш захваљујући овој дивној публици и овим дивним људима у Јагодини који су ме толико пута угостили! Фестивал комедије у Јагодини, ево, траје скоро 49 година и свих ових година био је на чврстим ногама. Без обзира на руинираност зграде, Фестивал је своје госте срдачно и домаћински дочекивао, а они су му узвраћали добрим представама. Дани комедије су значајни и за позориште и за публику зато што, захваљујући селекцији, публика у овом граду има прилику да види велике представе са врсним глумцима. Ако ретко имате прилику да одете у позориште, на овом месту можете видети све значајне комедије. Ја лично волим комедију, јер она ослобађа, она је за глумца насушни хлеб. У њој се не хода, у њој се лебди по сцени и зато је добра комедија најтежа категорија.

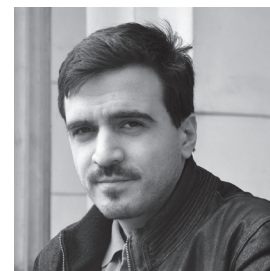
За мене као глумицу елеменат без ког добра комедија не може постојати је игра, а деца се најлепше играју. Мој професор Предраг Бајчетић имао је обичај да каже: „Хоћу да видим какво сте дете били” и до данас мислим да је то најбитније у игри, да је то основа добре комедије која је најлепше поље радости и смеха.

„Народни посланик“
(Са Милетом Марићем)
1972.

Марко Мисирача,
позоришни редитељ

Љубомир Убавкић у граду комедије

У пратећем програму 48. фестивала Дани комедије, 11. марта 2019, отворена је изложба „Свака лудост беше ми играчка” Књажевско-српског театра из Крагујевца, посвећена великом глумцу и комичару, радо виђеном госту овог фестивала и Јагодине, господину Љубомиру Убавкићу Пендули (Оточац, 13. јануар 1931 – Крагујевац, 20. октобар 2017). Назив изложбе потиче од наслова Пендулиног портрета који је, у оквиру серијала „Глумац је, глумац је – глумац”, давне 1972. реализовала ТВ Београд. Критичар је, поводом ове емисије, забележио:

„Но, као да Убавкићу ипак највише лежи Нушић: полицијски писар Секулић из 'Народног посланика', личност приземних идеала, корумпирана и корумптивна, а истовремено и осiona и покорна, у овоме тумачењу, премда у одломку од само три-четири минута, бљеснула је вишеслојним сјајем. Варирајући наслов емисије, могли бисмо рећи: Нушић Убавкићу играчка беше. Близак му је сигурно онолико колико је свакоме глумцу који љубав према животним ликовима није заменио за љубав према егзибиционизму помодних скрибената. А близак и стога што је Убавкић сам, као приватна личност, као вицмакер у друштву, као приповедач анегдота, склон да личности о којима прича своди на секулићевске моралне размере. Када се личне склоности глумца уједине са уметничким задацима, резултати су обично изврсни. Убавкићево тумачење Секулића још једном потврђује тај закључак.”¹

¹ М. К., „Нушић му играчка беше”, *Дневник*, Нови Сад, 29. 8. 1972.

Исте године, са Нушићевим Секулићем освојиће Похвалу стручног жирија на првим Данима комедије. Већ 1974. освојио је жири публице као Милић Бркић у прайзведби комедије Милана Ралета Николића „Брак на нервној бази” (данас познатија под називом „Извињавамо се, много се извињавамо”) у продукцији Драмског студија Дома омладине Светозарево и у режији Добрице Милићевића. На јагодинском фестивалу („Јагодина је једини град у свету који се сетио да постоје комедије и комичари” – како је говорио поводом „Златног ћурана” за животно дело²) освојио је три „Ђурана” – за Агатона у Нушићевој „Ожалошћеној породици” 1976, Миту у Стријиној „Лажи и паралажи” 1980. и Животу у Нушићевом „Др”-у 1982. године. Са матичном кућом наступао је пред Јагодинцима и у представама „Алекс из Кутлова” Торија Јанковића, „Столица која се љуља” Новака Новака, „Сабирни центар” Душана Ковачевића, „Мој тата социјалистички кулак” Тонета Партљича, Нушићевом „Протекцијом” те насловном улогом у Жаријевом „Краљу Ибију” 1992. године, којом је обележио четири деценије на сцени и званично се опростио од крагујевачког Театра.

У дугој и богатој каријери доказао је да као карактерни комичар може подједнако добро да игра и драмске улоге, те за неке од њих добио и највећа признања на Сусретима позоришта „Јоаким Вујић” –

² Слободан Жикић, „'Позлатио' три 'Ђурана'”, *Полишка*, Београд, 31. 3. 2005.

„Лажа и паралажа”
(Са Мирком Бабићем) 1980.

за Пиротехничара у „Прозивци за вечност” Димитрија Тадића, Глумца у комаду „На дну” Максима Горког и Саву Оџачара у „Клаустрофобичној комедији” Душана Ковачевића. Поводом учешћа антологијске „Прозивке” на Стеријином позорју забележено је да „постоји један глумац који се стално осмехује смрти, који непрекидно зачикава смрт између два страха, два понора, два зла. Име му је Љубомир Убавкић. Он је у тумачењу лика Пиротехничара, који ће у колективној смрти једног града нестати са земље, показао чудесну моћ над смрћу. Са невероватним владањем гестом и говором, он је помоћу смрти сазнао своју егзистенционалност, која се пренела и на гледаоце. Била је то заиста велика креација”.³

³ Ж. Јовановић, „Прозивка за вечност”, *Вечерње новости*, Београд, 20. 4. 1972

За Мију Алексића је „врстан комичар, сочан драмски и карактерни глумац”, Љуба Тадић се увек „радовао његовој игри која је у нама изазивала један здрави смех – толико потребан”. Радивоје Лола Ђукић проценио је да је „смешан као Чкаља, студиозан као Мија, а глуми целим телом као Марсел Марсо”. Само на крагујевачкој сцени остварио је више од 150 улога. И данас га нове генерације радо гледају и воле у репризама култних серија ТВ Београд „Отписани” (као мајстор Жилета) и „Више од игре” (као жандара Манојла).

Радомир Путник, театролог,
књижевни критичар и драматург

Комедија (не)успешно поправља свет

У позоришним енциклопедијама, речницима и приручницима дефиниција комедије је мање-више увек иста. Комедија (лат. *comœdia*), поред трагедије и драме, основни облик позоришног комада; писац ове књижевне врсте, комедиограф, исмева људске мане и негативне друштвене појаве стајући на страну здравог разума, прогресивних расположења, природних права младости и сл., па комедија, по правилу, има рационалну, више или мање поучну оријентацију; ако је намењена забави и површној критици, њен жанр се одређује појмом *фарса*, *шала*; ако озбиљно и оштро критикује друштвене појаве назива се *сатира* (*Мала енциклопедија*, 1970: 847). Ова, или било која друга дефиниција комедије захтева и шири коментар јер су својства комедије разноврсна, а њена функција увек се мора посматрати у историјском контексту, боље рећи у контексту времена у коме је написана, односно којој је публици намењена.

Одмах ваља рећи да се позоришни комад било којег жанра пише да би био изведен на позорници и приказан савременицима. Позоришни комад никада се не ствара за публику будућности. Из тога става произлази и закључак да је позоришни комад дело које садржи актуелну тему, проблем или етичко питање веома важно за разматрање од стране савремене публике; реч је, дакле, о идеји драмског дела, а, нема сумње, драма се и пише да би се изложила идеја/питање/проблем који својом актуелношћу траже да буду размотрени. Овде са идејом не треба мешати тему драме; тема може да буде везана

за историјску прошлост или, пак, за неку футуристичку пројекцију, али тема је оквир у коме борави идеја драмског дела.

Историјски преглед развоја комедије као драмског облика показује нам да је комедија увек, без изузетака, била усмерена ка истраживању човекове несавршености и да се бавила заблудама, грешкама, пороцима, митоманијом, заосталошћу, примитивизмом, опачинама сваке врсте, речју – да је испитивала све рђаве људске особине, чак и онда када су лица комедије била, на пример, животиње, или апстрактне појаве – алегорије.

Да бисмо могли боље да разумемо и прихватимо комедију не само као позоришно дело чије извођење пратимо на позорници, већ и као књижевно остварење које припада цивилизацијском наслеђу Европе, у редовима који следе подсетићемо се значајних тренутака из историје драме, као и појмова који нам омогућавају да препознамо жанрове, стилове и вишезначност комичког дискурса.

Историја европске драме бележи као првог комичког песника Епихарма из Сиракузе (528?–428? п. н. е.) који је написао неколико лакрдијашких призора на теме митског садржаја („Одисеј”, „Херакло”, „Киклоп”). Међутим, творцем комедије сматра се Аристофан (444–380. п. н. е.) који је написао шездесетак комедија од којих је сачувано једанаест. Неке од њих могли смо да видимо и на Битефу („Птице”, „Жабе”) или на београдским

сценама („Лизистрата”, „Жене у народној скупштини”). Аристофанови комедијски текстови су амбивалентне природе, јер се у њима приказују раскалашне шале и груба путена комика који су обавијени порукама о остварењу идеалних циљева. Већ се у Аристофановим комадима појављују прототипови који ће, доцније, код других аутора и у друга времена, постати стандардни ликови комедија (тврдица, старац заљубљен у девојку, распусни син, паразит, итд.).

Песедетак година после Аристофана, најављује се нова Атичка комедија са најзначајнијим представником Менандром (343–293? п. н. е.). Особине ове комедије се налазе у променама које се уносе у сценско извођење. Комаде играју три или четири глумца и они интерпретирају све ликове којих има десетак. Глумци носе на лицу маске а на телима одећу која би требало гледаоцима одмах да означи карактере ликова или њихове типске одлике. На пример, грађани су били одевени у хаљине црвене боје, жене у плаво и жуто, паразити у црно или сиво, а сељаци у кожу, са штапом и бисагама. Стотинак Менандрових комедија, од којих су сачувани само одломци, бавило се грађанским животом у коме се крше моралне норме; не треба, разуме се, помишљати на грађански живот какав је данас, већ на живот у робовласничком друштву античке Грчке.

Од Грчке је Рим преузео комедиографско наслеђе, да би га довео до декаденције. Али, римска позорница захваљује Плауту (254–184. п. н. е.) који је, преузевши од Менандра комедиографски миље, унапредио грађанску комедију и остварио неколико ремек-дела и стандардизовао ликове који ће се селити из једне у другу комедију следећих двадесетак векова, све до доба барока и комедије дел арте. Плаутова дела и данас се приказују као изразити пример класичне античке комедије. Његове најзначајније комедије су „Хвалисави војник”, „Менехми”, „Аулуларија” и „Авети”. После Плаута и његових силовитих комедија, значајан писац је Теренције који је танкоћутнији и артифицијелнији, што није била добра препорука за Рим који је већ ушао у моралну декаденцију. Позориште је било принуђено да примат уступи гладјаторским борбама и спектаклима,

раскошним приредбама на којима је покаткад било и жестоких оргија. Царство је неумитно пропадало, а појавом хришћанства црква се поставља као неприкосновени арбитар у свим областима живота, од породичног до општедруштвеног.

Живот у средњем веку одређује црква. Основна мисао којом црква окупља људе је спасење душе и томе циљу је подређен свеукупан живот. Разуме се, циркулске атракције и позоришне представе не доприносе спасењу душе, па се црква жестоко супротставља свим облицима постојања позоришта. Али, људска потреба за игром, за представљањем врлина и лепоте, чежња за бољим светом који се ствара сценском чаролијом, нису могли да буду искорењени, па је црква, напokon, увидела да и позоришну делатност може ставити себи у службу. Стварају се прве средњовековне позоришне представе, рађају се нови театарски жанрови, изводе се представе-процесије верске садржине на трговима, али и у њима се могу пронаћи комички елементи. Ето парадокса: саксонска редовница Хросвита од Гандерсхајма (средином X века), која је још као девојчица ступила у манастир, написала је на латинском језику шест драма које похваљују хришћанску врлину и девојачку чистоту. Осим што плене наивношћу и искреношћу, Хросвитини рукописи поседују и комичне тренутке. У драми „Дулцитије” римски гувернер Дулцитије заљубљује се одједном у три хришћанске девице, па прогонећи их улази у кухињу и од лонаца и тигања учини му се да су то Агапа, Клаонија и Ирена, изљуби их и нагави лице (Д’Амико, 1972: 89).

Све до ренесансе позоришни живот у европским земљама одвија се углавном на трговима, где наступају путујући певачи, свирачи и глумци, изводећи жестоке фарсе или комичке монологе за окупљено грађанство. Треба се подсетити да је публика, најчешће, састављена од неписмених, да у њој преовлађује потреба за сировим и ласцивним шалама и истом таквом комиком. Извођачи ових представа имају различите називе за свој занат, али њихов заједнички именитељ је комичка игра којом се задовољава људска потреба за смехом.

У Француској, на пример, око 1000. године, представе су приказивали жокулаторси или жокулари (*joculatores*, *joculares*). Глумцима су се, међутим, сматрали извођачи који су себе називали *jeuеurs de personnages* које су плаћали владари, општине, па чак и црква. У групу извођача, нема сумње, треба уврстити и трубадуре и трувере.

У Немачкој су представе приказивали мајстерзингери – мајстори певачи.

У Енглеској су представе изводили лакрдијаши, опсенари, *fools*.

А какво је позориште постојало у средњовековној Србији? Скромни извори говоре да је ипак постојао позоришни живот који се одвијао на дворовима властеле. Као и у другим земљама у којима се осећао утицај Византије, и на подручју српских средњовековних територија црква је позориште сматрала богохулном делатношћу. Теодосије, Савин биограф из XIII века, записао је да свет на сунчаној жези, засипан ветром и прахом („солнцем пожизајемом и ветри и прахом пометајемом“), до краја слуша скомрахово „мрско позориште“, „скврним и нечистим речима ум оскврњује и неподобним смехом губи“. Али забележио је и да краљ Стеван Првовенчани „када је и за трпезом седео, тимпанима и гуслама, као што је то обичај код владалаца, увесељава великаше“ (Стојковић, 2014: 29). У једној повељи цара Душана из 1353. године спомиње се још један уметник – свирац Преде и то заједно са робовима и слепцима. И у другим српским земљама спомињу се музичари и глумци који су у Херцеговини наступали на дворовима властеле, често гостујући и у Дубровнику. Постоје подаци да је Дубровачко веће дукатима наградило свираче, трубаче и мађионичара Стевана Вукчића. Напоследку, треба споменути да је крајем XV века у Дубровнику наступила глумачка трупа Али-бега Павловића, сасвим извесно српског порекла, а први глумац и предводник ансамбла био је Радоје Вукосалић. Премда оскудни подаци до којих су дошли српски историчари позоришта доказују да је и у средњовековној Србији постојао позоришни живот, пре свега на дворовима властеле, а

потом, и уз противљење цркве, и на трговима, пијацама и отвореним просторима изван града.

Ренесанса доноси ослобођење човековог духа и експлозију животне радости. Изнова се откривају антички извори књижевности и позоришта, а рађају се нови позоришни облици и слави се ослобођење човековог духа. Први пут се јавно, у комедији „Мандрагола“ Макијавелија, црква представља као део коруптивног механизма, али и као институција која свесно и вољно учествује у интригама подводећи часну супругу љубавнику и наплаћује ту услугу. У оквирима комедије као жанра појављује се мноштво поджанрова, што је довело до процвата свих комедиографских школа и до појаве генијалних писаца какви су Шекспир и Молијер. У XVII веку јавља се посебан облик – комедија дел арте, у потпуности окренута глумачкој уметности, приправна да на захтев гледалаца одабере наставак типског заплета, што се у пракси називало импровизацијом. На сцени су, дакле, типски ликови Арлекин, досетљиви акробата, шкрти трговац и потенцијални рогоња Панталоне, одважни војник Скарамуш и грбавац Пулчинела и њихов је задатак да воде представу линијом најављене приче, али да буду приправни да је измене уколико то од њих тражи публика (Харвуд, 1998: 125).

Творац велике комедиографије, Молијер, свестан свих проблема са којима се сучељавао као глумац и вођа глумачке трупе – од противљења цркве до презира аристократије, вели: „Ако треба да ставите плус за потешкоће на страну комедије, можда нећете погрешити. Јер, коначно, мислим да би било много лакше заузети узвишену позу над крупним осећањима, пркосити судбини у рими, оптуживати судбину и упућивати увреде боговима, него ући у смешну страну човека и показати свачије недостатке на сцени, на прихватљив начин. Када сликате јунаке, радите што год хоћете... Али када сликате човека, морате сликати из природе... Једном речју, у озбиљним комадима, да бисте избегли покуде, довољно је рећи ствари које су разумне и добро написане; али у оној другој врсти то није довољно, морате бити духовити; а велики је подухват насмејати образоване људе“ (Харвуд, 1998: 202).

Петнаест Шекспирових драма представља јединствени спој елемената који по свему припадају конвенцијама ренесансне комедије и вилинске бајке. Тај спој ни пре ни после Шекспира није остварио ниједан писац. Разиграни јунаци комедија, који припадају свету вила и античких митова, успостављају јединствени простор опчињавајуће игре, да би се у тестаментарној комедији „Бура” писац измирио са несавршеним светом, дубоко верујући да ће елементарна правда успети да надвлада све рђаве последице човекове зловоље.

После завршених периода бурног развоја позоришне уметности након барока и просветитељства, ново доба уметности у Европи одликује се плурализмом естетика, покрета и појава. Током XIX и XX века позоришна уметност, а самим тим и комедија као њен конституент, прошли су кроз разноврсна искушења, од којих ваља споменути низ локалних, али и светских ратова који су одлучујуће утицали на формирање филозофских, па самим тим и естетичких ставова. Писцима комедија остао је у наслеђе задатак да формулишу егзистенцијалан страх, катастрофично осећање света које је заједничко за целокупну светску популацију у другој половини XX века. „Код Фриша, Диренмата и Хилдесхајма и других комично очајање постаје основно расположење” (Леман, 2004: 68). И заиста, после Хирошима, гулага, варварства у разним појавним облицима и политичких сукоба на највишем нивоу (Хладни рат), поставило се питање: Како писати комедију? Или, другачије речено: Може ли комедија испунити свој морални императив? У свету који је идеолошки подељен, а идејно конфузан, јављају се аутори који човеков живот посматрају као апсурдну појаву. Целокупна драмска авангарда друге половине XX века (Бекет, Јонеско, Адамов, Виткијевич, Мрожек) у својим драмским штивима, којима се не може лако дати жанровска одредница, говори о порнулом човеку кога је напустио бог и који се копрца у пауковој мрежи судбине која је једнако апсурдна као и само постојање. Из тога је произашла и доминантна жанровска одредница модерне европске, као и српске драме – преваленција трагикомедије на крају XX века.

После деценија лутања – а можда је лепше рећи преиспитивања пута – позориште, а самим тим и комедија, нашли су се у недоумици – куда кренути?

Постоје два могућа пута. Први је одређен стазом институционалног театра који негује драмску књижевност, истражујући и продубљујући њене могућности. Други је дефинисан статусом комерцијалног позоришта и његовим лукративним пословним, па и естетичким принципима. „Европска комерцијална позоришта имају широк спектар сопствених оригиналних производа: нових мјузикла, комедија, фарси, мелодрама, кримића, ревија, представа на леду, нових циркуса, коњичких програма... Разноврсних жанрова је много, поставке и маркетинг су изузетно професионални, буџети толико велики да омогућавају импресивне спектакле, а ту је и прегршт филмских и телевизијских звезда од којих се очекује да привуку бројну публику и обезбеде емотивну приврженост. Циљ је да се публика задовољи, забави и насмеје, да ужива и пусти понеку сузу, да се добро проведе и препоручи представу другима” (Клаић, 2016: 23). Којим ће путем поћи позориште будућности не може се поуздано прогнозировать, али сасвим је извесно да се уметничке претензије могу потпуније и смисленије остварити у институционалном, а не у комерцијалном позоришту.

После овог кратког излета у историју позоришта и комедије, јасније нам је етичко упориште на коме се налази овај драмски жанр. Свет је претрпео огромне промене, увођење техничких и технолошких иновација у театар извршило је не само техницистичке, већ и естетичке промене. Најзначајније су, међутим, цивилизацијске промене у односима међу народима, државама, религијама и идеологијама. Свет се налази у процесу перманентних изазова на које не налази одговоре. У том процесу сталног мењања свега, комедија мора да задржи статус моралног арбитра, јемца за човеково исправно мишљење и поступање, јер збир свих нових техничких решења која олакшавају – али и угрожавају сам живот – не може да промени људску природу и човекову потребу да – у одређеним ситуацијама – испољи своје заблуде, грешке и рђаве карактерне особине.

Управо због непроменљивости људске природе, комедија ће и даље обављати важан задатак коректива човекове моралности, олакшавајући свој критички тон хумором и добронамерном критиком.

ЛИТЕРАТУРА

- Д'Амико (1972): Silvio D'Amico, *Povijest dramskog teatra*, Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.
- Клаић (2016): Dragan Klaić, *Početi iznova*, Beograd: Klio.
- Леман (2004): Hans-Thies Lehmann, *Postdramsko kazalište*, Zagreb: Centar za dramske umjetnosti.
- Мала енциклопедија Просвета (1971): Београд: Просвета.
- Стојковић (2014): Боривоје Стојковић, *Историја српског позоришта од средњег века до модерног доба I*, Београд: Музеј позоришне уметности Србије.
- Харвуд (1998): Ronald Harvud, *Istorija pozorišta*, Beograd: Klio.

„Развојни пут Боре шнајдера”, режија Бранко Плеша, фото-архив МПУС

Весна Крчмар, театролог

Дугоочекивана антологија

(Радомир Путник, *Анџолоџија савремене српске комедије*, Zepher Book World, Београд, 2018)

Још једна нова књига Радомира Путника у дугом низу до сада објављених. Колико сам у почетку трагала за тим тихим човеком, чије сам текстове сусретала на разним местима, од штампаних до радио-медија. Запитана какву организацију времена тај човек има и када стигне све то да уради, дошла сам до спознаје – свака нова књига открива ново, богато лице Радомира Путника. Сада се определио за антологију, које су код нас изузетно ретке. Пред нама је *Анџолоџија савремене српске комедије*. У уводном делу било је неопходно дати темељно књижевно-теоријско тумачење, објаснити појам савременог у позоришном смислу, затим следи петнаест комедија хронолошким редом датих (према години рођења писца) и књигу закључују библиографски подаци за сваког писца, уз театрографске податке за премијерна извођења.

Комедија се бави, на свој начин, тешким и дубоким проблемима и може да буде гледање на свет изузетно великог духа. Чак и када су у питању озбиљна, драгоцен, света осећања, када су темељно уздрмана – и ту може бити комичан ефекат. Такве комедије су обично сатиричне, свесно или несвесно, а задовољство које нам пружају је сасвим друге природе и у њима има огорчења, осуде, сажаљевања. Одувек се постављало питање односа трагедије и комедије, јер обе износе на свет дубоку дисхармонију, неку радњу која је у опреци са

моралним осећањима, неки озбиљан сукоб између инстинкта и моралних обавеза, нартај на право и добро. Истинска драмска комедија, озбиљна комедија, базирана је на дисхармонији моралних осећања, а комични елементи, произашли из супротности радње с логичним или естетским редом, испољени у духовитом дијалогу, карикатури и слично, могу бити споредне црте у главном конфликту.

Ако се покуша одговорити на дубинско питање о разлици између комедије и трагедије, одговор је јасан: у комедији стваралац се мири са дисхармонијом, а однос између супротности нам омогућава задовољство које је битно за комичан ефекат. У трагедији измирења између идеала и ружне стварности нема, а сукоб се завршава катастрофом, без компромиса. Трагично схватање изражава веру у идеал и показује верност према њему, а комично схватање јесте уступање, компромис, резигнација, сета, понекад и очајање, упркос смеху који га прати. Понекад се чак и смехом само појачава. Нема јасне границе између комедије и трагедије, има много прелазних нијанси. У средини између њих налази се сатирична комедија. Комедиограф се прави да се помирио са дисхармонијом, смеје се, чак бучно, а нама је јасно да помирења нема, јер је немогуће, јасно је да је то протест и позив на бунт.

Позната је мисао наше најумније књижевнице Исидоре Секулић: „Трагика доноси катастрофе и хаос, а

хумор успоставља ред и мир у хаосу. То је онај моћни скривени процес који изводи метаморфозе и престилизовања, дакле уметникује, поетизира.”

Тог великог посла у успостављању антологије, што значи „збирке изабраних књижевних дела”, у овом случају комедија, подухватио се Радомир Путник. Логично је да се тог захтевног и одговорног посла прихватио аутор *Драматуршке анализе и Приближавања позоришту* у којима је он правио избор најбољих текстова или је правио родослов текстова о новим драмама, јер је време беспрекорно сортирало и на изванредан начин одредило систематизацију текстова о којима је он писао веран и трајан запис, готово дневнички. Највећи је изазов одабрати комедије (по ком критеријуму?), дати томе смислен теоријски увод, објаснити полазне премисе у успостављању комедије.

Прва одредница коју је требало темељно разрешити јесте значење појма *савремена* комедија. Показало се да појам *савремено* у позоришту не постоји као проблем, дилема. Још је Раша Плаовић у *Сарајевској сцени* (15. март 1937) у разговору објаснио: „’Савремено’ је све оно, без обзира на тему, на мотив, што се дешава на сцени, а у чему онај у гледалишту може да нађе делић себе, делић свога Ја: све је то савремено. Ради тога делића себе, долазиће публика у гледалиште, а кад она долази, онда позориште постоји, онда је оно ту. Све оно друго што хоће да се прикаже под називом и видом ’савременог’, ако првенствено, ако у првом плану није уметнички продуховљено, представља фалсификат, рекламу, пропаганду, без обзира у којој мери и колико третира проблем дневне, животне, актуелне стварности.”

Аутор затим покушава да да теоријско утемељење појма комедије, па креће од лексикографа Братољуба Клаића који објашњава да је то „1. врста драме – одликује се веселим садржајем, црта смијешне стране живота и људи; исмијава њихове недостатке”. Затим су ту тумачења из *Речника књижевних термина*, уз увек присутну задршку да је уметност драмског и позоришног стваралаштва тешко ставити унутар дефиниција. Припремајући ову антологију, напомиње да се уверио

да је позоришна уметност увек у дубоком и нераскидивом садејству са временом у коме делује. Свака комедија мора се посматрати као адекватна слика друштвених, политичких, економских, културних и свих других околности које су омогућиле њен настанак.

Одабрао је петнаест комедија, а редослед је одредио хронолошки, према годинама рођења писаца: „Развојни пут Боре شناјдера” Александра Поповића (1929), „Генерали или сродство по оружју” Борислава Пекића (1930), „Косанчићев венац 7” Слободана Селенића (1933), „Казанова против Дон Жуана” Миодрага Илића (1934), „Чудо у ’Шаргану’” Љубомира Симоновића (1935), „Осмејак Светог Спиридона” Слободана Стојановића (1937), „Сироти мали хрчки” Гордана Михаића (1938), „Две леве и две десне ноге” Милоша Николића (1939), „Странкације или ти неки Стерија пише ’Родољупце’” Радослава Златана Дорића (1940), „Је ли било кнежеве вечере?” Виде Огњеновић (1941), „Змај од Србије” Милана Шеварлића (1943), „Краљ и његов комедиограф” Милована Витезовића (1944), „Каскадер” Братислава Петковића (1948), „Ништа без Трифолија” Русомира Богдановског (1948), „Гробљанска улица” Небојше Ромчевића (1962). Комедије посматра у интеракцији простора и времена настанка, па је у периоду од 1945. до 2018. године успоставио одређену периодизацију.

Комад „Развојни пут Боре شناјдера” Александра Поповића налази се на почетку ауторовог избора савремене српске комедије. Писац Александар Поповић заострава угао посматрања према политичким темама, па живот појединца посматра искључиво као последицу и несумњиво жртву политике. Рано означен као зачетник политичког позоришта у Србији, Александар Поповић у главнини позоришних драма првенствено посматра на који начин политика мења људске судбине. Политика је неумитна и неумољива сила, која у кратком али узнемирену времену (око пола века) меље и мења животе читавих нараштаја. То је распон од почетка Другог светског рата до распада Југославије у братоубилачкој борби деведесетих година XX века.

Списатељско усмерење је у испитивању човековог понашања у конкретним политичким, идеолошким и друштвеним променама, при чему су драмски јунаци прецизно одређени националним пореклом, језиком и менталитетом, а та антрополошка датост је одредница у српској комедији. Битно (или најбитније) место у структури комедија А. Поповића представља *структура простора игре*, а сви остали елементи су факултативни, осим говора који се дефинише као језик. Од Аристотелових одредница, осим простора игре, преузима још и градивни елемент *јовор*, који се код њега успешно преобликовао у *језик*. Сценски простор и језик су код Александра Поповића препознатљива особеност драмске поетике. Лексичко благо и наслеђе српског језика обогаћено је клишеима говора појединих заната, лирским пасажима и сладуњавим шлагерским рефренима. Писац прави заумне фразе и идиоме, тако да они губе овештала значења и одводе ликове комедије у дигресије које скривају загонетни смисао. Језички распон, започет говором периферије у „Љубинку и Десанки”, добија своју идеолошку аргументацију и особеност у „Развојном путу Боре шнајдера”, да би се, на крају, заледо у муклим јауцима у тестаментарном комаду „Баш бунар”. „Развојни пут Боре шнајдера” је сатира у којој се о деформацијама политичког и друштвеног поретка говори као о производу поремећеног система вредности. У социјалистичкој Југославији привредом руководе нестручни, па тако кројач долази на место директора воскарске задруге. Сатира о никоговићу који уништава три предузећа заредом представља слику друштва у коме на власт долазе људи вођени примитивном, нагонском вољом за моћ, а опстају захваљујући политичкој спретности. Радња се одиграва у Југославији педесетих година XX века. Описују се политичке, идеолошке, друштвене и јавне карактеристике тога времена. Бора шнајдер је представник владајућег слоја, један од манипулатора из групе малограђанских занатлија, који је досегао до нивоа власти као заступник политичке и идеолошке владајуће идеје.

Комад „Генерали или сродство по оружју” Борислава Пекића преузима шоовски модел драмске расправе,

засноване на успостављању парадоксалне тезе. Шоова софистицирана драматургија доводи до сценског представљања апсурдне ситуације, где се без остатка, али са дозом цинизма, боји начин мишљења сценских јунака, као и радозналост гледалаца, који од позоришта очекују само забаву. Борислав Пекић је писац способан да изгради аутентичну сотију као прастари поджанр комедије, избегавајући опасности схематизма, па и шоовског типа. То постиже на сцени са два аутентична јунака, војника по занату и вокацији, који у окупираном Београду за време Другог светског рата воде своју војну на теоријском плану. За њих рат није реална и крвава свакодневица са жртвама, материјалном пропашћу, бесмисленим смртима недужних. За ђенерала Његована и пуковника Блауринга рат је попут шаховске партије велемајстора, борба ривала који настоје да открију потезе противника да би спречили њихову надмоћност. Писац приказује двојицу инфантилних војсковођа, који у замени реалног живота његовим привидом губе осећај реалности живота под окупацијом. Двојица неостварених војсковођа преузимају судбину човечанства у погубној игри са милионима жртава.

Драмски опус Слободана Селенића проблематизује историјске ситуације из ближе историје Србије. Теме својих драма (про)налази у српској историји, пратећи је као спор процес унапређења националне свести, с временским застојима, као и пресудним учешћем непредвидивих сила. Сатира „Косанчићев венац” почива управо на тим хетерогеним елементима. Комедија, заснована на роману *Пријатељи*, испитује време обнове и изградње после Другог светског рата, уз мноштво комичних ситуација, проистеклих из сукоба старог грађанског реда и новог социјалистичког хаоса. У средишту су не само две личности супротстављених цивилизацијских, културолошких и идеолошких ставова – Владан Хаџи-славковић и Истреф Вери – већ и станари куће на Косанчићевом венцу које су се у поратном времену ту задесили. Идеја југословенства, која афирмише заједништво различитости, у тој стамбеној кули је могућа као тегобан (су)живот, али не и узајамно поштовање, разумевање, превазилажење социјалних, верских и идеолошких

разлика, показује нам писац. Супротстављене су две друштвене класе – грађанска и револуционарна. Ликовима комедије главно оруђе у комуникацији, али истовремено и сметњу у узајамном разумевању, представља језик, његова сложеност и обојеност мноштвом дијалеката. У другом плану Селенић приказује грађански свет, сам себи довољан, који тавори у самоизолацији, губећи однос према реалности. Овде нема црно-белог посматрања друштвених збивања. Селенићев поглед увек нам указује на непобитну чињеницу да и стари и нови свет чувају своју меланхоличну ноту, која је сада обележена комичним валерима.

Комедија Миодрага Илића „Казанова против Дон Жуана” делује као пишев бег из пресне, бригама оптерећене стварности, да би се отишло у светове маште, у просторе дијалога на љубавне теме, у давно прошло време. Међутим, то је уобичајени драмски поступак да се о стварности проговори кроз узбудљив сусрет два литерарна јунака, књижевна архетипа. О Дон Жуану је много писано, створено је безброј дела – драмских, прозних, оперских – у којима он симболизује бескрупулозног заводника у ширем значењу, у основи побуњеника против друштвених конвенција, као и врсту критичког преиспитивања владајућег режима. Било да је реч о јунаку насталом из пера Тирса де Молине, генијалном лику из Молијерове комедије, или особеној личности приказаној у моралитету сличној једночинки „Камени гост” Александра Сергејевича Пушкина, увек се суочавамо са питањима вишег реда која поставља не само црквени морал, већ која извиру из основних човекових права да живи у слободи. Опонент му је у Илићевој комедији Ђироламо Казанова, историјска личност, авантуриста – што је име за шпијуна, коцкара, заводника и писца. Заједнички именитељ ових комедијских јунака јесте пораз пред неумитном старошћу која ће показати да је све оно што их је чинило посебним сада безначајно. Животи су им протекли у слави, разврату, презиру људских врлина и потреби да се од живота начини карневал који вечито траје. А сада, када је дошло време да се начини животни салдо, обојица покушавају да се супротставе неумитности судбине

придобијајући наклоност младе Гизеле, у уверењу да ће им љубав у позном добу омогућити да сачувају и унапреде самопоштовање, последњи доказ животних успеха. Двојица остарелих љубавника се надмећу пред младом и лепом Гизелом да би је освојили, ласкањем, удварањем, убеђивањем, али и оцрњивањем ривала. Испуњени потхрањивањем свога нараслог ега, у сенци великих заводничких подухвата, Дон Жуан и Казанова заборављају да Гизела има другачије погледе на будућност, јер она сања о браку са момком Вацлавом. Игра завођења завршава се победом животног принципа.

Љубомир Симовић се делом „Чудо у ’Шаргану’” приближава облику трагикомедије. Повест о периферичким маргиналцима у кафани „Шарган” само је у првом значењу прича о надањима и очекивањима. То је слика људи које је живот поразио, незаслужено, који очекујући да им судбина подари боље дане, таворе у крчми покрај гробља. Ознака локације је иронична досетка писца: из оскудне крчме пут се наставља само ка последњем коначишту. То Симовићево дело је инспиративно за наше велике редитеље, попут Дејана Мијача који истиче да Симовић као песник, али и као писац драма, заговара нешто што мири прошлост васељењем, а приказује се као садашњост. Његов етички принцип подразумева да се зло разлучи од доброга. Добро је оно што трпи и каје се, уроњено у зло. То је разлог што се Симовићеве драме понављају у одређеним временским циклусима на сцени са актуелном резонанцом, оне трају и превазилазе време. Тескобу и осећај усамљености препознаје кроз причу о предграђу и људима избаченим из завичајног амбијента, отераним са своје земље, уопште из претходне датости која је део њихове самобитности. Премештени су у нове околности, не у епицентар догађања, већ су скрајнути негде на периферију. Постоји дотицај са нечим што је такорећи пред њима, али у шта се они не могу никако укључити. Зато постоји патња, чежња, па један од јунака чезне да замишљеном путањом пређе преко Београда. Спутаност људи који су остали без свог завичаја, усамљеника пред вратима нечега што им нуди мутна обећања и чега се они плаше.

Тренутак постојања у непостојећем је највећи изазов за позориште. У драми се прожима реалност и фантастика. Може се на крају рећи да је „Чудо у Шаргану” траги-комедија о човековој неугасивој тежњи да нађе, дефинише и одбрани сопствени идентитет.

После преране смрти Слободана Стојановића објављена је комедија „Осмејак Светог Спиридона”. То је необичан водвиљ у коме писац суверено влада техничком одабраног поджанра. Иронијом, понекад и аутоиронијом, омогућава потцењеном комедијском облику – водвиљу – да засија пуним сјајем и да увери гледаоце (и читаоце) да и у већ толико рабљеном комичком заплету, заснованом на љубавним прељубама и питањима очинства, може да се оствари врхунски уметнички домет. Комедија је писана у два дела. Први део је компонован од шест монолога, који су врста пролога јер су увод у већу, сложенију целину. У свих шест пролога су извесне назнаке будуће целине у којој писац пажљиво, дозирано, даје податке од којих ће се у комедијској причи сагледати и костур и идеја. Елементи постдрамског проналазе се у начину којим списатељ спонтано повезује извођаче с гледаоцима. Свака комедијска личност користи неки предмет као средство контакта са публиком, што значи да реквизита постаје посредник у приближавању глумца и гледаоца. Наспрам шест пролога, у другом делу комада сусрећемо шест дуетских сцена, да би на крају, како је уобичајено у водвиљу, све личности биле на сцени. И премда у завршној сцени гротескна смрт Адама Црногорца води комад ка могућном трагичном разрешењу, преовладава животни витализам, начело да љубав побеђује, па предстојеће венчање Светлане и Лазара одводи комад у обрисе водвиља. Аутор *Антологије* на овај Стојановићев водвиљ примењује добро нађену Первићеву дефиницију: „Два доминантна осећања прожимају Стојановићеве текстове: осећање страха, које човека унижава, и осећање нежности, без које умиру, а насумце је газе и одбацују, зазиру од ње.” У Стојановићевим комадима препознајемо ликове који се труде да сачувају људскост, ма колико их околности спречавале.

Обичан повод, свађа два чиновника у неком заборављеном државном надлештву, постепено ће се проширити и обухватити све слојеве надређених указних службеника, укључујући и ресорног министра и председника владе, да би на крају дошло до политичке катастрофе – пада владе. Гордан Михаић пише комедију „Сироти мали хрчки” као драмску алегорију с политичком инвективом, попут Мрожека, Хавела, Кохоута, нарочито популарних у шездесетим годинама ХХ века. Биле су радо игране, не само у земљама на истоку Европе већ на целом континенту, захваљујући препознатљивој сценској алузији. Писац нам представља испразан живот ситних бирократа који дане проводе у канцеларији, а при томе се садржаји и њихове службе ни за трун не унапређују. Гордан Михаић нам приказује механизам којим се људска глупост уздиже до принципа, стварајући оруђе режима. Писац нам приказује да је беспоговорна субординација основни принцип власти и владања. Тако структурисана номенклатура функционише успешно све док се не догоди инцидент који настаје из потребе да се избегне монотонија канцеларијског свакодневља и који избацује из равнотеже целокупан државни административни апарат. То исклизнуће из статуса самодовољности бирократије прозвешће тектонски потрес. „Сироти мали хрчки” су у корпусу универзалне политичке сатире.

„Две леве и две десне ноге” као мини-драма предводи низ малих комедија Милоша Николића. Ове поетско-философске минијатуре стварају драмски ланац разноврсних тематских и сценских ситуација, у којима се испољавају животне датости које писац доводи у сумњу. Писац је нашао ваљани спој, довео је у равнотежу појавне облике живота са њиховим оспоравањем. Из његових малих комедија, било којој да су теми посвећене, преко сцене се разлива атмосфера добронамерног подсмеха упућеног човековој несавршености, као и ароганцији, самодовољности и одсуству емпатије. Овај писац кренуо је од мајсторства Чеховљевих кратких прича, али је усавршио комедиографски стил, поштујући налоге савременог доба. Мењају се само околности, а људска природа је константа. Склона је добром, али је

„Сироти мали хрчки”,
Звездара театар,
редитељ Милић Јовановић,
фото-архив МПУС

недовољно имуна на сва морална искушења. Писац у свакој мини-драми полази од претпоставке да је човеку предодређено да буде искушаван, да не може избећи да одговори на питања о своме месту и своме задатку који треба да обави. Писац промишља „велике теме и вечна питања, која муче како мудраца, тако и припростог човека, богаташа али и сиромаха подједнако”, како закључује М. М. Радовић. Николићеве минијатуре прожете су театрализмом у дози неопходној гледаоцу, потребној да разуме и усвоји списатељев прекор упућен управо томе гледаоцу, а да га не повреди, стављајући пред лице публике огледало, не плашећи се да ће оно дати искривљену слику. Зна да дозира критичку мисао тако да она допре до свести гледаоца, да га узнемири, онеспокоји, али не и да га увреди. Тематски разнородне, комедије обједињује идентичан дух хуморног тумачења света, духовити обрти засновани на парадоксима, каламбурским досеткама и врцавом дијалогу. Писац на минијатурном простору остварује хуморно-сатиричне поенте, а да то није забављачки театар. Аутор *Анџолоије* издваја битно својство Николићеве комедиографије које, наизглед, делује парадоксално: „Иако стваране као минијатуре, његове мале комедије развијене су до

крајњих, оптималних могућности у којима се ослобађају сви њихови хуморни потенцијали. Таквом способношћу владају само најдаровитији комедиографи.”

Редитељу и комедиографу Радославу Златану Дорићу Јован Стерија Поповић је највећи узор и трајна опсесија. Првенствено су то Стеријини „Родољупци”. Јован Стерија Поповић је централна личност српске драме и позоришта XIX века. Радослав Златан Дорић у коаду „Странкације или Неки Стерија пише ‘Родољупце’” преузима модел „Родољубаца” и гради сатиричну причу о политичком прагматизму или утилитаризму. Том комедијом Дорић се укључује у значајан ток савремене српске комедиографије седамдесетих и осамдесетих година XX века, комедију са изразитом социјалном функцијом, а то може да се схвати и као политичко позориште. Може се рећи да Радослав Златан Дорић ствара политичку комедију. У њој се приказује како се прокламована демократија деформише у своју супротност. Група сумњивих личности, најчешће криминалаца, оснива политичку странку која има свој програм – опљачкати народ. Предизборна парола им гласи „Не бојте се, добро бити неће” и њоме отпадници

„Је ли било кнежеве вечере”,
Вида Огњеновић,
фото-архив СНП

успевају да добију изборе. Паралела са Стеријиним јунацима из „Родољубаца” је видљива и њоме писац упозорава на менталитетске карактеристике, јер су неизмењене од Стеријиних до наших дана: грамзивост, превртљивост, примитивизам, лаж, превара... Писац верује у просветитељски задатак комедиографа, јер он има обавезу вишег реда; није довољно указати на менталитетске мањкавости, потребно је учинити више, суочити нас са оним притајеним, потиснутим поривима који се увек испољавају и активирају у кризним временима.

И Вида Огњеновић се у комедији „Је ли било кнежеве вечере?” позива на Стеријина дела. Списатељица настоји да се „супротстави површном, јевтином, примитивном србовању, које је, после пет деценија насилног гушења сваког националног осећања, просто преплавило и наше душе и наше улице”, како пише критичар В. Стаменковић. У комедији се појављују историјске личности српског живља у Војводини при крају XIX века: Светозар Милетић, Јаша Томић, Иларион Руварац. Драма није ни документарна ни историјска, премда се време збивања везује за обележавање петстогодишњице

Косовске битке. У заносу националне митоманије која је пораз у боју на Косову подигла до симбола, у коме је српски народ проглашен небеским, угледни грађани Новог Сада окупљају се око прославе како би се достојно одужили славним прецима. Амбивалентност ове идеје убрзо ће се показати јер долази до колизије два приступа, два схватања или две школе мишљења о истој теми. Косовска битка је постала национални мит који има своје следбенике, али и издајнике. Прави драмски сукоб, дакле, налази се на нивоу императива освешћења нације, у потреби да се, напokon, рационално дефинише идентитет сопственог народа. Љиљана Пешикан-Љуштановић закључује да је комедија „Је ли било кнежеве вечере?” „специфична мешавина хумора и сатире и својеврсне баладичности и меланхолије, која произлази из обликовања два јасно разлучена плана збивања – оног који се тиче колектива и оног који се тиче појединца – и њихово преплитање и супротстављање”. Ваља закључити костатацијом Јована Христића који је описао ону неизрециву потребу војвођанских Срба у XIX веку да докажу и покажу да „иако живе у туђој држави, желе

да на сваки начин одрже живом везу са херојским врлинама својих предака од којих га не дели само време, него и једна друкчија цивилизација”. Та располућеност националног бића, о којој Вида Огњеновић пише повремено и саркастично, преводи комад у трагикомедију.

И Миладин Шеварлић полазиште за комедију налази у историји. Његова комедија „Змај од Србије” са комадима „Пропаст царства српскога” и „Косово” чини историјску или псеудоисторијску трилогију. Историјску, јер се кроз његове комаде крећу личности које су доиста постојале – Стефан Душан, Урош, Марко Мрњавчевић, али драмски текстови су лишени историографског тумачења догађаја. У тим комадима историја је прибежиште за причу о савременом тренутку, што је легитиман драмски поступак. „Змај од Србије”, као и „Пропаст царства српскога” и „Косово” – бави се начинима преобликовања историје и расколом између реалности пропадајуће државе и приче о њој. Драмски поступак и његов позоришни комад могу се тумачити са становишта политичког утилитаризма, што је један од елемената списатељеве поетике. Писац нам приказује последње тренутке живота деспота Стефана Лазаревића и настојање да потомству остави ваљану слику о Косовском боју. Стефан Лазаревић као искусан владар зна да историју пишу победници; историја се не налази само у грађи и валидној документацији, већ и у апокрифним списима, као што и уметност може да постане пробитачна у формирању историјске свести народа. Зато владар Лазаревић припрема позоришну представу у којој ће приказати „шта се заиста догодило на Косову”. Владар посматра питања везана за битку на Косову са становишта тренутних политичких интереса, али и антиципирајући њено тумачење у предстојећим временима. Правећи представу у представи, писац с благом дозом ироније показује да су појединачни политички интереси увек изнад општих. Затим подробно описује велики механизам политичко-идеолошких махинација које одређују судбину читавих народа. У тако удвострученој театрализацији – новог дефинисања Косовске битке, али и саме политике као судбине – списатељ је начинио комедију са јасним макијавелистичким државним

принципом владавине. У делу „Змај од Србије” откривамо и методологију самога процеса, на који се начин успоставља и одржава мит којим се мобилише политички и национални интерес државе са позиције владара. Писац не напушта иронијски призивок. Његови комади постављају и питања вишег смисла која доводе читаоца у недоумицу, или га позивају да преиспита сопствени однос према историји, драми и историјској драми.

Док се Срби, држављани Аустроугарске, у Новом Саду припремају за обележавање петстогодишњице кнежеве вечере, Срби у Србији имају своју државу, краља и унутрашњу политику која се, према историчару Слободану Јовановићу, састоји из надгорњавања краља Милана Обреновића са радикалима. Милован Витезовић у комедији „Краљ и његов комедиограф” показује да краљ Милан, као што не подноси радикале, не мари ни за српске писце, сматрајући да они у својим песмама и причама сеју неповерење према владару, али и према династији. У комаду „Краљ и његов комедиограф” описује страдање младог песника Бранислава Нушића који је објавио сатиричну песму „Два раба” са јасном алузијом на краља Милана. Нушић је због увреде краља осуђен на две године затвора. Историја подсећа да су владари одувек били подозриви према песницима. М. Витезовић проширује повест о Нушићевој сатиричној песми, смештајући је у шири контекст јавног незадовољства режимом краља Милана. Тадашња књижевна елита Београда води бојемски начин живота, окупља се у кафани „Дарданели”, коментаришући одлуке и потезе владара апсолутисте. Место за главним столом изборио је млади Бранислав Нушић, талентовани драмски писац и песник. Комедиограф у живот несвршеног правника Бранислава Нушића уводи не само његову велику љубав Милицу Терзибашић, него и будуће књижевне јунаке који ће у његовим потоњим комедијама постати узорни модели или архетипови, попут Алексе Жуњића, Пере писара. Списатељ нас тако упознаје са Нушићевим талентом, показујући двојство у коме се налази. За њега су подједнако стварни и свет реалности и свет фикције, који се прожимају, стварајући одређено мишљење и посматрање живота у коме ће снага духа, суочена са

разноврсним притисцима, па и трагичним изазовима, успети да превазиђе сва искушења. Ту Нушићеву дихотомију, као основно обележје његова стваралаштва, писац разлаже и анализира у средишњем делу комедије, приказујући његово робијање у пожаревачком затвору. Упркос положају у коме се налази и физичком насиљу коме га излажу тамнички чувари, затворен у ћелији број 7, Б. Нушић пролази кроз две кризне ситуације – очево банкротирање и Миличино неверство – из којих ће изићи ојачан. У завршној сцени долази до сусрета краља Милана и Бранислава Нушића, аутократе и младог писца. Уместо расправе о људској слободи и праву на другачије мишљење, уместо предочавања различитих ставова и идеја о устројству друштва и поретка, писац нам нуди мини-монодраму зајапуреног владара који излаже не само своје схватање власти и владања, већ показује и од колике је количине сујете саздан његов его. Писана као политичка комедија, лепим језиком и ослањајући се на реченице преузете из Нушићевих комедија, ова повест произашла је из осећаја за правду и правичност младога писца Бранислава Нушића.

Комедија „Каскадер” Братислава Петковића враћа нас у недалеку прошлост, у доба када су „Боре снајдери” водили привреду, када су почела путовања за Трст по фармерке и шушкавце и када су у Југославији страни продуценти почели да снимају филмске спектакле. То је било време материјалне оскудице, али и доба великих планова и откривања истине да постоје и други и другачији светови од овог у коме живимо. Јунак комада је Миле Шејн, каскадер који је своје најбоље године и сву своју енергију протраћио као дублер филмских јунака у опасним ситуацијама. Сада пред нас писац доводи Шејна као ветерана који се припрема да изведе свој јубиларни скок и који на сцени распоређује картонске кутије које ће амортизовати његов пад с висине. И док се припрема за скок, из његових прича, упућених филмским статистима, гледаоци постепено стичу потпунију слику о судбини маргиналца, о тешком животу, препознајући у животу и недосањаним сновима Милета Шејна и део своје проћердане младости. Приповедајући анегдоте из сусрета с великим светским глумцима,

описујући дружења с њима, Миле Шејн заводљиво проговара о чежњи да се преко филма стекну слава и моћ, поштовање и углед, убеђујући и себе и саговорнике да је тај сан остварио, не прихватајући туробну реалност која му најављује „јадну будућност која ће се изгубити у алкохолу и у некој периферијској учерици”, како пише Ј. Христић. Писац приказује судбину неоствареног човека, губитника, особе са социјалног дна. И премда јунак комедије говори о прошлости, у којој идеализује и себе и друштво у коме је живео, као и политички режим тог времена, ми пратимо животну причу, са Шејновим лажима, али и социјално и идеолошко окружење које је засновано на обмани и самообмани. И док препознајемо обрасце једног заувек завршеног времена, постајемо свесни чињенице да нас је писац, преко духовите и питке приче о филмском аутсајдеру, довео до својеврсне политичке сатире. Петковићев хумор није злонамеран, већ трагикомичан. Б. Петковић је писац који с топлином говори о читавој галерији људи с периферије, из приградских енклава, који су дошли у град с намером да у њему опстану. То би могли да буду рођаци јунака које је у српску комедију увео Александар Поповић, а који се појављују и у трагикомедији Братислава Петковића, да би, потом, населили и комедије Небојше Ромчевића. Миле Шејн је жртва не само своје амбиције да оствари каријеру у филмској уметности, него и жртва друштва и система који почивају на обманама.

Особена појава у савременој српској и македонској драматургији јесте писац Русомир Богдановски, који пише на оба језика, српском и македонском, придружујући се тако песнику Ристи Василевском и прозаисти Митку Маџункову. Комедија „Ништа без Трифолија” је другачија од свих комедија одабраних за *Антологију*. Разликује се барем у пет од оних Аристотелових шест правила које ваља поштовати за писање драме. У комедији „Ништа без Трифолија” тлоцрт је начињен према античким узорима, комедијски заплет је удвостручен или утростручен, а јунаци моделовани типски и у складу с канонима, па ћемо у комаду сретати шкрте старце, распусне младиће, хвалисавог војника, паразита-чанколиза, као и интриганта који

ће заплитати и компликовати сценске догађаје, да би их расплео и привео канонском завршетку класичне комедије – свадби. Ваља нагласити да он пише комедију која извире из савременог начина промишљања света и која се ослања на сазнања и искуства модерног доба. Другачије речено, писац је преузео стандарде форме канонске комедије и у њих је унео сензибилитет данашњег ироничног коментарисања важних животних питања. Водећи сиже комедије по обрасцима комедије ситуације, Русомир Богдановски, према мишљењу Д. Ковачевића, „убрзо надраста ситуационе перипетије и доводи до комедије карактера”. Дајући личностима имена биљака, списатељ имплицитно указује и на њихова карактерна својства. И премда се од комедије забуне не очекује премудрост, писац успева да прикаже да јунаци нису ни одвећ срећни ни превише радосни, да их муче бриге и проблеми проистекли из двоструког морала који обележава њихове животе. Писац, у складу са јавним и тајним понашањем биљака из свог комедијског хербаријума, када треба и колико треба, мења ритам игре, привремено успорава развој приче да би је, потом, још више завитлао. У завршном делу комада води своје љубавне парове до шуме, митског места сусрета заљубљених, где ће се препознати, узајамно изјавити љубав, заклетити на верност. Тако се комедија претвара у колективног матичара који ће обавити ритуална венчања.

Живот на периферији веллеграда, представљен у комадима Александра Поповића, Слободана Селенића, Љубомира Симовића и Братислава Петковића, уводи нас у подручје у коме обитавају људи са социјалног дна. У свакодневици малих људи, писци су насликали бурна идеолошка и политичка превирања у Србији у време „обнове и изградње”. У тим комадима испитује се однос појединца и шире заједнице, у хуморно-ироничном тону, са посебним интересовањем прати се дејство политике на човека.

Комедија „Гробљанска улица” Небојше Ромчевића као да је затворила круг у коме обитавају периферијске јединке и друштво. Његови ликови више се не баве питањима власти и појединца, јер је то већ дефинисан

„Гробљанска”, Звездара театар,
режија Јовица Павић, фото-архив МПУС

однос. Небојша Ромчевић слика живот маргиналаца у постсоцијализму, у већ раслојеном друштву. Јунакиња „Гробљанске улице”, Луца, можда се може посматрати као сестра близнакиња Розике из Поповићевог „Развојног пута Боре шнајдера” иако не знамо како се развијала Розикина животна прича после Бориног одласка у затвор. Писац нам даје прилику да пратимо Луцину судбину. Луца живи са одраслим сином, у околини гробља, у изузетно бедном смештају. Мизерну зараду стиче продајом цвећа или уређивањем и одржавањем гробова. Свакодневно је оптерећена бригом о опстанку. Дружи се са Даном кандиларком, сапатницом и пријатељицом, и грчевито се бори да јој сина не „узме” недостојна девојка. Обе сањају о бољем животу, оличеном у машини за веш и телевизору у боји. Ти тако далеки симболи стандарда и бољег живота осликавају натуралистички миље комедије. Нема излаза из тог окружења. Луца ће покушати то да учини, колико зна и може да промени свој социјални статус. Писац бритким дијалогом, реченицама са двоструким значењем, казаним и замишљеним а неизреченим ствара карактере, променом у жанр трагикомедије. Долазак девојчице која сакупља стару хартију доноси Ромчевићевом тексту неопходну емоционалну вертикалу, тренутак катарзичног испуњења којим ће

се Луца опоменути да се може живети другачије, боље, садржајније и представља изузетан поетски тренутак у коме се наслућује могућност спасења. Нажалост, он брзо пролази не омогућивши Луци да се до краја суочи са самом собом. Трагикомедијом „Гробљанска улица” завршава се најплоднији период савремене српске комедиографије.

Српска драма, у годинама које следе после ове комедије, окренуће се ка другим жанровима, а сама комедија ће се у наредним периодима преиспитивати и прилагођавати новим позоришним естетикама.

Сваки избор је личан. У покушају да дамо одговор на питање шта је основни критеријум у састављању антологије, заустављамо се на поглављу са био-библиографским, театрографским подацима, где сазнајемо датуме премијера. Све комедије осим „Осмејка Светог Спиридона” су изведене. Највећи број премијера догодио се у Атељеу 212 – пет праизведби: „Развојни пут Боре снајдера” (1967), „Генерали или сродство по оружју” (1971), „Косанчићев венац 7” (1982), „Чудо у Шаргану” (1975), „Сироти мали хрчки” (1987). Остале комедије су изведене у позориштима – „Казанова против Дон Жуана”, Мадленианум 2016; „Две леве и две десне ноге”, Српско државно позориште у Темишвару 2014; „Странкације или ти неки Стерија пише ’Родољупце’”, Народно позориште, Сомбор 1991; „Је ли било кнежеве вечере?”, Народно позориште, Београд 1990; „Змај од Србије”, Народно позориште, Ниш 1994; „Каскадер”, Београдско драмско позориште 1992; „Краљ и његов комедиограф”, Народно позориште „Љубиша Јовановић”, Шабац 1984; „Ништа без Трифолија”, Фестивал „Охридско лето”, у извођењу Македонског народног позоришта 1986; „Гробљанска улица”, Звездара театар 1992. У драгоценим библиографским подацима дата су и прва извођења комедија. Било би занимљиво отпратити какав је био сценски живот комедија које су уврштене у *Антологију савремене комедије*. Занимљив је податак да и прва комедија у овом низу, „Развојни пут Боре снајдера”, има и прву премијеру у Атељеу 1967.

године. Чини се да су најбогатији сценски живот имале комедије које су своје праизведбе доживеле на сцени Атељеа 212 – „Развојни пут Боре снајдера”, „Чудо у Шаргану”, „Генерали или сродство по оружју”, „Косанчићев венац 7”, „Сироти мали хрчки”, као и комедије Душана Ковачевића. Не можемо да пренебрегнемо да су ту праизведене прве комедије Душана Ковачевића – „Маратонци трче почасни круг”, „Радован Трећи” (1973). Тај податак говори да је наше (најзначајније) позориште – Атеље 212, заправо права лабораторија комедиографског текста. Свака комедија своју проверу и потврду има у сценском извођењу. Никада се не зна како ће и да ли ће на премијери профункционисати. Обично се нестрпљиво очекује десето извођење. Такође се намеће закључак да је најмлађи драмски писац, чије је дело премијерно изведено у Звездара театру, управо Небојша Ромчевић, који је и најмлађи међу одабраним писцима комедија.

Примећује се да је велику популарност деведесетих година имала комедија „Је ли било кнежеве вечере?” Виде Огњеновић, као и „Странкације или ти неки Стерија пише ’Родољупце’” Радослава Златана Дорића, који су озбиљне историјске теме посматрали у савременом контексту.

Велико је питање како је могуће посматрати савремену српску комедију без присуства комедија Душана Ковачевића. Без обзира на ултиматум који нам постављају различита правила о ауторским правима у издаваштву, мора се констатовати са жаљењем да је овај преглед мањкав без „Балканског шпијуна”, „Маратонци трче почасни круг”, „Радована Трећег”, „Професионалца”, „Клаустрофобичне комедије”, „Урнебесне трагедије”, „Сабирног центра”...

Комедиографски текст је најжилавији драмски род у српској књижевности. Он је уједно и највише изложен критичким опажањима, али истовремено највише награђиван на позоришним фестивалима. *Антологија савремене српске комедије* требало би да помогне поновним сценским проверама виталности овог књижевног рода.

„Косанчићев венац 7”, режија Зоран Ратковић, Атеље 212 – фото-архив МПУС

Мр Бошко Милин,
театролог

Остварени изазов

(осврт на *Антологију савремене српске комедије* Радомира Путника)

Одвајкада се знало да је комедија озбиљан посао, а од тога је озбиљнији само покушај да се сачини антологија комедије једне одређене националне књижевности. На велику срећу наше шире културне, професионалне (стручно-позоришне) и научне јавности, teatroлог господин Радомир Путник сачинио је богато осмишљену антологију савремене српске комедије на чијим су се страницама наша дела петнаесторице домаћих позоришних посленика, писаца и редитеља из друге половине прошлог и из првих деценија текућег столећа.

Смешно, весело, шаљиво, комично... – речи су које најчешће доводимо у везу с појмом којим се овде бавимо. Али није то тако лако рећи. Наиме, ретко, ако уопште икада, можемо да устврдимо да су то синоними када је о савременој српској комедији реч. Господин Путник, као савесни приређивач, сачинио је свој избор уврстивши у њега и остварења у већини случајева означена као *драма*, или као *комад са њевањем и хайшењем*, или као *сејна комедија*, или без сасвим јасно одређене жанровске одреднице. Разлог се налази у одговорном приступу приређивача спрам различитих театарских поетика одабраних аутора, из различитих генерација и залеђа српског језика на којем су дела настала. Управо нам је овај приступ омогућио да се сусретнемо са непознатим („Осмејак Светог Спиридона” Слободана Стојановића) или боље познатим у окружењу („Две леве и две десне ноге” Милоша Николића, „Ништа без Трифолија” Русомира Богдановског), те нам се к томе

указала прилика да, захваљујући прегалаштву издавача „Zepher book world”, доживимо поновни сусрет у штампаној верзији са Пекићевим „Генерали или сродство по оружју”, као и делима „Чудо у Шаргану” Љубомира Симовића и „Развојни пут Боре Шнајдера” Александра Поповића, уврштеним пре четрдесет година у Селенићеву антологију савремене српске драме у издању СКЗ. Класификацију периода је прихватио и преузео и наш приређивач, почев од одређивања појма савремености, само што Путник није цео период после Другог светског рата узео као један непромењени сегмент, већ га дели у краће периоде обележене великим друштвеним и политичким променама у земљи, које су се рефлектовале и на позоришни живот.

Овакав приступ аутора омогућио нам је поновни сусрет са делом Слободана Селенића „Косанчићев венац 7”, лудичном сликом периода послератне „обнове и изградње” и стварања новог друштва, као и делом „Је ли било кнежеве вечере?” Виде Огњеновић, са причом смештеном у време и епоху бујања националног романтизма у тренутку обележавања петстоте годишњице Боја на Косову међу елитним круговима Новог Сада, тада наречене „српске Атине”. Управо би се ова два наслова могла издвојити по изузетно ефектном појављивању у односу на тренутке у којем су настали – први на крају доба илузија о својствима новог друштва, а други указујући на поновљену илузорност националне митоманије.

Сввременост класичне комике везане за ликове чиничког сталежа оживљавају нам „Сироти мали хрчки” Гордана Михаића, док „Каскадер” Братислава Петковића доводи у модернизовани свет Плаутовог „Хвалисавог војника”, урођеног у приче о филмовима чији се профил јунака мења из час у час, у складу са актуелним политичким околностима.

„Гробљанска улица” Небојше Ромчевића спаја пучки амбијент ренесансне комедије „Кате капураница” Влаха Стулија и аутентичност слике градске периферије са правим иронијским модусом у класификацији из *Анашомије кришике* Нортропа Фраја.

„Казанова против Дон Жуана” Миодрага Илића комбинује апокрифне моменте из живота двојице највећих заводника светске књижевности стварајући својеврсну, као што је наведено у поднаслову, „сетну комедију”, пружајући могућност за маестралну глумачку игру својим протагонистима.

Позоришни редитељ и писац Радослав Златан Дорић у свом комаду „Странкације или ти неки Стерија пише ’Родољупце’” посвећује пажњу насловном лику који му је послужио за својеврсни сатирични обрачун са бројним друштвеним манама које као да су тражиле полагање рачуна управо на позоришној тезги, без остатка.

Искусни драматурзи и драмски писци Миладин Шеварлић и Милован Витезовић направили су у одабраним комадима, не по први пут, али опет успешно, искорак у сферу историје и област фантастике. Шеварлићев „Змај од Србије” постепено открива методологију самог процеса, на који се начин успоставља и одржава мит којим се мобилише национални и политички интерес државе дефинисан, разуме се, са позиције владара.

Овом поступку, али на сасвим други начин, блиска је и Витезовићева комедија „Краљ и његов комедиограф”. Посеже у много ближу прошлост и ослања се на аспект позоришног упризорења у самој драми, са врло свесно одабраним и проверљивим ситуацијама из историје живота Бранислава Нушића, као и краља Милана Обреновића те других историјских личности које упот-

пућавају списак драмских лица овог комада. Коначно, савим је јасно да су аутори који су пристали да њихова дела буду увршћена у овај репрезентативни избор омогућили продужетак живота својих оригиналних дела, која ће пронаћи нове тумаче на позоришним сценама будућности, са свешћу да тек овако сабране и скупљене на једно место савремене српске комедије могу да се међусобно пореде и процењују.

Проф. др Бошко Сувајцић

Препознавање комике и смеха у *Антологији* Радомира Путника

Антологија савремене српске комедије, коју је приредио Радомир Путник а објавио „Zepher Book World” 2018. године, представља један од театролошких догађаја сезоне.

Преко пет деценија Радомир Путник потврђује се као витални, поуздани и непристрасни пратилац, сведок и тумач српске драме и позоришта. По вокацији драматург, дипломирао на Одсеку драматургије Академије за позориште, филм, радио и телевизију, Путник је историчар драме и позоришта, драмски писац и телевизијски сценариста, истраживач, али и критичар актуелне продукције, о чему убедљиво сведоче две до сада објављене књиге сабраних критика *Драматуршка анализа 1 и 2*. Радомир Путник немали део своје аналитичке пажње усмерава на комплексније и захтевније читање српске позоришне традиције и драмске књижевности, у распону од театролошких огледа, до прегледних и важних синтеза. Једна од најамбициознијих и најзначајнијих је књига која је пред нама.

Антологија савремене српске комедије је несумњиво издавачки подухват. Прва жанровска антологија ове врсте у нас, она даје неопходну основу за тумачење драмских покрета и праваца од Другог светског рата до данас. Истовремено, ова антологија показује пуну научну и аналитичку зрелост приређивача, уз професора

Рашка Јовановића, једног од најзначајнијих проучаваца драмског стваралаштва код нас.

Путник је превасходно човек позоришта. *Антологија савремене српске комедије* даје репрезентативан избор комедиографских текстова који су **играни у позоришту**, у распону од Александра Поповића до Небојше Ромчевића.

Петнаест драмских текстова у овом избору дају увид у богатство комедиографске продукције у Србији у распону од Другог светског рата до данас, са различитим жанровским обележјима и поджанровским проседеима, али и особеним поетикама појединих стваралаца. Општи је утисак да се, од Стерије и Нушића, савремена српска драма креће у правцу развоја друштвене драме у ужем смислу, трагикомедије, водвиља, историјске драме, црнохуморне комедије, интелектуалне драме, политичких комада, ироније и сатире.

Пре него што пређемо на основне принципе уређивања једне овакве антологије, морамо се ипак осврнути на однос приређивача, али и аутора комада према појмовима хумора, комике и смеха. У књижевнотеоријском смислу жанр *комедије* представља врло хетерогену појмовну област у оквиру које егзистира комично као естетска категорија у различитим поетичким, али и повесним еманацијама: од смеха заснованог на комици

„Чудо у Шаргану” – Атеље 212, режија Дејан Мијач – фото-архив МПУС

ситуације, карактера и нарави, преко парадокса, апсурда, гротескног, ироније и сатире, друштвене и социјалне критике, али и индивидуално-психолошке карактеризације ликова и њихових односа.

У овом репрезентативном прегледу савремене српске комедиографске продукције, од завршетка Другог светског рата до данас, хумор као естетска категорија, као начин рецепције света, заснован на смењу који садржи и терапеутски, катарзички карактер, подређен је хумору који „има не само своју физиологију и психологију, него и своју карактерологију, своју етику и социологију” (Владимир Дворниковић). Одвише, виталистички карактер смећа као да је условљен друштвеним променама и искушењима српског (и југословенског) друштва у

његовом полувековном развоју. И то је апсолутно нови критеријум који је подложен различитим тумачењима. Да ли, дакле, попис репрезентативних стваралаца једног драмског жанра, у једном историјском и друштвеном периоду који је подељен на одређене епохе, може бити у таквој мери (п)одређен друштвеним дешавањима, драмом историјске и друштвене стварности? С друге стране, у којој мери поетика појединих аутора може бити условљена европским и светским театролошким гигањима, а у којој пак афинитетима и склоностима самих тих аутора?

Без обзира на могућност проблематизовања овог кључног Путниковог критеријума за периодизацију савремене српске комедије, он је послужио као поуздан

ослонац за историјско-хронолошко представљање не само једног драмског жанра у српском друштву, већ и самог тог друштва које својим кризама и потресима одређује или бар утиче на тематски регистар позоришног репертоара у историјској перспективи.

Антологија српске комедије коју је приредио Радомир Путник истрајава, превасходно, на етичкој димензији, на ономе што Н. Хартман именује као „етос смеха”, на оштрици друштвене критике и нужности моралног преиспитивања заједнице и појединца у трауматичним историјским околностима и искушењима пред које су постављени.

С друге стране, српска комедиографска традиција, можда најизразитије у коадима Александра Поповића, почива на својеврсној синтези фарсичног и трагичног, на театру апсурда Ежена Јонеска, на сталним и упорним настојањима да савремени човек смехом покуша да се избори за слободу и егзистенцију достојну човека, јер „само је комично у стању да нам даде снаге да поднесемо трагедију живљења” (Р. Грлић).

У својој *Анџолоџији* Путник задржава основне смернице Селенићеве периодизације развоја српске драме на три периода (*Анџолоџија савремене српске драме*, 1977), при чему трећу фазу помера до 1993. године и уводи четврти период, од 1993. године до данас. Путник разложно каже: „Поставља се реторичко питање: како је било могућно да српска драма коју је током XIX и XX века обележила појава двојице изузетних комедиографа, Јована Стерије Поповића и Бранислава Нушића, између којих је комедији пружио значајан допринос и Коста Трифковић, чак тридесетак година – од Нушићеве смрти до појаве Александра Поповића – није оформила новог аутора?” (Предговор: 12)

Приређивач *Анџолоџију савремене српске комедије* почиње управо комадом „Развојни пут Боре снајдера” Александра Поповића са ваљаном аргументацијом: „Појава Александра Поповића, а недуго за њим још неколико значајних комедиографа, говори нам да су се у друштву створили услови за интензиван развој комедије као драмског жанра” (Исто: 13).

Доводећи у тесну везу развој савремене српске комедије у нас са друштвеним процесима у послератном комунистичком друштву, Путник у својој периодизацији трећи комедиографски период датује од проглашења Устава 1974. године, који је наговестио крах заједничке државе, до 1993. године, када је тај крах у крви и ужасу ратних разарања и потврђен. Тај трећи период у развоју српске комедиографије био је веома плодан, трајао је непуне три деценије и донео је низ значајних остварења и значајних аутора. Ови драмски писци не огледају у се само у комедијама, већ и у различитим драмским жанровима: „Драме и комедије Александра Поповића, Борислава Пекића, Слободана Селенића, Слободана Стојановића, Миодрага Илића, Гордана Михаића, а нешто доцније и Виде Огњеновић, Миладина Шеварлића, Радослава Златана Дорића, Милована Витезовића, Небојше Ромчевића и Братислава Петковића, изводе се на бројним позорницама широм Србије, комади Милоша Николића приказују се чешће на сценама изван наше земље него у Србији, док комади Русомира Богдановског, који пише на српском и македонском језику, сценске поставке имају у Македонији и неким европским земљама, као што се и дела Душана Ковачевића и Љубомира Симовића изводе широм Европе” (Исто: 14).

У историјском развоју театрологије код нас Путник посебно акцентује значај оснивања Катедре за драматургију на Академији за позориште, филм, радио и телевизију и, у вези са тим, улогу драмског писца и педагога, професора Јосипа Кулунџића.

Наводећи како у антологији *Авангардна грама* Слободана Селенића (1964), у којој нас Селенић упознаје са делима Јонеска, Виткијевича, Женеа, Ружевића, Пинтера, Симпсона и Олбија, као и њиховим претходницима Жаријем и Аполинером, нема Мрожека, као ни Бекега, који није одобрио да његова драма „Чекајући Годоа” буде уврштена у антологију, приређивач наше антологије са жаљењем саопштава читаоцима да Душан Ковачевић није био у прилици да одобри да се његова комедија „Балкански шпијун” објави у овом избору. Изузетна је штета што *Анџолоџија савремене српске комедије*

„Развојни пут Боре снајдера” – режија Кокан Младеновић, Народно позориште у Београду, фото-архив МПУС

не садржи комад њеног најаутентичнијег представника данас, аутора „који позива на уочавање архетипских ситуација у нашој данашњици”.

Писци савремене српске комедије настављају се на домаћу традицију, на Стерију и Нушића, посебно када је реч о критици друштвених аномалија. Од данас већ класичних комада Александра Поповића „Развојни пут Боре снајдера”, Борислава Пекића „Генерали или сродство по оружју” и Слободана Селенића „Косанчићев венац 7”, Путник прелази са трећег на четврти период развоја српске комедије.

У драми Миодрага Илића „Казанова против Дон Жуана” огледа се још једна тежња савремене комедиографске продукције – а то је бављење односима између мита, стварности и литературе. Духовито, инспиративно, са дубоким литерарним реминисценцијама, али и искуствима историјско-документарне драме. Нешто слично ћемо открити у водвиљу Слободана Стојановића „Осмејак Светог Спиридона”, остварењу које Путник посебно издваја „по демонстрацији врхунског драматуршког мајсторства” и о коме је већ раније писао. Чини се да је овај комад Путник с разлогом поставио у средиште своје антологије, да му је дао повлашћено место и положај управо на основу сложености Стојановићевог списатељског и драматуршког поступка.

Литератури о позоришту и књижевности инспирацију дугује и комад Милована Витезовића „Краљ и његов комедиограф”, који на суверен начин поставља вечно питање односа власти и уметности, безумне бахатости слепе политике силе и трагичног положаја уметника који, да би потврдио свој морални став, мора бити приправан на најтежа могућа животна искушења. О Нушићу и краљу Милану, али и о једном (сваком?) добу. Игриво, трагично, дубоко.

Вербална комика – херменеутика говора има изузетну улогу у драмама Александра Поповића и Љубомира Симовића. У комаду „Чудо у Шаргану”, како запажа Радомир Путник, најизразитије је представљена трагикомедија у савременој српској продукцији. Љубомир Симовић у својим драмама онеобичава говор свакодневице,

укршта, комбинује говор поезије и свакодневни говор. На тај начин Симовић ствара карактеристичан „позоришни говор” (М. Јевтић) служећи се низом реторских питања, иронијом, сарказмом, парадоксом. Гротеска се код Симовића разликује од гротеске код Раблеа, његова гротеска је супротна од карневалског схватања. У његовим делима човек постаје оличење „демонске незајажљивости”, као неман или пошаст која носи све пред собом (С. Самарџија).

Погубне односе историје, политике и мита тематизује драма Миладина Шеварлића „Змај од Србије”. Иако оживљава једну од најпознатијих легенди из наше традиције, ова Шеварлићева драма није историјска. Полазећи од традиције и историјских чињеница, она симболички представља садашње време. Ни Симовићево „Чудо у Шаргану” ни Шеварлићева драма нису приче о неком давном времену и о далеким историјским личностима, већ о данашњем времену и о нама самима. Обе драме имају веома густу мрежу значења и захтевају „отвореног” читаоца и гледаоца.

У Путниковој *Анџолоџији* издвајају се култни „Сироти мали хрчки” Гордана Михића – изванредан позоришни трактат о природи власти који тематизује бесмртан испразан живот ситних бирократа; данас би то био „државни посао” на државним телевизијама. Ту је још и запажена политичка комедија Радослава Златана Дорића, опседнутог Стеријиним „Родољупцима”; изврстан комад Виде Огњеновић „Је ли било кнежеве вече” у коме се драматуршки фокус премешта од мита ка историји, од историје ка животу, од живота ка дубљем поимању мита; „Каскадер” Братислава Петковића који тематизује друштвену позицију маргиналаца; духовите „Две леве и две десне ноге” Милоша Николића; „Ништа без Трифолија” Русомира Богдановског, по узорима античке драматургије; на крају, сјајна „Гробљанска улица” Небојше Ромчевића којом се затвара круг враћајући нас поново ка промашеним јунацима комада Александра Поповића.

Ако се развој савремене српске комедије доведе у везу и чак тесно услови друштвеним процесима и

потресима у српском друштву у последњим деценијама века, није чудно што ће се наметнути закључак о раздобљу које не погодује комедији у највећој мери: „Драматични догађаји кроз које је прошла Србија нису били погодно тле за комедиографе. Трагичне судбине избеглица, стварање нове економске емиграције, неспремност ауторитарног режима да препозна наступајуће промене и благовремено на њих реагује, искључивост и самозадовољство власти потпомогнуто распиривањем националном митоманијом, као још и низ других узрока, довели су до слома Србије. [...] Ипак, неколики комедијски текстови настали током последње две деценије најављују да се овај жанр унеколико изменио, да је политика уступила место питањима интимније природе, да се комедија окренула истраживању животних феномена који не постављају велика филозофска питања, али да се с једнаком ревношћу као и у политичкој комедији открива трагикомичност човековог постојања (у комадима С. Стојановића, М. Илића, М. Николића, Б. Петковића и Н. Ромчевића)” (Исто: 22).

На крају, ако погледамо црнотуморну, трагикомичну, сатирично-ироничну, друштвено-психолошку и апсурдно-гротескну природу савремене српске комедије, логично се поставља питање камо се у 21. веку дело Нушићево уверење у лековиту, исцелитељску моћу хумора, који вида и ублажава тегобе и нелагодности живота:

„Ја не знам да у литератури постоје два хумора: тежак и лак – ја знам само за један хумор, један једини, онај који изазивајући смех на уснама ублажава суровости живота... Хумору није циљ васпитање народа, а да он ипак томе васпитању чини једну неоцењиву услугу износећи у смешном облику људске слабости... Па ипак, тај мој смех није горак, није жучан, није отрован. Ја волим људе и волим их баш са свим њиховим слабостима, и то ме ето спречава да будем немилостив. Ко чита какву моју причу, где се смејем чијој слабости, осетиће једновремено да ја симпатишем онога коме се смејем и дотичем се нежно његове ране, бојећи се да му не изазовем бол” (Бранислав Нушић, у: Радован Поповић, *Ковертирана књижевност, Лепа писма српских писаца*).

Ипак, чак и ако смех у комадима савремених српских комедиографа наноси бол, он истовремено разорно утиче на друштвено ткиво које тај бол изазива, лечећи његове узроке, блажећи његове последице. Смех заступљен у *Анџолоџији савремене српске комедије* истовремено сведочи о неуништивој човековој способности да хумором потврди своју људскост. На устук свакој друштвеној неправди.

Интервју: Дејан Мијач, позоришни редитељ

Позориште је више од живота

„Никад нисам циљао жанр, циљао сам добру представу. Жанр дође сам по себи, или дођу теоретичари па одреде да је то – то” – каже прослављени редитељ Дејан Мијач.

Слови за једној од наших најбољих и највећих редитеља икада, добитник је чиншавој низа признања међу којима, примерице, осам Стеријиних награда, шест „Ђурана”... Зову га и најмлађим редитељем због невероватног духа којим зрачи и кад је најгоре. Сматра се неујитно врхунским интелектуалцем и човеком који храбро, бескомпромисно и дубински вивисектира разне теме, посебно реалности на друштвеној сцени.

Љубитељи спортиста неретко кажу: „Благо Паризану јер има Мијача.”

А разговор за часопис Комедија ујриличен је једној шопилој сејшембарској поднева у његовом омиљеном кафеу на улици Кнез Михајлове и Краља Петра – „Муха”. Уз живо, ведрину и озбиљности, и по који осмех, разговор је кренуо, наравно, од питања које је заправо без коначног одговора...

Шта је комедија?

Комедија је, као усталом и позориште – нешто више од живота... Французи своје главно позориште, везано за Молијера, традиционално зову – *Comédie française*, француска комедија. У том се театру, наравно, не играју само представе у којима доминира разлог

за смех. Французи на тај начин, свакако не без разлога, под комедијом подразумевају заправо све оно што се уметнички изводи на позоришној сцени а ослања се, пре свега, на вербалност, односно говор. И није то само због тога што је Молијер претежно писао комедије, него због тога што то јесте тако. Народски речено: Изем ти оно што је паметно а досадно... лично, и умом и душом волим игре у којима се, ко год и шта год, само себи на смеје. Јер, позориште је, како Шекспир каже, огледало. Е сад, питање је на шта је огледало усмерено и ко га држи. Национални јунак Холандије се зов Тил Ојленшпигел, што значи – онај који држи шпигл (огледало). На старим гравурама он је представљен са капом луде, у једној руци држи огледало а у другој штап дворске луде, чаробни штап. И ја мислим да је то објашњење. Позоришна игра јесте на неки начин саздана тако да се подсмева животу, а нарочито такозваној озбиљности и претњама животу. Ономе што неко хоће да нас уплаши, заведе, регулише, једном речју да на сваки начин хоће да влада... Позориште говори да је то немогуће јер живот је пре свега несавладив. И непредвидив.

Док га има...?

Не може се баш уништити, колико год се неко трудио. Живот је зачет од некога ко има мало више власти и мало више могућности него ови што их видимо како мисле да су богом дани да владају свим и свачим. Па и животом.

„Вишњик” – Југословенско драмско позориште – фото-архив МПУС

Како сте као редитељ присуствовали представи кад радите комедију, грутације у односу на груте врсте комада или...?

Радити комедију за мене значи исто режирати као и нешто друго, али са мало више обавезе. Добра комедија није само оно што је смешно. Површну лакрдију је лако направити. Али дубље и слојевитије смешно, то је мало теже. Најтеже је бити Чаплин.

Није рећко да велики комичари, било љумци било њици комедија, буду озбиљни, ћушљиви, њовучени... Хроничари бележе да је и Чаплин шакав био...

Чаплин је био повучен, замишљен... Свој. То је зато што је духовит. А духовитост је јако далеко од кривељења.

Милена Дравић је говорила да смех ослобађа, да је у комедији најлепше – победа живота...

Близу је истине. Зато се властодршци плаше правог, проишљивог смеха. Јер је то, рекох, више од живота. И јаче од њих.

Више од десет љуша су ваше представе учествовале на фестивалу Дани комедије у Јајодини, више љуша били

натрађивани. Између осталога, са „Покондиреном њиквом” 1974. освојили сће „Ђурана”, а што је представа коју историјари позоришта високо рангирају у вашем ојусу, означавају је и као прекретницу.

Београдски критичари ме нису гледали у новосадском циклусу. Био сам им близу, критичарима, али нису гледали. Имао сам до тада, по мом осећању, бар три-четири представе сличног ранга. Али те представе нису биле на Позорју. Бивале су на неким фестивалима, али не оним који су сматрани важним и на којима су се ти критичари појављивали. Кад сам успео да се пробијем на те важне фестивале, онда ме нису мимоишле ни награде. И када то тако крене, онда ови почну да те уважавају и онда кажу да си и нешто преокренуо... А нисам ништа преокренуо. Ја сам направио добру представу и нисам имао намеру да правим никакву прекретницу у животу.

Ако помињемо „Покондирену њикву” и комедију можемо ли да не споменемо Стерију?

Не. Не можемо.

Дакле?

Стерија је дубоко промишљен човек, ондашњи интелектуалац. Образован, невероватно проциљив, замишљен над разним проблемима које је сретао у животу. На узвишен начин био је велики родољуб. Зато је и написао „Родољупце”. Велики патриота. Када је прешао из Војводине у Србију, он је Србији даривао много, осим писања. А писао је драме, комедије, трагедије... Писао је песме које су, по мом уверењу, и данас у врху нашег песништва. Између осталог, он је Србији дао велики допринос радећи у министарству просвете. Успоставио је образовни систем који се са малим изменама примењивао, практично, све до „шуварица”, што је био почетак белосветског ништавила од школовања.

Са представом „Женидба и удадба” (Народно позориште Сомбор) добили сће „Ђурана” 1976, са „Пучином” (ЈДП) 1978. Године 1985. освојили сће та са представом „Мрешћење шарана” Аце Поповића, којом је и ошворен Звездара шеаџар. Можемо ли рећи да је то комедија?

Аца Поповић је писао чудне комаде који су се ослањали на дубоку и очаравајућу духовитост. Усмеравао се у свом писању не на појаву, него на њен феномен. Вешто је то излагао пажњи јавности како би људи сагледали где је корен наших судбоносних будалаштина за које се народ често залаже, па чак до сопственог самоуништења. Он их је учовао и пре него се појаве и узму маха, указивао да су склоне пролазности на најбезначајнији начин. А узимају данак и остављају дубоко болне трагове, иако су у суштини ништавне. Његов карикатурални начин је близак комедији премда је он, да тако кажемо, изникао из ондашњег модерног театра апсурда. Био је писац близак том правцу. Мене нимало не изненађује што се с времена на време појављују његови комади на репертоару. То су непролазне теме о пролазности глупости која је опет, са друге стране, утемељена у непролазном.

„Златној ђурана” сће добили и 2003. за животно дело...

Тих година сам добио и „Стеријину” за животно дело, и још неке сличне... Све ми се чини да су они мене тим наградама за животно дело опомињали да им је доста мене и да бих могао да се склоним... И, склонио сам се, али касније.

Ако ми је дозвољено да кажем, не само у своје име: нажалост.

Зашто нажалост? Баш ми прија.

Па, ако ништа друго, кад сће се ви склонили некако је у друштву све убрзано кренуло низбрдо.

У друштвеном смислу да, али у позоришном не. Има талената, дивних момака и девојака који се баве позоришном режијом и мени је мило да то гледам, да понекад и разговарам са новим ствараоцима. Неки су баш млади, неки су већ увелико етаблирани, неки својим делом већ припадају историји позоришта... Свако од њих својим начином и рукописом доприноси повољној слици о српском позоришту данас.

А где је комедија данас?

Свака озбиљна позоришна игра не може без ироније;

„Чудо у Шаргану” –
Атеље 212 – фото-архив МПУС

према томе, она у себи има уграђен покретачки комедиографски елемент. И комедија је увек тамо где је добро позориште. Данас, као што је била јуче и као што ће бити сутра.

Ваш осврт на фестивал Дани комедије?

Када је основан, у ондашњој Југославији није постојао ниједан фестивал који би био посвећен неком жанру. Будући да је био југословенски, могао је бити репертоарски врло богат. Долазиле су добре представе одасвуд, што, између осталог, значи да је комедија била свеприсутна, није била резервисана само за Србе и моравски народ. Ја сам, признајем, у почетку био веома сумњичав – који би захтев ондашњи гледалац према комедији могао имати? Плашио сам се да се све не заврши на лакрдијама и бургијама, да буде слично ономе што неретко виђамо у телевизијским серијама. То иде испод радара живота. Што се мене тиче, ја никад нисам циљао жанр, циљао сам добру представу. Жанр дође сам по себи, или дођу теоретичари па кажу да је то

– то. Дубинско поимање комедије – какво имамо у ономе што је, рецимо, писао Шекспир, или Молијер, Брехт... – то је увек истраживање узрока у корену, до генетике. То су узбуђујући и узнемирујући поступци, то није само предмет изложен смеху. Треба сазнати шта је то. Смех у том спознавању може бити од користи и помоћи. Ако после гледања представе неко нешто у свом начину мишљења помери, макар за милиметар – представа је вредела. Нарочито је то важно за тврдокорно глупе људе који неће, и не умеју, да изађу из своје глупости ни по коју цену. А такви су у већини.

Има ли нека комедија, представа коју сте радили а коју посебно издвајате из било којих разлога?

Има представа које сам више волео јер је приступ, колективни задатак који је обухватио целу групу и рад било нешто што ме радовало. Можда неке од тих представа и нису биле не знам како оцењене, али мени су биле важне. Називе им не помињем да неку не увредим.

Када бисте неким случајем сад режирали, који би био наслов био?

Увек Чехов.

Зашто?

Ех, зашто... Зато што је Чехов.

Није ли он за своје комаде говорио да су комедије? Мада, редитељи их ретко постављају на тај начин.

За „Три сестре” је рекао је да је водвиљ. Зашто да не? И теоријски има додира са водвиљем. Е сад, што глумце углавном нешто вуче да извлаче тужне тонове играјући несрећне животе... Чехов се није тиме бавио. Пре свега, ниједан од његових јунака интимно није несрећан. Рецимо, да ли је Рањевска несрећна? Мислим да није. Жена ради оно што њено биће хоће, што из ње избија. Или смрт Трепљева? То је заправо гротеска. Гротескни су ти његови покушаји да се наметне са неком врстом анти teatra, што му не полази за руком и због тога се убије. Замисли човека који се убије због тога што други нису разумели његову анти драму! То не заслужује озбиљну жалост.

Ви сте се од режије опростили са „Вишњиком”...

Јесам. Али нисам задовољан том представом. Био сам деконцентрисан. Нисам следио свој инстинкт, него сам завршавао представу. Да је било времена претрпела би велике измене, али није се дало.

Дакле, време је за нову режију, односно представу?

Тешко.

Разговарала: Татјана Њежић

Дејан Мијач на Данима комедије

1974. године – „Покондирена тиква” (СНП Нови Сад) – награда „Ђуран” за режију

1975. године „Новосадска променада” (СНП Нови Сад)

1976. године – „Женидба и удадба” (Народно позориште Сомбор) – награда „Ђуран” за режију

1977. године – „Ујез” (СНП Нови Сад)

1978. године – „Пучина” (Југословенско драмско) – награда „Ђуран” за режију

1979. године – „Лимунација” (Југословенско драмско)

1980. године – „Лажа и паралажа” (Театар „Јоаким Вујић”, Крагујевац)

1985. године – „Мрешћење шарана” (Звездара театар) – награда „Ђуран” за режију

1987. године – „Птиц и птица” (Звездара театар)

1987. године – „Родољупци” (Југословенско драмско) – награда „Ђуран” за режију

1993. године – „Пут око света” („Бошко Буха”, Београд)

1996. године – „Госпођа министарка” (Југословенско драмско)

1998. године – „Мизантроп” (Југословенско драмско)

2003. године – „Сумљиво лице” (СНП Нови Сад) – „Златни Ђуран” за животно дело

Из Стеријина репертоара. (фотогр. снимко Г. М. Јовановић, двор. фотогр.)

1
Слушкиња
„Зла жена“

2
Срета чамар
„Зла жена“

5
Пијада
„Босгр. поход и сад“

7
Љуба
„Босгр. поход и сад“

9
Велимар
„Босгр. поход и сад“

11
Перса
„Зла жена“

3
Фема
„Новодворна тика“

4
Граф Трифић
„Зла жена“

6
Султана
„Зла жена“

8
Стана
„В. ж. и с.“

10
Кир Јања
„Кир Јања“

Мирослав Мики Радоњић,
директор Стеријиног позорја

Пет Стеријиних комедија

(Из књиге: Мирослав Мики Радоњић, *Стерија у олегалу XX века*, Позоришни музеј Војводине – Матица српска, Нови Сад, 2006)

Јован Стерија Поповић (1806–1856) најзначајнији је домаћи драмски аутор деветнаестог века. Иако је свој литерарни ангажман започео спевом „Слези имиже Болгарија...” (1825) и трагедијом „Невиност” или „Светислав и Милева” (1827), врхунац стваралаштва досегао је у комедијама, које су остале као упечатљиво сведочанство стварања једне књижевне традиције. Традиција, притом, није схваћена као непроменљива и апсолутна категорија, већ напротив, у духу савремене теоријске мисли, као динамичан и жив феномен који нова тумачења добија у зависности од књижевноисторијског тренутка и променљивог хоризонта очекивања у рецепцији читалаца различитих епоха, културног, друштвеног, економског и социјалног статуса. У том смислу, Поповићев комедиографски опус посебно је инспиративан, јер је несумњиво представљао почетак савремене српске драматургије и означио битан правац у развоју нашег позоришта.

У „Лаж и паралажи” Стерија је, и поред одређених мањкавости на плану мотивације ликова и композиције комада, маниром искусног драматурга проблематизовао различите аспекте манипулације, породице и идентитета, којима се у већој или мањој мери враћао

и у осталим делима. Његова прва комедија означила је почетак другачијег промишљања о традиционалним комедиографско-књижевним средствима, заједничким за бројна Аристофанова, Плаутова, Шекспирова или Молијерова дела. Наивност младе, романтичне девојке; препредена маштовитост домишљаотог преваранта; прерушавање у циљу обмане; генерацијски сукоб оца и кћери – све је то присутно и у овој Стеријиној комедији, али са битним одступањима од уобичајених жанровских норми, почев од психолошко-менталитетске надградње типизираних ликова до изостанка срећног завршетка, без дистинкције између криваца и невиних.

„Покондирена тиква” представљала је наставак истраживања деструктивних друштвених појава и њиховог погубног утицаја на појединца, с особитом пажњом усмереном ка могућностима и потенцијалима језичког израза у поступку карактеризације. Сатирични тон оштре критике друштва утемељеног на урушеном систему вредности у комедији о покондиреној опанчарици добио је све особине озбиљног књижевног ангажмана. Комплексност, вишедимензионалност и емоционална противречност Феминог лика значајно су дефинисали жанровску хетерогеност овог комада.

Обрађујући у следећем делу увек актуелну тему опесивне шкртости, Јован Стерија Поповић је у „Тврдици” успео да изгради један од најупечатљивијих и најоригиналнијих ликова целокупне српске књижевности.

„Родољупци”, Народно позориште Београд, режија Андраш Урбан

Кир Јања, поред класичних типизираних црта, обогаћен је уверљивим психолошким профилем и аутентичним нијансама локалног менталитета. Аутор је први пут користио унутрашњи монолог у поступку карактеризације, који ће своје нарочито место наћи тек у остварењу ма српских драматурга друге половине двадесетог века. Међутим, и споредни ликови добили су много значајнију улогу у обликовању комично-драмских ситуација у односу на, рецимо, Стеријиног великог претходника и узора – Молијера. То се посебно може устврдити за нотароша Мишића, представника бирократске елите

која ће такође бити интригантна тема за велики број стваралаца читав век касније. Специфични језик Стеријиних јунака у „Тврдици” донео је препознатљива обележја модерног, неконвенционалног, духовитог, сентенцијалног говорног израза.

„Злажена” била је повратак нешто чистијој жанровској форми са елементима комедије карактера и ситуације. Ипак, и у њој је Стерија појединим традиционалним решењима, као што су замена идентитета и прерушавање или успављивање тајанственим напитком, дао потпуно ново значење. Брак и породица третирани су са благим

Јован Стерија Поповић

пародијским отклоном, уз истицање патолошких односа и обесмишљених моралних норми. Дискретно је покренуто и питање друштвене хијерархије, али оно је остало у другом плану, без јасно успостављене везе са основном тематско-идејном линијом дела.

Врхунац комедиографског стваралаштва Јован Стерија Поповић досегао је у свом најзрелијем комаду, „Родољупцима”, приватној повесници српског покрета. Таленат пажљивог проматрача средине и времена у којима је живео, истанчан осећај за уочавање свих разарајућих појава у друштву, умеће детаљне анализе феномена колективне свести, суочавање са бескрупулозним интересним групама и непогрешиво предвиђање трагичних последица националне еуфорије – обједињени су у причи о лажним родољубима. Проблеми идентитета, сукоба морално супериорног резонера са механизмима државно-идеолошке репресије, однос према историјском наслеђу и бестијалне манипулације,

Пет Стеријиних комедија

НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ
Моравске бановине
у Нишу

ПРЕСТАВА 48
ВЕЧЕРЊА 34

Популарна
У уторак, 7 новембра 1939 године

Покондирена тиква

Комедија у 3 чина (4 сакта). Написао Јован Стерија Поповић
Сценеграф г. Љ. Вернер Л И Ц А : Редитељ г. Никола Демк

ФЕМА, богата удовица	Г-ђа Циета Аригонић
ЕВИЦА, њена зма	Г-ђа Злата Стојчевић
МИТАР, Фемин брат	Г. Вукашин Пешћ
АНЧИЦА, служавка	Г-ђа Вера Пешћ
ЈОВАН, шегрт	Г. Гојко Галоговић
САРА, «чизмолва» или Фема	Г-ђа Ружица Толић
СВЕТОЗАР РУЖИЋ	Г. Сима Јанковић
ВАСИЛИЈЕ	Г. Илија Кофриво

Најбоља југословенска комедиограф Стерија приказује у овој својој можда најбољој комедији, с много оштре сатири и невсрпског хумора, друштвене типове, нарочито помодаре, и наш друштвени живот у самом почетку 19 века. То је једно прељубно доба у нашем друштвеном животу, када се наш још патријархални свет, привлачући позитивне западниче утицаје, подавао и модни изолационостима и уопште разним претераностима.

Цена места:	СЕРКА I—III РЕД	8 ДИН.	ПАРТЕР XI—XX РЕД	3 ДИН.
	ФОТЕЉЕ IV—X РЕД	3 ДИН.	БАЛКОН I РЕД	4 ДИН.
			БАЛКОН II—VIII РЕД	3 ДИН.

Репертоар: У четвртак, 9 новембра: „За народно добро“ (вечерња, први пут)

Среће се плаћа публици да деца испод 6 година није дозвољен долазак на претставе.

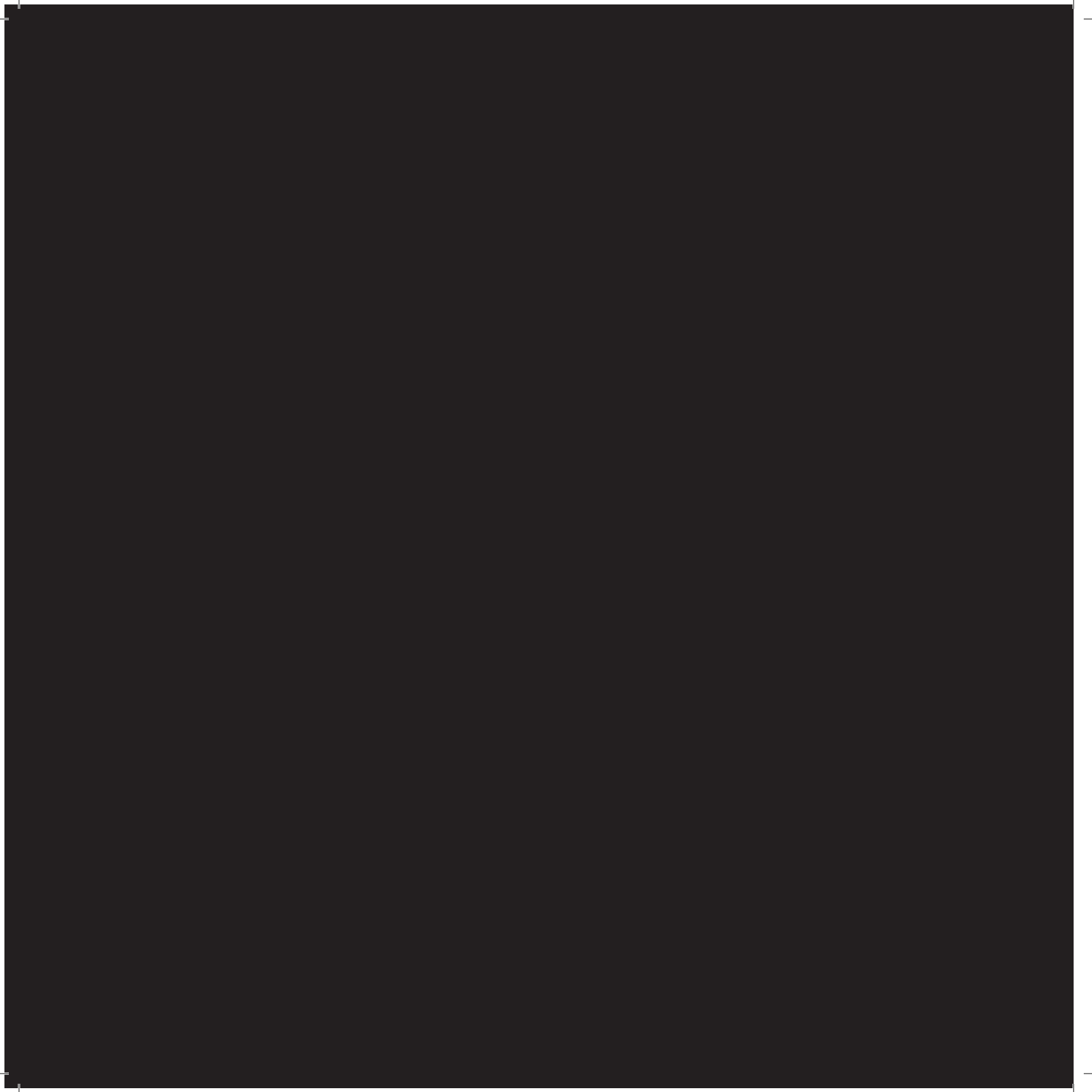
Улазнице се продају од 10 до 12 часова пре подне; по подне за дневну од 2 до почетка претставе; за вечерњу од 6 час. по подне до почетка претставе. Код неких претставе улазнице се продају од 10-12 и од 3-7 по подне.

ПОЧЕТАК ТАЧНО У 8.30 ЧАСОВА УВЕЧЕ.

Штампаоница «Свети Цар Константин»

Плакат за представу „Покондирена тиква” из 1939. године, фото-архив МПУС

у сваком су погледу били оригинално књижевно сведочанство о драматичним дешавањима у Војводини у периоду 1848/49. године. Стерија је успешно избегао све замке фактографије и није створио хронику аутентичних догађаја, него релевантних уметничко-естетских домета. Тема и композиција „Родољубаца”, остварена атмосфера, прецизно дефинисани односи између ликова и осмишљен и динамичан дијалог сврставају овај комад у ред савремених драма чија је актуелност апсолутно неспорна.

Александар Милосављевић,
позоришни критичар

Од играчке до плачке

О судбини комедија на репертоарима наших позоришта

Из непосредног искуства врло добро знам да је највећа траума сваке представе – њена премијера. Све је тада, током првог уистину озбиљног јавног извођења представе, још увек „ровито” и нестабилно, глумци за собом у том часу имају само „прогоне”, по правилу с разлогом прекидане редитељским интервенцијама, од веће помоћи им не може бити искуство стицано на неколико генералних проба, а ни оно с претпремијере, која најчешће бива одиграна пред одабраном публиком – пријатељима позоришта, глумаца, редитеља и чланова ауторског тима. А за такве гледаоце тешко је рећи да су објективни. Ситуација је, међутим, још заостренија када се пред публиком нађе праизведба новог драмског дела јер тада ни гледаоци, који, разуме се, нису читали текст, не знају шта их чека, а неретко се тек кроз играње покаже да и жанровска одредница којом је, на пример у поднаслову, текст одређен може да буде непоуздана.

Догодило се једном приликом да сам на праизведби неког комада седео у сали поред аутора, иначе мог пријатеља. Представа је добро почела и све се одвијало у најбољем могућем реду, публика се брзо откравила па је дисала дахом сценске радње, а већ након првих неколико сцена у сали се зачуло кикотање, испочетка дискретно, а убрзо затим је уследио и гласан смех. Неколико пута глумци су били прекидани аплаузом, што их је само још више окуражило да се потпуно опусте и заиграју пуном снагом. И сâм аутор се грохотом смејао

сценској интерпретацији властитог текста. Лед је дакле био пробијен. Премијера је окончана стојећим овацијама и узвицима „Браво!”.

Већ ту у гледалишту, док се салом проламао снажан аплауз, срдечно сам честитао писцу. С осмехом на лицу, задовољан, прихватио је моју шаку, благо се нагнуо према мени и шапнуо ми: „Хвала! Заиста лепо. Добра представа. Једини мали проблем је што ја нисам написао комедију.”

Доцније, у разговору који је уследио након што смо напустили позоришну салу, писац ми је рекао да се у коладу бавио озбиљном драмском ситуацијом за коју је инспирацију нашао у драматичној актуелној стварности. „Па како се онда догодило да драма постане комедија?” – питао сам. Писац то тада није умео да ми објасни, али редитељ представе, такође мој пријатељ, јесте. Посведочио је да је читаћим пробама приступио на основу претходно дефинисаног редитељског концепта, дакле с намером да на сцену постави драму жестоког набоја. Убрзо се, међутим, показало да се глумци, још читајући за столом текст, све интензивније хватају за поједине духовите реплике драматис персона (реплике чији је смисао био у успостављању баланса са наглашено драмском фактуром, а да би причи била обезбеђена животна уверљивост). Тако се догодило да глумци заправо из говорне радње постепено почну да рedefинишу карактере ликова које ће тумачити... Процес се, умало,

отео контроли, а свакако пишчевом и првобитном редитељском науму, али је у исти мах редитељ схватио и да би конкретна драмска прича могла комотно да буде сценски изведена као комедија. Уосталом, закључио је, наша публика је жељна комедије.

У овом случају се, дакле, догодио процес обрнут у односу на онај који је резултирао легендарним сукобом између Антона Павловича и Константина Сергејевича. Чехов је, наиме, сматрао да је написао комедију, док је Станиславски у „Галебу” видео – драму (у ужем смислу).

Но, мој пријатељ редитељ је апсолутно у праву. Публика најчешће, не само код нас, више воли комедију него драму; уз представе засноване на хумору и више или мање забавне заплете, слушајући духовите реплике и гледајући смешне каламбуре, гледаоци ће се најлакше опустити, а ако је потребно (у зависности од друштвених и економских прилика) много једноставније ће утећи од непријатне стварности. Комедија, дакле, може да буде и лек – од реалног живота и недаћа свакодневице, али покаткад, ако у себи садржи и сатиричке жаоке, она зна да буде и снажан окидач који публику покреће на размишљање, освешћује често потискивано незадовољство. Зар Умберто Еко у роману *Име руже* није аргументовано објаснио зашто је, наводно, изгубљен рукопис Аристотеловог списа посвећеног комедији, својеврсни парњак (дакле својеврсни „негатив”) његовог славног дела *О ђесничкој уметности*, популарној *Поетици*, у којој се антички филозоф бавио трагедијом?

Да смех ослобађа, но и да својом понекад затомљеном субверзивношћу уме да делује разорно на ауторитете различитих врста и нивоа, од оних по чијем моделу је настао Нушићев рески начелник Јеротије из „Сумњивог лица”, па до Бога (о чему је, видели смо, писао Еко), најнепосредније сам схватио половином деведесетих година прошлог века, када сам као селектор Стеријиног позорја шестарио Србијом и за новосадски фестивал бирао представе. Имао сам несрећу да ме задеси период „мршавих крава”, када су домаћи писци утихнули. (Нахрупиће они свом силином с новим, одличним драмским текстовима убрзо потом, но тада ја

више нисам био селектор.) Но, осим инсуфицијенције нових комада, у „моје селекторско време” приметна је била и тенденција да, истини за вољу, овдашњи театри на репертоаре стављају комедије, али их редитељи, барем у то време, сценски читају као сериозне драмске текстове. Тако су Нушићеве комедије или Стеријина весела позорја добијала сценска обличја тешких (друштвених) драма.

Да ли је ова тенденција уистину била баш толико неочекивана? Не бих рекао, јер било је то доба у којем се (у званично никада вођеним ратовима) распадала наша дотадашња држава, а с њом се растакала и комплетна пређашња стварност, те су и познати комички заплети и добро знани карактери јунака комедија добили сасвим нова значења и другачији смисао. Деведесетих је већ увелико минуло време када су редитељи интерпретирали драме као комедије, онако како је, рецимо, Дејан Мијач 1977. године сценски поставио Нушићеву грађанску драму „Пучина”, препознајући у њој комичке потенцијале. И тих опскурних деведесетих су наслови код нас увек популарних комедија били, као и пре и доцније, својеврсни мамац за гледаоце. Не хајући за друштвене (не)прилике, та дела су зрачила својом комичком ауром и пленила популарношћу. Али пракса је показала да комедије могу да доживе својеврсну мимикрију. Трансформишући се у драму, а некад и трагедију, овако третиране комедије су у себи садржале почетну (свима познату) шифру на основу које је публика могла да декодира сада примењени редитељски поступак, те препозна у то време актуелну стварност. Дабоме, нимало веселу.

Само годину или две пре но што сам обављао дужност селектора Позорја, у театарском животу Србије, посебно Београда, непосредно пред почетак распада Југославије али и доцније, када су на неколико стотина километара од престонице вођене борбе, била је уочљива сасвим другачија тенденција. Театри су, наиме, репертоарски форсирани комедије, али не Нушићеве, Стеријине, нити фарсичне комаде Александра Поповића или црнохуморне драме Душана Ковачевића, а

још мање Шекспирове или Молијерове комедије, него инсценације најповршнијих водвиља и сличних „лакких комада“, драматуршки компонованих по обрасцу „двоје се воле а трећи им смета“. Тада сам као критичар стекао утисак да се ни редитељи оваквих представа одвећ не труде да се амбициозније баве својим представама. Важно је, наине, било – насмејати публику по сваку цену, извући гледаоце из свакодневице и скренути им пажњу са мрачних страна живота. Било је то, дакле, доба када се наше позориште смејало „предглаву“, нудећи гледаоцима најбаналнији ескапизам од стварности која, сетимо се, није обећавала ништа добро. Публика је такво позориште, по свој прилици, тада оберучке прихватала.

Другим речима, на судбину комедије у контексту репертоарских политика позоришта, осим „воље“ глумца и спремности редитеља да тој „вољи“ изађу у сусрет (као у случају инсценације комада мог пријатеља писца), неретко важну, понекад чак пресудну улогу игра и епоха у којој представе настају, односно хоризонт очекивања публике, одређен друштвеним и политичким околностима.

Па ипак, свако ко се бави конципирањем театарског репертоара увек ће вам с разлогом тврдити да је – без обзира на карактер стварности, ћуди моде, спремност глумачког ансамбла и редитеља да изаберу линију мањег отпора – комедија пробитачније решење за повећање броја гледалаца и, самим тим, подизање зараде од продатих улазница.

С друге стране, нема тог глумца или глумице који неће – такође с много ваљаних разлога – устврдити да је много теже (успешно, али с правим уметничким покрићем) играти у комедијама него у другим драмским жанровима. Па и поменути водвиљи – ма колико били лепршави и утемељени на баналним, једноставним заплетима – када су постављени на сцени с озбиљним амбицијама подразумевају ванредно глумачко умеће и сценску дисциплинованост. Чак, ако хоћете – и завидну физичку кондицију.

Па ако већ ствари стоје овако, зашто се на репертоарима домаћих позоришта ређе нађу поставке комедија но драма (у ужем смислу)? Најчешће на ово питање уследи одговор садржан у претходном пасусу: играти ваљано и сценски одговорно комедију је, наине, изузетно тешко. Други разлог, логично, произлази управо из захтевности коју сценска интерпретација овог жанра поставља пред своје креаторе и актере. Из оваквог (одговорног) односа према комичном материјалу оправдано се рађа бојазан да ће учесници у представи пре или касније одустати од строго постављених оквира које им је на самом почетку рада поставио редитељ (дабоме на основу претходног договора са позоришном управом). И на овом плану закони тржишта (који све интензивније утичу на све сфере живота, па и уметност) погубно делују на театар. Догађа се отуда да неке својевремено ваљано сценски постављене и игране комедије данас, након неколико деценија перманентног сценског живота, више ни најмање не личе на властите премијере. Оваквих примера сам имао неколико и у сопственој вишегодишњој пракси управника, директора Дrame и уметничког директора позоришта. На моје очи се дешавало да се комедије једноставно распадне. Наместо да временом привлаче све ширу публику, на њихова извођења су почињали све чешће да долазе гледаоци који се нису „запатили“ у нашем позоришту. Представе би стицале „култни“ статус иако су са становишта првобитних намера аутора и актера, али и критика написаних одмах после извођења премијера, заправо постале „треш“. Као такве, оне су се прилагодиле публици скромних театарских очекивања, наместо да утичу на формирање гледалаца и подижу ниво њиховог позоришног сензибилитета.

Истина, догађа се да се временом распадне и представе озбиљног драмског репертоара, али је у таквим случајевима по реакцији публике лако закључити да је, у циљу спасавања представе, неопходно у помоћ позвати редитеља, расписати неколико ванредних проба (чак и неколико година после премијере), те тако затегнути шавове који су почели да се рашивају.

Напротив, код комедија које се растачу и у којима глумци више не поштују прецизност с којом су изашли на сцену у време премијере, смех публике постаје мерило на основу којег се стиче утисак да је с представом све у најбољем реду.

Разглављене накнадним разигравањем, а заправо најцрњом глумачком „шмиром” и преглумљивањем, ове представе су се, најчешће, временом изместиле с репертоара театару у којима су настале да би постале познате по глумачким егзибицијама које задовољавају сумњиви укус најшире публике. А такве гледаоце, недовољно упућене и непрофилсане, уместо у озбиљне садржаје (па и оне комичке провенијенције), *овакво* позориште уводи у сферу шунда и кича, те у просторе јефтине забаве. На тај начин код њих се генерише утисак да су верзирани у театар, па чак и уверење да припадају категорији редовних посетилаца театра. Отуда је код таквих присутан и утисак да су они заправо активни учесници овдашњег позоришног живота, а таква њихова убеђења накнадно се преливају и у статистичке податке о степену развоја домаће културе.

Дакле, ко хоће да оствари резултат на позоришној благајни – нека на репертоар стави комедију. Ко, међутим, зараду на благајни ставља испред поштовања комедије, њеног аутора, али и публике, нека у резултат рада на представи уложи што мање труда (и новца), па ће добити позоришни хит чији ће многобројни гледаоци бити уверени да су театарска публика.

Да ли је, међутим, њихов смех ослобађајући, да ли *шакав* смех води ономе што би, мењајући оно што је за промену, могло у сфери комедије да одговара појму катарзе у трагедији? Да ли *овакав* смех, испровоциран баналностима, псовкама, јефтиним алузијама, најчешће простачким, геговима на прву лопту и слично, уистину може да оплемени или покрене гледаоца, суочи га са изопаченостима и накарадностима властитог времена, са сопственим манама, као што то чине честите, уметнички релевантне а ништа мање „смешне” инсценације дела Шекспира, Молијера, Јонеска, Стерије, Нушића, Аце Поповића и других светских и домаћих комедио-

графа? Њихове комедије су кроз минуле епохе и те како потврдиле да у њима има много хуморног потенцијала, а за сваки период и било коју културну традицију изазов је да у властитим оквирима пронађу „кључ” за сценску интерпретацију тих комада.

Комедије су, дакле, и из перспективе конципирања репертоара, баш као и са становишта писања, режирања или глумљења, изузетно озбиљна ствар. Чак врашки озбиљна. Одлука да се нађу на репертоару отвара просторе који могу бити изузетно клизави, пуни „минских поља” с којима се покатакд суочите и када од премијере прође много времена и када сте уверени да сте мимовишли све потенцијалне замке.

И на крају, да ли овај текст треба разумети као образлагање разлога зашто ваља избегавати инсценације комедија? Нипошто! Напротив, ово је само подсећање на опрез. Упозорење да комедијама треба приступати максимално озбиљно и крајње одговорно. Уосталом, баш као и сваком другом послу у позоришту.

А можда је овај текст и (исповедни) покушај објашњења због чега у време када сам руководио Српским народним позориштем на репертоару Дrame овог театра није било више комедија.

САВРЕМЕНИ КОМЕДИОГРАФСКИ ТЕКСТ

Иван М. Лалић

ПОДАНИК
садо-мазо комедија

ЛИЦА

УРОШ ПАВЛОВИЋ,
четрдесет пет година. Интелектуалац.
Узоран отац и муж.

КСЕНИЈА,
његова жена, четрдесет две године.
Интелектуалка. Узорна мајка и супруга.

ЈОВАН СТАНИВУК,
четрдесет осам година.
Интелектуалац. Пореклом из пасивних крајева.

ЕЛИЗАБЕТА,
његова жена, четрдесет пет година.
Интелектуалка. Врло еманципована.

ЈАГОДА,
четрдесет четири године,
Ксенијина рођена сестра.
Интелектуалка. Врло разведена.

ПОШТАР,
тридесет година. Није интелектуалац,
али се тако осећа.

ДЕШАВА СЕ ДАНАС, У БЕОГРАДСКОЈ ОПШТИНИ ВРАЧАР,
У КОЈОЈ ЈЕ ТАКО ТЕШКО РАЗЛИКОВАТИ ПОРОК ОД ВРЛИНЕ

1. ОНИ ДОЛАЗЕ

Просиран и удобно намештен салон у ситану Уроша и Ксеније Павловић на Врачару. Кожни шросед, скупоцене лампе, модерни мултимедијални уређај и ТВ, као и слике домаћих мајстора на снежнобелим зидовима, доказују да је овај још увек релативно млад брачни пар у животино радио, зарадио и, најзад, што што је зарадио на прави начин материјализовао. Повећа урамљена фотографија која заузима централно место на зиду и на којој видимо двоје слатке деце – десетогодишњег дечкића и дванаестогодишњу девојчицу – уочишава слику шилои породичној дома.

Ксенија брише прашину по салону, по свему судећи пре из жеље да прекрати време нешто из стварне потребе. О томе сведоче осушан и помало забринут израз њеног лица, као и салон који се већ блиста њуним сјајем. У ситан улази Урош који се управо враћа из кувине. У рукама држи две велике торбе.

УРОШ: Долазе?

Пауза.

КСЕНИЈА: Да, потврдили су.

УРОШ: Како ти изгледају?

КСЕНИЈА: Врло културно. Имали смо среће.

УРОШ: Интелектуалци?

КСЕНИЈА: Да. Ако сам добро схватила, он је психијатар.

УРОШ: Психијатар... а она?

КСЕНИЈА: Мислила сам да те занима како изгледа?

УРОШ: Како изгледа?

КСЕНИЈА: Не знам, нисам је видела.

УРОШ: Па да, причали сте телефоном.

КСЕНИЈА: Зашто ме гледаш тако? Ако хоћеш... можемо да откажемо. Није касно.

УРОШ: Да откажемо? Али ово је најсрећнији дан у мом животу.

КСЕНИЈА: Да можда не пренагљујеш? Шта ако госпођа Станивук не испуни твоја очекивања?

УРОШ: Ниси ме схватила.

КСЕНИЈА: И ако господин Станивук надмаши моја очекивања?

УРОШ: Не ради се о томе, Ксенија. Срећан сам због начина на који си прихватила све ово. Веома сам поносан на тебе.

КСЕНИЈА: А на који сам други начин могла да прихватим?

УРОШ: Рецимо на најгори могући: „Значи тако, више нисам у стању да удовољим сексуалним прохтевима мога мужа” или: „Ти ниси нормалан, зар хоћеш да упропастиш све што смо годинама стварали?”...

КСЕНИЈА: Или: „Теби је секс увек био најважнији, а мени брак и породица.” Зар не?

УРОШ: Да, нешто у том стилу...

КСЕНИЈА: За кога ме ти сматраш, Уроше?

УРОШ: Ја сам само мало обазрив, мила, јер не желим да петнаест година срећног и успешног брака доведем у питање. То је све.

КСЕНИЈА: То је лицемерно с твоје стране. Као да сам ја неспособна да схватим да је дошло време да освежимо наш сексуални живот. И као да је то нешто ненормално.

УРОШ: Ко је рекао да је ненормално? Колико се сећам ја сам био тај који је предложио да дамо оглас на интернету.

КСЕНИЈА: Како сада ствари стоје, ти људи ће доћи вечерас и биће веома разочарани.

УРОШ: Бојиш се да им се нећемо допасти?

КСЕНИЈА: Буди искрен и реци да би био у стању...

УРОШ: Шта?

КСЕНИЈА: Да мирно посматраш како господин Станивук...

УРОШ: А ти замисли да господин Станивук има сто деведесет, да је шланк и да се у слободно време бави тенисом, а онда просуди сама. Имам ли права да стојим на путу вашој срећи?

КСЕНИЈА: Немаш, заиста. Поготово ако се госпођа Станивук, на пример, бави аеробиком...

УРОШ: Аеробиком? Не верујем.

КСЕНИЈА: А ја не верујем да би те тај податак растужио.

УРОШ: А зашто би ме растужио? Услед напорних вежби њено тело је постало змијско, а њена глад за мушкарцима неутољива... */Њага у вајру/* Њен муж даје све од себе да би је задовољио, али тај се вулкан пожуде и страсти не гаси уобичајеним средствима. Она сања неког другог мушкарца, много моћнијег и страснијег мушкарца, мушкарца који ће знати и умети, а изнад свега жудети да је издигне до неба, до најудаљенијих звезда...

КСЕНИЈА: Мала опаска – последњи пут сам видела те звезде пре два и по месеца. Када су те унапредили у главног инжењера на градилишту.

УРОШ: Али ја уопште нисам говорио о себи...

КСЕНИЈА: Опрости, онда ми се само учинило.

УРОШ: */пауза/* Јеси ли успела да сазнаш чиме се госпођа Станивук заиста бави?

КСЕНИЈА: Јесам.

УРОШ: Чиме се бави?

КСЕНИЈА: Аеробиком.

УРОШ: Аеробиком?

КСЕНИЈА: Да, аеробиком. Држи часове. За све оне које би хтели да пређу у „табор витких”.

Урош погледа у сцрану.

УРОШ: Жао ми је, Ксенија. Ко зна, можда и господин Станивук...

КСЕНИЈА: Не узбуђуј се. То ми је у овом тренутку последња брига.

УРОШ: Ја сам мислио да ти ове наше слатке маштарије представљају задовољство. Зашто се не опустиш мало?

КСЕНИЈА: Зато што немам поверења у тебе. С једне стране инсистираш на отвореном и искреном разговору, а овамо се иза мојих леђа отворено и искрено удвараш мојој рођеној сестри.

УРОШ: Ја се удварам Јагоди?

КСЕНИЈА: Прошли пут када је била овде шапнуо си јој тихо на уво: „Јагода, ти си сестра мог живота од жене мог живота.”

УРОШ: И ти то називаш удварањем?

КСЕНИЈА: А како би ти то назвао? Необавезним ћаскањем са женом оштећеног слуха?

УРОШ: Не, ја бих то назвао хришћанском пажњом према разведеној и веома усамљеној жени.

КСЕНИЈА: Односно – починитељ би се осећао и као добротинитељ?

УРОШ: Ксенија, волео бих да и ти у мени пре-
васходно видиш искреног пријатеља, а
затим све остало. То је све што очеку-
јем од тебе.

КСЕНИЈА: То се подразумева. Уосталом, зар ти ја
већ нисам отворено пришла и рекла...
за оног врло сензибилног момка што
доноси пошту?

УРОШ: Не, ниси.

КСЕНИЈА: Ако ти већ нисам рекла, ја то чиним
сада јер у теби превасходно видим
искреног пријатеља, а затим све остало.

УРОШ: И?

КСЕНИЈА: Шта и?

УРОШ: Шта се десило између тебе и сензибил-
ног поштару?

КСЕНИЈА: Десило се шта се десило... Он ми је у
неколико махова дискретно ставио до
знања да му се свиђам, а ја сам га онда
једном приликом позвала на кафу. По-
сле тога смо водили љубав...

УРОШ: Водили сте љубав?

КСЕНИЈА: Да. Најблаже речено.

Урош се сировали на софу.

УРОШ: И то баш на софи на којој сад седиш.

Урош хиџро усџане. Премесџи се на фоџељу.

УРОШ: Мој живот је управо постао бесмислен.
Убићу прво тебе, затим софу и на крају
себе.

КСЕНИЈА: Ето видиш какав си ти човек! Колико
ти поверења имаш у мене. Целу причу
о поштару сам измислила само да бих
ти показала колико си затуцан.

УРОШ: Ја затуцан?

КСЕНИЈА: Како онда објашњаваш твоју варварску
реакцију на глупаву причу о поштару
која ми је прва пала на памет?

УРОШ: Доста! Реаговао сам како сам реаговао,
примитивно и глупо, и сада се кајем!

*Пауза. Урош се намрљодио јер је реаговао примитивно и
глупо. На враџима се зачује звоно.*

УРОШ: Неко звони...

КСЕНИЈА: Ко је да је... захвална сам му. Спасео
ми је живот.

*Урош одлучним кораком одлази да отвори. Отвара. На
враџима стоји поштар. Урош њиљи у њеја неколико
џренуџака.*

ПОШТАР: Добар дан, господине Павловићу...

УРОШ: /иронично/ Којим добром момче?

ПОШТАР: Навратио сам да вас обавестим да је
онај сексуални манијак... чули сте на
вестима?

КСЕНИЈА: Да, јесмо. Понављају цео дан. Шта има
ново? Је л' ухваћен?

ПОШТАР: /уздахне/ Не, није, нажалост. Што је
најгоре, тај човек је према неким гла-
синама примећен и у нашем крају...

УРОШ: Заиста? То су онда лоше вести. Ти и ја
смо добили конкуренцију.

ПОШТАР: Како то мислите, господине Павлови-
ћу?

УРОШ: Не скидаш поглед са ове софе, момче.
Ето како мислим!

ПОШТАР: Опростите, али та софа је заиста лепа.
Претпостављам и да је веома удобна...

УРОШ: Удобна, кажеш?

Усприми се ка њему. Ксенија се умеша.

КСЕНИЈА: Уроше, шта ти је? Целу причу сам из-
мислила. Смири се!

УРОШ: Марш напоље! Ти ћеш да правиш желе-
на од мене у мојој рођеној кући!

Урош насрне на њеџа. Ксенија се испречи.

КСЕНИЈА: Уроше, за име бога! Остави момка на
миру!

Увидевши ојасносџ, момак би да се извуче.

ПОШТАР: Госпођо и господине Павловић, ја само
толико. Ако сазнам још нешто, јавићу
вам.

Момак изађе. Урош залуџи враџа за њим. Бесан је.

КСЕНИЈА: Како те није срамота?

УРОШ: Сви су они исти. На једног поштара
дође десет пропалих софа...

Ксенија ирилази шелефону. Врџи бројеве.

УРОШ: Кога зовеш?

КСЕНИЈА: Госпођу и господина Станивук.

УРОШ: А зашто?

КСЕНИЈА: Зато што желим да откажем вечера-
шњи сусрет.

УРОШ: Ксенија, немој молим те... немој ако
бога знаш...

КСЕНИЈА: Зашто да се упуштамо у нешто за шта
очигледно ниси способан?

УРОШ: Способан сам, Ксенија, кунем ти се.
Само да није било те проклете софе.
Фиксирао ју је погледом све време...

*У шом шренушџку звони Урошев шелефон. Урош погледа
дисџлеј.*

УРОШ: Деца...

КСЕНИЈА: /погледа на саџ/ Па да, рекли су да ће
звати око пет...

Урош оклева. Телефон звони.

КСЕНИЈА: Шта је, срамота те је да се јавиш?

УРОШ: Да, мало...

КСЕНИЈА: А тек мене...

Урош смоџне снаџе и јави се.

УРОШ: Хало, Бојане, Сандра!

Мрак.

2. БЕЗ ЛАЖНИХ МОРАЛНИХ СКРУПУЛА

На позорници видимо два пара који стоје један насрам друго. Станивукове насрам Павловића, или обрнуто – Павловиће насрам Станивукових. Јован Станивук је кориуленитни, већ проседи центлмен са ешариом око врати и букетом као крв црвених ружа у руци. Елизабета Станивук, у складу са својом професијом, изледа као сујерсонични авион пред полетање. Тесна, уз шело пријидјена тардероба истиче њен сексейил и њену решеност да се понаша онако како јој то највише одговара. Урош и Ксенија се шруде да делују оушито.

ЈОВАН: */пужа Ксенији букет/* Задовољство ми је, госпођо Павловић...

КСЕНИЈА: Хвала, није требало...

ЈОВАН: */пужа руку Урошу/* Јован Станивук, неуропсихијатар. Драго ми је.

УРОШ: Урош Павловић, инжењер високе градње. Такође.

Елизабета пужа руку Урошу, коју овај пољуби.

ЕЛИЗАБЕТА: Елизабета Станивук, инжењер људских тела. Моје поштовање.

УРОШ: Имаћемо о чему да причамо, колегице...

ЕЛИЗАБЕТА: Надам се, колега...

УРОШ: */представља своју жену/* Моја жена Ксенија, виши научни сарадник на Институту за микробиолошка истраживања.

Јован јој пољуби руку.

ЈОВАН: Уздам се у нашу сарадњу... госпођо Павловић.

КСЕНИЈА: Захваљујем на поверењу...

Јован се накашља.

УРОШ: Е па, изволите... седите, наши драги гости.

Гости се смештају на шросед. Јован се нађе између Ксеније и Елизабете, док Урош седа на фошелу, ближе Елизабети.

ЈОВАН: Дискретна, интелигентна и крајње цивилизована порука на интернету, која нас позива да се без лажних моралних скрупула суочимо са изазовима модерног живота, управо нам открива исто тако дискретне, интелигентне и цивилизоване људе. Имали смо пуно среће, зар не, Елизабет?

ЕЛИЗАБЕТА: Ја не бих занемарила ни одређени еротски набој којим одише порука...

УРОШ: Еротски набој? Ксенија, зар ми нисмо дали оглас за продају стана?

Пауза, а затим се сви слашко насмеју.

ЈОВАН: Имате одличне рефлексе, господине Павловићу. Све честитке.

УРОШ: */осокољен/* Пре него што вам покажем распоред просторија, да ли сте можда расположени за један мали аперитив, господо?

ЕЛИЗАБЕТА: Ми не пушимо, не пијемо и не једемо, господине Павловићу. Ако нас питате од чега живимо, живимо од онога што обично долази после малог аперитива.

ЈОВАН: Елизабет, да ме не схватиш погрешно, али ја мислим да не би требало да прејудицирамо ствари. Ту смо да се упознамо са госпођом и господином Павловићем, а не да...

КСЕНИЈА: Ах, то мушко околишање! Сви су они исти, госпођо Станивук. Када смо се Урош и ја упознали, два месеца смо ишли у биоскоп све док он није змогао снаге да ми каже: „Ксенија, зар није дивно што нас двоје размишљамо на исти начин?“ Замислите како сам се осећала.

УРОШ: Зар то није било после шест месеци, драга?

Сви љрсну у смех.

ЈОВАН: */Ксенију/* Бога ми, сналажљив је овај ваш инжењер, госпођо Павловић. Врло сналажљив. Немам примедби.

КСЕНИЈА: Надам се да их ни ја нећу имати, господине Станивук.

Јован је заводнички погледа.

ЈОВАН: Фасциниран сам вашом спонтаношћу, госпођо Павловић.

КСЕНИЈА: За вас - Ксенија, ако немате ништа против...

Урош се накашље. За љренушак завлада нејријайна шишина.

УРОШ: Онда... како коментаришете ову ситуацију у земљи? Није баш ружичаста?

ЈОВАН: Тактички заокрет, или се у овој кући заиста прича о политици?

КСЕНИЈА: Не брините. Урош је заклето опозиционар, али сам ја увела цензуру у кући.

УРОШ: Још да нам забране гледање фудбалских утакмица, шта бисмо онда...

Јован се насмеши.

ЈОВАН: Бавили бисмо се паметнијим стварима. */вратиолашио, иледајући Ксенију/* Штрикањем на пример...

Смех.

КСЕНИЈА: Ни ваши рефлекси нису за потцењивање, господине Станивук.

ЈОВАН: Трудим се, иако није лако парирати вашем мужу.

КСЕНИЈА: Када смо већ код спорта... шта мислите о тенису?

ЈОВАН: Заљубљеник и страствени играч, ентузијаста и члан тенис пула. Ако наставим, трајаће пола сата...

КСЕНИЈА: То сам и мислила. Је л' видиш, Уроше?

ЈОВАН: Зар се то толико види на мени? Мора да је то због мог тениског лакта...

КСЕНИЈА: И ја бих баш волела да научим, али ми Урош не да. Каже да је то малограђански спорт.

ЈОВАН: Па наравно...

Пауза.

КСЕНИЈА: Опростите... а како то мислите?

ЈОВАН: Па и ми смо малограђани. Зар то одмах нисте приметили?

Смех, љрво Јован, а зајим сви остали.

УРОШ: */уозбиљи се/* Не, нисмо. Управо супротно. Оно што смо одмах приметили, то су двоје посебних, рекао бих – изузетних људи, који као да нису из наше мале балканске паланке...

ЈОВАН: Елизабет, чујеш ли ти ово? Зар је баш толико очигледно да смо последњих петнаест година живели у Холандији?

ЕЛИЗАБЕТА: Просто је невероватно како баш ништа не можемо да сакријемо.

КСЕНИЈА: У Холандији? */стйави руку на усйа/* У прелепом, либералном Амстердаму, кладим се?

ЕЛИЗАБЕТА: Погодили сте. То је град у коме је готово све дозвољено. Забрањено је само одолевети својим инстинктима. Али, као што рече Јован, да не прејудицирамо ствари...

УРОШ: Госпођо Станивук, ја вас најискреније молим. Слободно их прејудицирајте!

ЕЛИЗАБЕТА: Ви сте веома храбар човек, господине Павловићу.

УРОШ: */пољуби јој руку/* Ризик је моје занимање, Елизабет..

КСЕНИЈА: Јоване, желим да вас охрабрим. У вашем случају, сваки ризик је потпуно искључен.

ЈОВАН: Само полако, молим вас, Ксенија. Не замерите. Ја сам заправо веома стидљив човек. За вашу информацију, долазим из пасивних крајева. Моја жена никако да се помири са том чињеницом.

КСЕНИЈА: Из пасивних крајева?

ЈОВАН: Из веома пасивних крајева и то увек са поносом истичем. Као илустрацију колико су пасивни, навешћу вам један невероватан податак. Наиме, и дан-данас тамо постоји велики број домаћинства у којима муж и жена уопште не спавају у истој просторији.

КСЕНИЈА: Податак је заиста невероватан...

ЈОВАН: А ви се сигурно питате како супружници уопште обављају своје брачне дужности. Е па, видите, у пракси то изгледа овако: мушкарац обично звизне и то веома тихо, водећи рачуна да не пробуди укућане, што је за жену поуздан знак да треба да му се придружи. Згодно, зар не?

УРОШ: Из чега произлази да жене у тим крајевима имају веома изоштрени слух...

ЈОВАН: Потпуно сте у праву... што кажу, раде на високим фреквенцијама...

Мушки гео четворке се насмеје. Ксенија и Елизабета се ћућњом солидаришу са јадним женама из пасивних крајева.

КСЕНИЈА: Ако сам добро схватила, то значи да је свака иницијатива са женине стране искључена.

ЈОВАН: */за шренушак се уозбиљи/* Не сасвим, драга Ксенија. У ишчекивању сигнала, жена понекад сама преузима иницијативу и то тако што се стидљиво појављује на вратима мужевљеве собе с питањем: „Фијукну ли ти мужу, или ми се причињело?”

Мушки шовинистички трохои поново исјуни просиорију.

УРОШ: Баш су довитљиве те наше жене...

ЈОВАН: Опростите на дигресији... али нисам могао да одолим...

И даље се смеје.

ЕЛИЗАБЕТА: */Ксенија/* Само сам чекала кад ће да нађе тренутак. Понавља је у свакој прилици.

КСЕНИЈА: Кад би бар мање теоретисали! Што каже моја сестра – на речима цар, а у кревету ошљар.

Овај њуш се зачује женски кикош.

УРОШ: Је л' чујете ви ово, господине Станивук? У праву је мој комшија полицајац кад каже: „Жене нам стално раде иза леђа. Ко да их плаћају из иностранства!”

Смех.

ЈОВАН: У прави час, господине Павловићу. Мало смо консолидовали редове.

КСЕНИЈА: Само за кратко. Је л' тако, госпођо Станивук?

УРОШ: Не могу да верујем... моја рођена жена! А толико смо се прибојавали овог сусрета.

ЈОВАН: Прибојавали? А зашто?

УРОШ: Предрасуде, господине Станивук, предрасуде. Врачар није Амстердам. Али захваљујући људима као што сте ви, за нас можда има наде. Не знам да ли сте приметили, али чим сте ушли у наш стан прострујао је некакав флуид, а ми смо почели да шалимо, сасвим опуштено и лежерно, као да се већ годинама знамо.

ЈОВАН: А шта сте друго могли очекивати од људи сличних провенијенција, сензибилитета и погледа на свет, господине Павловићу?

Пауза. Урош погледа Елизабетицу.

УРОШ: Искрено, то што сам очекивао, ја сам управо и добио...

Елизабетица лајано усњаје.

ЕЛИЗАБЕТА: */сензуално/* А на основу чега сте то закључили... колега?

Урош се накашље.

УРОШ: Очигледно... тај вулкан пожуде и страсти се не гаси уобичајеним средствима, господине Станивук.

ЈОВАН: Нимало уобичајеним средствима, господине Павловићу...

УРОШ: Онда га нећемо ни гасити таквим средствима...

Оглази до хај-фај стиуба. Укључује га. Зачују се звуци Болера.

ЕЛИЗАБЕТА: Болеро... моја омиљена мелодија...

УРОШ: Мој стари пријатељ Равел... само за вас...

Сићурним кораком морској талеба Урош њрилази Елизабетици. Пружа јој руку, а затим је стијасно њривуче к себи. Крену са њром. Ошњро и заносно. Јован и Ксенија су за њренушак зашечени.

Најзад, Јован усњаје и маниром енглеској дендија њодиже Ксенију са месња... њихова њтра за њијансу је мање ошњра и заносна.

КСЕНИЈА: Уроше, мислиш ли на нашу децу?

УРОШ: Мислим, Ксенија! С времена на време!

КСЕНИЈА: Зар то није била сјајна идеја што смо их послали са школом на море?

УРОШ: Фантастична, Ксенија! Уплатиће им тата још једну смену!

Музика нагђача разговора.

3. О ЕЛЕМЕНТАРНОМ ЖЕНСКОМ ПРАВУ

Ксенија и Јагода, која је дошла сестри у јутарњу визишу, пију кафу. Ксенија на себи има тренерку за џоџини, док Јагода, виџка и бриџка интелектуалка, електричних џокреџа, на себи нема тренерку за џоџини. Она на себи има сџорџски, џрејодневни шешир и свеџли ком-џлеш од лана.

ЈАГОДА: */оџџије мало кафе/* Онда...Чему имам да захвалим на твом хитном позиву у недељу ујутру?

КСЕНИЈА: Не знам како да почнем. Ствар је веома деликатна.

ЈАГОДА: Брак ти је у кризи?

КСЕНИЈА: */насмеџи се/* Не, није то. Напротив...

ЈАГОДА: Штета.

КСЕНИЈА: Штета?

ЈАГОДА: Види овако, Ксенија. Ти си савршена жена. Успешна у послу, имаш дивног мужа, стан, двоје дивне деце... */џоџлеџа је/* чак си и лепша од мене! Ред је да се и теби деси неки проблем, мајку му...

КСЕНИЈА: Ја лепша од тебе? Дај, шта причаш...

ЈАГОДА: Погледај ме на шта личим! Подочњаци, широки кукови, мале сисе, бар десет кила вишка. Имам озбиљан пад женског самопоуздања.

КСЕНИЈА: Јагода, чекај мало. Ти си професорка филозофије у средњој школи. Образована, речита, бескрајно шармантна. Први брак није успео - о-кеј, идемо даље...

ЈАГОДА: Где идемо даље, Ксенија?

КСЕНИЈА: Како где? Има ваљда још занимљивих мушкараца на овој планети.

ЈАГОДА: Где су они? Ево, ти ми реци. Очајна сам. Од када сам се угојила, више ми ни клинци у школи не добацују „Професорка има лепе ноге“.

КСЕНИЈА: Увек сам ти завидела на њима. Много су лепше него моје. Ја имам јаке листове.

ЈАГОДА: Ти имаш јаке листове? Дај бре, жено, освети се. Изгледаш као авион. Још да нађеш љубавника, па да се коначно обесим...

Ксенија се зајрице.

ЈАГОДА: Ја не могу ниже да паднем, веруј ми. Ухватила сам себе у грозним размишљањима. Чула си за овог сексуалног манијака?

КСЕНИЈА: Да, јесам. Шта је било с њим на крају?

ЈАГОДА: Кажу – примећен је овде код нас, на Врачару. Како сам то чула, одмах сам решила да кренем у вечерње шетње. Ако ми се посрећи да га сретнем...

КСЕНИЈА: */насмеша се/* Ти стварно ниси нормална...

ЈАГОДА: Смислила сам и пригодан текст: „Господине манијаче, изволите, ја сам ту да вам помогнем. Сигурно сте имали тешко детињство. Позната сам као несебична особа. Шта год да ми урадите, нећу се опирати и дозивати у помоћ...”

КСЕНИЈА: Јагода... */забринуто/* да ли си размишљала о томе... да би можда било добро да посетиш психијатра? Од када си се развела...

ЈАГОДА: */скоочи/* Ево је опет. Зашто ми увек на тако бруталан начин ускраћујеш моје елементарно женско право да сањарим о мушкарцима на начин који ми највише одговара?!

КСЕНИЈА: Само покушавам да ти помогнем, Јагода...

ЈАГОДА: Када жена изгуби моћ маштања, фантазирања... то значи да она као жена више не постоји. Пре би ти требало да идеш код психијатра, а не ја.

Пауза.

КСЕНИЈА: Већ сам била код њега. Односно, он код мене.

ЈАГОДА: Је ли? Почели су да ординирају и по кућама?

КСЕНИЈА: Данас идемо на тенис, а онда ћемо...

ЈАГОДА: На тенис? Нека нова метода?

КСЕНИЈА: Да. Радимо на ослобађању од стреса.

ЈАГОДА: Од стреса? Паметно. Ја сам, рецимо, стално у стресу, што се види из приложеног.

Пауза. Јагода сумњичаво погледа своју сесџру.

ЈАГОДА: Ксенија, чекај, а када је он то био овде?

КСЕНИЈА: У петак. Тада смо се и упознали.

ЈАГОДА: А Урош... где је он био за то време?

КСЕНИЈА: У суседној просторији.

Јагода сркне мало кафе.

ЈАГОДА: Значи био је ту. За тренутак сам помислила... не, није битно.

КСЕНИЈА: Био је тамо са његовом женом.

ЈАГОДА: Са чијом женом?

КСЕНИЈА: Па, са женом овог психијатра.

ЈАГОДА: Значи – они тамо, а ви овамо. /*пауза*/ А шта су они тамо радили?

КСЕНИЈА: Па исто што и ми овамо.

Јагода је у неверици.

ЈАГОДА: Ксенија... ти си мајка двоје ситне деце!

КСЕНИЈА: Најзад си схватила. Бавили смо се праксом, а не само теоријом.

Јагоди испадне шољица коју држи у руци. Кафа се пролије.

ЈАГОДА: Мислим да би требало да кренем...

КСЕНИЈА: Да кренеш? Али зашто? Тек си дошла. Сад иде оно главно. Били смо и синоћ заједно. Само што овај пут Урош и његова жена нису били ту.

ЈАГОДА: А где су били они?

КСЕНИЈА: Код ње.

Јагода њиљи у њу. Без текста.

КСЕНИЈА: Јагода, ја знам да ти све ово звучи помало чудно, али...

ЈАГОДА: Мени? Сачувај боже! Него, имаш ли неко конопче у кући? Морам до тоалета. Обесила бих се о бојлер...

Демонстративно устјане и крене ка враћима.

КСЕНИЈА: ...треба да знаш да је то била наша заједничка одлука.

Зачује се звоно на враћима. Јагода засјане. Звоно се понови.

ЈАГОДА: /*Ксенији*/ Хоћеш ти, молим те? /*иронично*/ Можда је то управо твој учитељ тениса.

КСЕНИЈА: Не, није он.

ЈАГОДА: Откуд знаш?

КСЕНИЈА: Он је у спаваћој соби. Још се није пробудио.

Јагода се стјровали на обличњу фошлеу. У поштарском је шоку. Ксенија оглази ка враћима. Ошвара их. На враћима стоји поштар. Руке је рекресио на леђима.

ПОШТАР: Добар дан, госпођо Павловић...

КСЕНИЈА: Добар дан...

ПОШТАР: Навратио сам само да вас упозорим да онај напасник изгледа јутрос примећен и у овој згради. Молим вас да отворите четворе очију.

ЈАГОДА: /*скочи*/ У овој згради? Па то је сјајна вест.

ПОШТАР: Сматрао сам за своју дужност да вас обавестим о томе.

КСЕНИЈА: Хвала ти. Веома си љубазан. Обратићемо пажњу.

Јагода притрчи враћима. Даје визиткарцу поштару.

ЈАГОДА: Ако га сретнеш, дај му ово, молим те. Ја сам Јагода, Ксенијина сестра.

Рукују се. Поштар зблануто загледа визиткарцу.

ЈАГОДА: Моја визиткарта. Ту сам да му понудим стручну помоћ, тако му реци. Услуга је бесплатна, наравно.

ПОШТАР: /*збуњен*/ Хоћу, свакако... довиђења.

Оглази.

ЈАГОДА: /викне за њим/ Реци му и да могу да доплатим ако треба!

Враћа се затварају, ошћају саме Ксенија и Јагода.

КСЕНИЈА: Јагода, ако могу само да те замолим нешто. Све је ово бескрајно симпатично, али ако би могла да мало смањим, за октаву-две. Шта ће овај дечко помислити о нама?

ЈАГОДА: Ја да смањим? Јеси ли ти при себи, Ксенија? Ја сам бре за тебе девица Марија!

Наједном, ошћарају се враћа сваваће собе. На њима стоји Јован Станивук. У шениском шорцу и белој Филајици. Преко враћа му је пребачем пешкир.

ЈОВАН: Добро јутро...

Пауза. Јагода не зна како да реагује. Јован јој прилази.

ЈОВАН: Јован Станивук, неуропсихијатар. Драго ми је.

Јагода не одговара, Јован јој пољуби руку.

КСЕНИЈА: Јагода, моја сестра...

ЈАГОДА: Ксенија, реци ми како да се понашам. Где је Урош?

КСЕНИЈА: Природно. Сасвим природно.

Јован јој и даље држи руку.

ЈОВАН: Не брините, Јагода, Урош се сада сјајно забавља са мојом женом. Из искуства вам говорим да ће то потрајати.

КСЕНИЈА: /Јагоди/ И Урош је на терапији. Господин и госпођа Станивук су дуго живели у Холандији и остварили веома успешне каријере. Сад желе да своја искуства пренесу нама.

ЈАГОДА: /Јовану/ Живели сте у Холандији? Па каква вас је мука натерала да се вратите овамо?

КСЕНИЈА: Господин Станивук жели да отвори један студио овде.

ЈАГОДА: Какав студио?

ЈОВАН: Институт, Ксенија, не студио.

КСЕНИЈА: Опростите, Јоване. Институт. /Јагоди/ Веома креативан институт са веома оригиналним концептом. /Јовану/ Можда да јој ти детаљније објасниш?

Јован се накашље.

ЈОВАН: У најкраћем, институт ће се бавити борбом против инхибиције и разбијањем свих могућих табуа...

КСЕНИЈА: И то на један веома иновативан начин. Едукација се спроводи... пази сад како...

Најне се ка Јагоди, гласни шакаш.

КСЕНИЈА: ... Развијањем садо-мазо вештина.

ЈАГОДА: Садо-мазо вештина?

КСЕНИЈА: Да. Зар то није сјајна идеја? Ми смо већ кренули са загревањем. Удахнеш дубоко, издахнеш и пустиш да речи саме крену из тебе...

ЈАГОДА: Какве речи?

КСЕНИЈА: Речи којих се стидиш у свакодневном животу. Невероватно растерећење, веруј ми.

ЈАГОДА: Ако сам добро разумела, почела си и да псујеш, црна Ксенија?

КСЕНИЈА: Ти зови то тако, али ја сам осетила огромно олакшање. Изговарала сам све оно што никада нисам смела на послу, или овде, у кући. Хоћеш да чујеш шта сам навежбала?

ЈАГОДА: Немој молим те, Ксенија. Ипак сам ја просветни радник.

КСЕНИЈА: Једва чекам да видим Уроша да мало разменимо ватре...

Јован се накашље.

ЈОВАН: */Јајогу/* Ако дозволите, као аутор овог концепта дужан сам да вам појасним неке ствари. Видите, Јагода, када су наши пацијенти у Амстердаму сазнали одакле долазимо моја жена и ја, били су веома заинтригирани. Њихово прво питање је било да ли је то она земља у којој можете добити батине, и то бесплатне, на сваком кораку. Замислите!

ЈАГОДА: */у шоку/* Као да ми понестаје концентрације, опростите...

ЈОВАН: Целокупна историја људског рода доказује да је наша цивилизација настала на грубостима и доминацији. Декадентна, сређена Европа је уморна од свог реда, правила, бирократије, умивене слике наизглед срећног друштва. С друге стране, Србија, оаза слободе, за њих је примамљиви бордел у коме је све дозвољено. Они желе у тај бордел. Желе слободу. Узбуђење. Па чак и понижење!

Тишина. И Ксенија и Јајода су занемеле.

ЈОВАН: Ето зашто смо се вратили у Србију, драга Јагода. */насмехи се/* Могу ли сад мало да се нашалим да релаксирамо ову озбиљну тему?

ЈАГОДА: Свакако, свакако. Само изволите...

ЈОВАН: Да сам ја власт, главни туристички слоган земље би био „Дођите да будете понижени”!

Јајода и Ксенија се кисело насмеше. Јован погледа на сат.

ЈОВАН: Десет сати... баш и немамо превише времена ако хоћемо на тенис. Шта каже моја лепа Серена?

КСЕНИЈА: Серена је спремна, само...

ЈОВАН: Она се двоуми? Иако је њен учитељ резервисао термин на централном терену?

КСЕНИЈА: Не, никако. Мислила сам само да сачекам Уроша. Нисам му рекла где ћемо бити... А, ево и њега!

Урош се појављује на вратима. Делује унезверено, али њун самопоуздања. Мачо кораком долази до софе, седа на њу.

УРОШ: Добро јутро свима желим, господо...

Из унутрашњости сакоа вади једну кубанску цигару. Зайали је.

КСЕНИЈА: Уроше! Од кад ти пушиш кубанске цигаре? И то овако сабајле?

Урош се не обазире. Прекрсти ноге, њуним њлућима увуче дим, а зајим издува. Окрене се ка јосиодину Станивуку.

УРОШ: Господине Станивук, шта хоће ова распала курва? Реците ми, молим вас.

4. КО ЈЕ ТВОЈА ГОСПОДАРИЦА?

Недеља појодне. Урош и Ксенија су се дали на кућне полове. Ксенија стоји на хоклици и пере прозоре, док Урош седи и љушти кромпир. Искод великој лонца подметну новине, како не би оштетио сто у салону. Обоје ћуте неко време, заокуљени својим мислима...

УРОШ: /наједном/ Ниси прала те прозоре годину дана?

КСЕНИЈА: Било је крајње време... да знаш само како су прљави.

Пауза.

УРОШ: Да ме не схватиш погрешно... али имам утисак као да си згрешила нешто, па сад хоћеш да извадиш флеке.

КСЕНИЈА: Ја да вадим флеке? /Окрене се. Сиће са хоклице./ А ти?

УРОШ: Шта ја?

КСЕНИЈА: Ниси љуштио кромпир... има сигурно две године.

УРОШ: Мислио сам да ћеш поздравити моју жељу да ти помогнем око спремања недељног ручка.

КСЕНИЈА: У другим околностима можда бих је и поздравила.

УРОШ: А које су то сад околности?

КСЕНИЈА: Уроше... ми смо пријатељи пре свега. Зашто си такав? Тражиш од мене да се осећам кривом, уместо да... отворено и цивилизовано поразговарамо о свему.

УРОШ: Ето, видиш да си згрешила...

Ксенија баца ону крпу и похитија мужу. Пагне му у заирљај, Урош је прихватио.

КСЕНИЈА: Стидим се, тако се стидим...

УРОШ: /нежно/ Немаш чега да се стидиш, мила. Обоје смо то желели. Само смо постали још већи пријатељи.

Ксенија обрише сузицу.

КСЕНИЈА: Је л' и ти тако мислиш? И ја то исто осећам. Осећам да нас је ово искуство само још више зближило.

УРОШ: Полако сазревамо, Ксенија, а да нисмо ни свесни тога. /пауза/ Опрости, нешто ми није добро, морам да седнем.

КСЕНИЈА: Шта ти је? /Схвати му руку на чело./ Па ти имаш температуру! Скини се брзо.

УРОШ: Да се скинем? Зашто?

КСЕНИЈА: Истрљаћу те алкохолом. Часком ћу, само да га нађем...

Оглази до комодe и претиура по њој, налази боцицу. Долази до Уроша који је сео на софу.

КСЕНИЈА: Ајде... шта чекаш?

УРОШ: Па је л' баш морам?

КСЕНИЈА: Шта је, почео си да се стидиш рођене жене? Ајде наваљалко, скидај се да средимо ту ватрицу.

Ксенија почне да му скида кошуљу. Одједном се прене.

КСЕНИЈА: Уроше, шта ти је ово на леђима?

УРОШ: Шта на леђима?

КСЕНИЈА: Ове огреботине, модрице...

Урош покуша да види. Безусиешно наравно.

УРОШ: Остало значи... нисам ни знао.

КСЕНИЈА: Остало? Од чега?

Ксенија седне поред њега, Урош закопчава кошуљу.

УРОШ: Какво трљање, попићу један аспирина. Није ми ништа.

КСЕНИЈА: Уроше, ја сам те питала нешто. Одакле ти то на леђима?

УРОШ: Кад баш инсистираш, рећи ћу ти – то на леђима, то су трагови страсне љубавне игре коју ћу памтити до краја живота...

Ксенија је остала без текста. Урош баца један испитивачки поглед на њу да види како је реаговала. Накашља се.

УРОШ: Када би само знала каква је то... тигрица.

КСЕНИЈА: Тигрица?

УРОШ: Маштовита, похотна, а у исто време бескрајно нежна... спољне манифестације су ту небитне.

КСЕНИЈА: А ти? Јеси ли ти био тако нежан према њој?

УРОШ: Види, Ксенија... основна идеја је у томе да неко буде потчињен, а неко надређен...

КСЕНИЈА: Значи, ти си био потчињен...

УРОШ: Изгледа да се не разумемо. Све је то игра, а моје пристајање на улогу потчињеног је само доказ моје спремности да...

КСЕНИЈА: Лепо се она досетила. Мој муж да буде потчињен, а она...

УРОШ: Ксенија, да ти објасним... то што је она моја господарица, а ја њен...

КСЕНИЈА: Роб? Сто посто... ти си њен роб, је л' тако?

УРОШ: */насмеша се/* Добро је. Починеш да схваташ. Дакле, то што је она моја господарица, а ја њен роб... или, шта ја знам, она иследник, а ја кажњеник...

КСЕНИЈА: Кажњеник?

УРОШ: Да, кажњеник... колико знам, он је увек у потчињеном односу према иследнику, зар не?

КСЕНИЈА: А шта си то скривио, јадниче мој?

УРОШ: Понављам ти, то је сасвим небитно. Битна је машта која ће смислити да ја, рецимо, кријем имена другова која она као иследник жели да сазна... Разумеш?

КСЕНИЈА: Каквих другова?

УРОШ: Шта ја знам... некакви преступници на пример, или, још боље, колеге које са мном воде политичку борбу за свргавање режима.

КСЕНИЈА: Уроше, зар се нисмо договорили да нема политике у нашој кући?

УРОШ: То је само игра, мила моја. Каква црна политика. Не узбуђуј се, молим те.

Урош је помази.

УРОШ: Сви смо ми велика деца и не треба да се стидимо тога. Када то будеш схватила...

КСЕНИЈА: Можда си у праву.

УРОШ: Размисли, па ћеш видети да је то истина.

КСЕНИЈА: И ми смо се мало играли...

УРОШ: Је ли? А чега, ако смем да питам?

КСЕНИЈА: Јован је јако везан за историју наше земље и наше националне митове, тако да је он био Краљевић Марко, а ја Косовка Девојка...

УРОШ: Па лепо. Баш лепо и маштовито...

КСЕНИЈА: Прво смо имали терапију изговарања безобразних речи, а онда смо прешли на националну баштину...

УРОШ: И ви сте псовали, значи?

КСЕНИЈА: Па да...

УРОШ: Мени је то јако пријало. Осећао сам се после као препорођен.

КСЕНИЈА: Па, морам да признам, и ја...

УРОШ: Да не заборавим. Можда сам ипак мало претерао јуче када сам те назвао... онако како сам те назвао.

КСЕНИЈА: Да, и мени се чини да си мало претерао.

УРОШ: Можда је прикладније да сам те назвао проститутком, рецимо. Шта мислиш?

КСЕНИЈА: Да, „проститутка” је сасвим о-кеј. Више ми се свиђа.

УРОШ: А „распала”... као придев?

КСЕНИЈА: Па, шта ја знам. Мислим да „распала курва” ипак боље звучи.

УРОШ: Мени је свеједно. Ти одлучи... па ми реци.

КСЕНИЈА: Хоћу, љубави...

Урош је зајрли нежно.

УРОШ: Јој колико те волим, ђаволице моја.

КСЕНИЈА: А тек ја тебе!

Ксенија се љривије уз њеа. Несијурни љокреши шела с обзиром на скорашњи обосијрани љрех.

У шом љренушку се зачује звоно.

УРОШ: То мора да је Елизабет. Договорили смо се да ме покупи. Идемо у гвожђару.

КСЕНИЈА: У гвожђару? А зашто?

УРОШ: Па да набавимо ланце, нормално...

Крене ка врашима. Ксенија се шљреце. Враши се на љосао брисања љрозора. Урош ошвара враша. На врашима сшјоји Елизабеша. На себи има црни маншил и шамне наочаре. Руке држи у љејовима.

УРОШ: Елизабета...

Елизабеша зашвори враша и уђе у сшан.

ЕЛИЗАБЕТА: Ја нисам Елизабета, реци ми моје право име!

УРОШ: Ко си ти... па Елизабета, како другачије?

ЕЛИЗАБЕТА: Како то разговараш са господарицом? На колена! Ко је твоја господарица?

Урош оклева. Гледа у Ксенију која је љремрла од сшраха.

ЕЛИЗАБЕТА: Рекла сам на колена, робе!

Урош љаде на колена.

ЕЛИЗАБЕТА: Ко је ова слушкиња овде?

УРОШ: То је моја жена, господарице моја.

ЕЛИЗАБЕТА: Шта она ради овде?

УРОШ: Ништа. Пере прозоре.

ЕЛИЗАБЕТА: Нека настави са послом...

Брже-боље, Ксенија се прихвати крие и појне се на хоклицу.

УРОШ: Елизабета... можда бисмо могли да...

Елизабета поново шресне бичем о пог.

ЕЛИЗАБЕТА: Колико пута треба да ти поновим? Нисам ја Елизабета. Ко сам ја, несрећнице?

УРОШ: Ти си моја господарица, а ја сам само хтео да ти кажем...

ЕЛИЗАБЕТА: Ко ти је дао дозволу да говориш? Прекини да говориш!

УРОШ: ... да сад можда није време и место за...

Пауза.

ЕЛИЗАБЕТА: Хтео си да кажеш да сада није баш zgodно да будем твоја господарица, а ти мој роб.

УРОШ: Да, управо то.

ЕЛИЗАБЕТА: У реду, онда више нисам господарица. Сада сам иследник. Хоћу имена... и то места!

УРОШ: Али...

Поново проради бич...

ЕЛИЗАБЕТА: Имена, рекла сам! Где штампате флајере? Ко вам је администратор на фејсбуку?! Већ имамо списак сумњивих, треба само да потврдиш!

У шом шренушку звони телефон. Једном, па још једном. Урош и Ксенија се зледају.

УРОШ: Господине иследнице, само да се јавим... */Диге слушалицу./* Хало? Ко је то? А то сте ви, децо... Па како сте ми, жапци татини? Шта... Бојан је извадио морску звезду... а Сандра је направила огрлицу од шкољки! Ма није могуће...

ЕЛИЗАБЕТА: Морска звезда? То вам је сигурно нека лозинка! Прекини разговор!

УРОШ: */у слушалицу/* Пуно нам недостајете, да знате. Баш је досадно без вас...

ЕЛИЗАБЕТА: */узима слушалицу/* Рекла сам, прекини разговор!

УРОШ: Ко је то? Нико, мама... хоће да ми отме слушалицу.

Елизабета истргне телефон из Урошеве руке. Айарај пада на пог. Ксенија силази са хоклице и замало паде. Подиге слушалицу.

КСЕНИЈА: Хало... Бојане, Сандра! Хало...

ЕЛИЗАБЕТА: */Урошу/* Починем да губим стрпљење! Ко вам је коловођа и где се скривате? Ко је планирао државни удар и насилно преузимање власти?

КСЕНИЈА: Хало... Веза се прекинула...

УРОШ: Елизабета, рећи ћу ти имена, кунем ти се... ако обећаш да ћеш...

КСЕНИЈА: Уроше... чујеш ли, веза се прекинула!

Елизабета шресне бичем о пог.

ЕЛИЗАБЕТА: Имена! Хоћу их најзад сазнати!

УРОШ: */говори брзо и нејовезано/* Овако... главни је Цвикераш... он све организује...

ЕЛИЗАБЕТА: Даље! Ко је задужен за штампање флајера?

УРОШ: Новинар...

ЕЛИЗАБЕТА: А човек на фејсбуку? Он нам је много битан.

УРОШ: Боле Хакер... он је задужен за мреже. Елизабета, преклињем те да сада...

ЕЛИЗАБЕТА: Заборавио си на државни удар! То нам је најважније! Ко је планирао насилно преузимање власти?

УРОШ: Не знам! То нико не зна! Држи се у строгој тајности!

Ксенија наједном устџане и устџреми се ка Елизабетџи.

КСЕНИЈА: Ма остави ти мог мужа на миру, кучко режимска! Шта ти је он скривио?! Марш напоље из моје куће!

Ошвара врашџа од сџџана. Сџџане крај њих.

ЕЛИЗАБЕТА: Госпођо Павловић, да будем искрена... мислила сам да је ваш муж тврђи орах. Испао је најобичнији колаборациониста.

КСЕНИЈА: Напоље, рекла сам!

Ошџџрим и хиџџрим кораком се уџуџи ка ошвореним врашџима.

ЕЛИЗАБЕТА: Довиђења...

УРОШ: Елизабета, стани...

Ксенија шресне врашџа за Елизабетџом која је изашла. Урош је, онако задихан, џледа. Помало кивно.

УРОШ: Ти све увек мора да упропастиш!

Ксенија бризне у џлач.

УРОШ: Шта је, шта цмиздриш сада? Сад је касно! Све си упрскала

КСЕНИЈА: Одао си другове... то говори какав си ти човек. Мекан и без карактера.

УРОШ: Немаш ти појма... козо једна!

Облачи сако и уз шресак излази. Ксенија бризне у још већи џлач.

КСЕНИЈА: Ја коза...

И даље рида.

После некој времена, џрилази слици са деџом, на зиду. Гледа је са џубављу. Зџџим је џомази и окрене наошачке.

КСЕНИЈА: Боље да не гледате шта вам раде тата и мама, анђелчићи моји...

5. СЕКС, ЛАЖИ И ВИДЕО-ТРАКЕ

*Понедељак, рано појодне. На софи видимо један изне-
надни пар у дому Павловића. Поштар и Јагода. Седе на
софи једно до другој. Слушају пажљиво вести на радију.*

РАДИО-СПИКЕР: Феномен сексуалног манијака дакле више није само институција западне цивилизације, већ и наша тужна реалност. Оно што посебно забрињава јесте податак да бескрупулозно насиље над женама не наилази на одговарајућу осуду, већ се појављују и изрази симпатија према фантому са наших плочника. Овакав парадокс, типичан за незрела, патријархална друштва, говори о томе да су и жене својим прикривањем злочина који се врше над њима постале тихи саучесник у афирмацији сексуалног насиља. Времешна удовица са Врачара, која је очигледно у погрешно време извела своју пудлицу у ноћну шетњу парком, потврдила је оно што смо већ знали – реч је о мушкарцу средњих година, средње висине и свим пристојног изгледа...

Јагода устане и ујаси радио. Поштар уздахне забринуто.

ПОШТАР: Још није ухваћен...

ЈАГОДА: Неће га ни ухватити. Тај момак је ђаволски интелигентан. Кад би мене, не дај боже, напао, ја не бих ни бежала.

ПОШТАР: Па шта бисте онда урадили?

ЈАГОДА: Ако ми је тако суђено, шта могу. Живот је неком мајка, неком маћеха. */Болно уздахне. Погледа на саш./* Сад ће госпођа Павловић, само што није...

ПОШТАР: А да потпишете уместо ње?

ЈАГОДА: Да фалсификујем њен потпис?

ПОШТАР: Али ово је најобичнија казна за паркирање!

ЈАГОДА: Госпођа Павловић је веома ревњосна особа. Уверена сам да жели лично да се суочи са законским последицама. */ионово погледа на саш/* Ево, само што није. У међувремену, ти и ја можемо да проћаскамо мало... да нам брже прође време.

ПОШТАР: Да проћаскамо? О чему?

ЈАГОДА: На пример, да ли си можда проследио моју визиткарту овом фином господињу из парка?

ПОШТАР: Да, јесам...

ЈАГОДА: Јеси? Шалиш се?

ПОШТАР: Зашто бих се шалио? То су озбиљне ствари.

ЈАГОДА: Хоћеш да кажеш да ти њега познајеш?

ПОШТАР: Наравно да га познајем. Али молим вас да то остане међу нама.

ЈАГОДА: И?

ПОШТАР: Шта и?

ЈАГОДА: Па какав је, мислим...

ПОШТАР: Какав је? Па, нормалан.

ЈАГОДА: Нормалан?

ПОШТАР: Мислим, никада не бисте рекли да је радио то што је радио. Да ли разумете шта хоћу да кажем?

ЈАГОДА: Сигурно је имао тешко детињство.

ПОШТАР: Без оца и мајке, по разним домовима за сирочад, па ви видите како му је било.

ЈАГОДА: Био је лишен родитељске љубави када му је она била најпотребнија?

ПОШТАР: Био је лишен и многих других ствари које једно детињство чине детињством у пуном смислу те речи.

ЈАГОДА: Ипак, извукао се?

ПОШТАР: Уз много напора, госпођо. Да је имао подршку, ко зна где би му био крај. Да је било среће, уписао би факултет... и завршио би га. У то сам убеђен.

ЈАГОДА: Невероватно! Одмах сам знала да је посебан. Али да му треба помоћ.

ПОШТАР: И дан-данас гута све што му дође под руку. Прозу, поезију, а нарочито филозофију...

ЈАГОДА: Филозофију?

ПОШТАР: Колико је само пута ноћу, на путу ка својој мемљивој собици, погледао горе, у звездани свод небески и помислио: „Боже, како је онај Кант имао право кад је рекао 'Звездано небо нада мном и морални закон у мени'”...

Јагода се све више приближава поштару. Предашорски глас и полег.

ЈАГОДА: И ова преудобна софа под нама...

ПОШТАР: /узмиче/ Молим?!

ЈАГОДА: Нека маске падну, момче. Ти си заправо говорио о себи...

ПОШТАР: Ви сте професор филозофије, зар не? Видео сам на вашој визиткарти.

ЈАГОДА: Не губи време, метафоро секса. Неко ће наићи...

ПОШТАР: Реците ми како сам успео! Сигурно сам упецао на овај Кантов цитат?

ЈАГОДА: Нећу се опирати, нећу дозивати у помоћ, нећу отићи у полицију. Желим да ти пружим сву своју несебичну помоћ.

Почне да му откопчава поштарску униформу. На вратима се зачује звоно. Јагода се не обазире. Страсиан, љубавни зајрљај. Звоно се понови.

ЈАГОДА: Не обазире се. Мора да је поштар.

Љубавна акција је у току.

ПОШТАР: Али, ја сам поштар...

ЈАГОДА: /замамно/ Не, ти ниси поштар. Ти си само преобучен у поштара...

Навали на момка још страсније. Звоно је престало. Скидају комад по комад одеће.

ПОШТАР: Толико сам маштао о њој све ове године. И сада су моји снови постали реалност.

ЈАГОДА: О коме, мили?

ПОШТАР: О овој фантастичној софи...

Страсну итру прекине силуета која се однекуд појави изнад софе. Елизабета у свом стандардном домино аутифишу и расположењу.

ЕЛИЗАБЕТА: Добар дан...

Поштар и Јагода скоче као ојарени.

ЈАГОДА: Ко сте ви? Како сте ушли?

Почну да се облаче, поштићени.

ЕЛИЗАБЕТА: А ко сте ви? Видим да сте се уживели у улогу поштара и напаљене домаћице. Опростите што вас прекидам.

ПОШТАР: */узмице/* Али ја сам стварно поштар, шта вам је људи...

ЕЛИЗАБЕТА: Заиста? Па, то је сјајна вест. Надам сте да сте испоштовали процедуру и да сте звонили два пута...

ЈАГОДА: Госпођо, питала сам вас ко сте ви и како сте ушли овде. Ја сам сестра власнице стана.

ЕЛИЗАБЕТА: Чувена Јагода? Причао ми је Урош о вама.

Пружи Јагоди руку.

ЕЛИЗАБЕТА: Елизабета Станивук. Велико ми је задовољство.

ЈАГОДА: Она перверзна дроља која је Урошу попила мозак?

ЕЛИЗАБЕТА: Перверзна дроља? То тако љупко звучи. Да, ја сам та неваљалица. Урош је био толико љубазан да ми да резервне кључеве од стана. Госпођа Павловић, видим, није ту? Обавила бих с њом озбиљан разговор.

ПОШТАР: Госпођо Јагода, ако дозвољавате, ја бих морао да кренем...

ЈАГОДА: Видимо се у парку, у поноћ. У оном густом жбуну. Шифра – Имануел Кант.

Поштар, пошћуно слућен, излази. Елизабета и Јагода остају саме. Елизабета сега поред Јагоде.

Непријатна тишина. Гледају на сати.

ЕЛИЗАБЕТА: Госпођа Павловић ће ускоро?

ЈАГОДА: Надам се. Отишла је до Народног позоришта.

ЕЛИЗАБЕТА: */иауза/* Могу ли можда вама да пренесем оно што ми лежи на души?

ЈАГОДА: Ако то искључује ружан речник, скарадно понашање и перверзије – онда може. Ја сам, знате, просветни радник и нисам склона блуду и неморалу.

ЕЛИЗАБЕТА: Видим...

ЈАГОДА: Реците брзо шта имате. Постаје јако непријатно.

ЕЛИЗАБЕТА: Ради се о Урошу. Након јутрашње сеансе, схватила сам...

ЈАГОДА: Где је он сада?

ЕЛИЗАБЕТА: У нашој хотелској соби. Дакле, након наше јутрашње сеансе, схватила сам да је он човек веома опасних намера. Послушајте, молим вас...

Извади мобилни телефон, укључи га.

ЕЛИЗАБЕТА: Мислим, боље је да не гледате, зар не? Само слушајте...

УРОШ: */off/* Можете ме мучити и пребијати, чупати и нокте и месо, али ја вам ни једно једино име нећу одати! По цену живота вам га нећу одати!

Чује се тресак бича. Урош јаукне. Чује се Елизабетин џлас.

ЕЛИЗАБЕТА: */off/* Не буди тако сигуран, издајниче! Тек смо почели да разговарамо!

УРОШ: */off/* Јер шта је мој живот наспрам идеала за које се боримо! Уосталом, ја не признајем ваш суд, признајем само суд напаћеног народа! Радите са мном шта хоћете!

Тресак бича. Урош јаукне.

ЕЛИЗАБЕТА: */офф/* Не реци то двапут, зажалићеш!

УРОШ: /off/ Каква сте ви власт? Диктаторска. Ко чини вашу власт? Све сам олош и сецикеса. Лажни идеолози који у име идеологије тлаче и изабљују овај народ! Питам ја вас, господине иследнице – докле ћете тако? И докле мислите да ће слободоумни људи ове земље трпети ваш јарам?

ЕЛИЗАБЕТА: /off/ Ниси ти тај који поставља питања! Ко је спремао државни удар?! Последњи пут те питам!

УРОШ: /off/ То уопште није битно! Поручите диктатору да су дани одбројани. Стићи ће га рука правде, то му ја поручујем!

Чује се шресак бича. Урош јаукне.

ЕЛИЗАБЕТА: /off/ Ти ћеш њему да поручујеш...

УРОШ: /off/ А онда ће свима нама напаћеним и пониженим најзад сванути. После толико времена беде и мрака, засијаће сунце слободе и демократије на хоризонту... Живела демократија! Доле диктатор!

Опет се зачује бич.

ЕЛИЗАБЕТА: Доста! Даћу ти ја демократију!

Елизабета коначно уласи шелефон. Устане. Јагода је у шоку, бледа.

ЕЛИЗАБЕТА: Надам се да сада схватате. Ствари су постале јако озбиљне. Као сваки савесни грађанин, кренула сам у полицију да пријавим случај...

ЈАГОДА: У полицију? Немојте, молим вас...

ЕЛИЗАБЕТА: Можемо се играти и поштару и домаћице и иследника и кажњеника, све је то о-кеј, али са државом нема шале...

ЈАГОДА: Али, госпођо Станивук, он је отац двоје ситне деце, немојте, молим вас...

ЕЛИЗАБЕТА: /застане/ Што пре сазнају ко им је отац, боље за њих, верујте ми...

ЈАГОДА: Реците шта треба да урадимо, преклињем вас. Ако треба да сакупимо неки новац...

Елизабета оклева пар секунди.

ЕЛИЗАБЕТА: У реду. Пренесите госпођи Павловић да сам јој снимак управо послала на вајбер. Размислићу о својој одлуци. Осетљива сам на децу. Довиђења...

ЈАГОДА: Имајте душу, молим вас. Шта су ови наши малецки богу згрешили...

Елизабета застане на вратима.

ЕЛИЗАБЕТА: И, да не заборавим. Пренесите госпођи Павловић да очекујем да регулише наш хотелски рачун. Соба 215. Хотел „Москва”. То је најмање што могу да учиним за њих....

Илази.

ЈАГОДА: Свакако, свакако, ништа ви не брините...

Јагода остане сама. Наједном бризне у плач. Рида. После неколико шренућака у стван улази Ксенија. Са собом вуче две отромне кесе. Сјуштих их бесно на под.

КСЕНИЈА. Све сам успела да изнајмим у позоршту. И костим Краљевић Марка, костим Косовке Девојке, али нигде нема његовог буздована.

Јагода је без текста. Све јој се смучило.

КСЕНИЈА: Какав је то Краљевић Марко без буздована...

ЈАГОДА. Од свега што се дешава овде... ти си нашла да се бринеш због јебеног буздована Краљевића Марка.

Мрак.

6. РАЗГОВОР О ДЕЦИ

На позорници видимо Уроша и Ксенију који стоје зајрљени. Ксенија трли и љуби своја мужа, радује се што га поново види. Као да је ушао из мртвих. Ушорак, прегвече.

КСЕНИЈА: Јуначе мој! Видела сам снимак. Ниси одао ниједно име. Тако сам поносна на тебе!

УРОШ: Вера у наше боље сутра ми даје снагу да издржим пакао кроз који пролазимо.

КСЕНИЈА: Сјајно си се држао. Али опет, госпођа Станивук је можда у праву. Заиста си мало претерао.

УРОШ: Шта је – и ти си од оних бескичмењака који забијају главу у песак и немају никакав политички став?

КСЕНИЈА: */припреми му прстом/* Колико пута сам ти рекла да се манеш политике, безобразнице један?! Ово ти је био последњи пут. Него, да не бринеш. Платила сам њихов рачун у хотелу.

УРОШ: Је ли? И колики је био?

КСЕНИЈА: Није мали. Остали су у хотелу читавих месец дана. Срећна сам што смо могли да помогнемо тим дивним људима.

УРОШ: Тај новац је права ситница у односу на искуство које стичемо. Најбоља инвестиција у нашу будућност.

КСЕНИЈА. Ја сам им захвална до неба што су на време реаговали. Због наше деце пре свега...

Ксенија се наједном зајрине. Крене да кашље. Урош јој приђе.

УРОШ: Шта ти је, мила?
КСЕНИЈА: Кад поменух децу... била сам јутрос у центру за бригу о породици.
УРОШ: Је ли? А зашто?
КСЕНИЈА: Упозорили су нас да ако овако наставимо...
УРОШ: Шта?
КСЕНИЈА: Социјално ће нам узети децу, Уроше! Ето шта!
УРОШ: Децу?
КСЕНИЈА: Да, децу. Нашу децу. Бојана и Сандру.

На ову у најмању руку забрињавајућу вест, Урош реагује сасвим мирно без ђанике.

УРОШ: Па добро, ја мислио ко зна шта је сад.
КСЕНИЈА: Уроше, шта то причаш?
УРОШ: Мислим... шта ће нам деца?

Ксенија је у шоку.

КСЕНИЈА: Како шта ће нам деца?
УРОШ: Могу она и сама. Можда је то и боље за њих. Пре ће се осамосталити.
КСЕНИЈА: Не могу да верујем. Где је онај брижни отац који је до јуче живео за своју дечицу и испуњавао им сваку жељу?
УРОШ: Ксенија, морам ово да ти кажем... али да се не наљутиш. Ти си се очигледно превише везала за децу. Мораш то мало да коригујеш.
КСЕНИЈА: Уроше, освести се, молим те. Већ су обавестили наставнике. Рекли су да буду крајње пажљиви према њима док се не врате.

Урош зури у њу.

УРОШ: Чекај, а како они мени могу да узму моју децу? Када сам ја... жив и здрав?
КСЕНИЈА: Станари не престају да зову и да се жале... те ти са другом женом, те ја са другим човеком, те ово, те оно...
УРОШ: Шта ово-оно? Је л' има нешто конкретно?
КСЕНИЈА: Има! И конкретно!

Ксенија обрише изненадну сузицу.

КСЕНИЈА: Кажу, на пример, да су жене из зграде почеле да се осећају нелагодно када се сретну на степеницама...
УРОШ: Нелагодно!? А зашто, молим те?
КСЕНИЈА: Комшиница са другог спрата каже да си је пре неки дан сустигао на улазу и да си потом изјавио... како живот брзо пролази.
УРОШ: Па шта? Шта ту има „нелагодно“?
КСЕНИЈА: Ништа. Осим што си у том тренутку имао лисице на рукама.
УРОШ: Лисице? А, па да. Елизабета заборавила да ме откључа...
КСЕНИЈА: И да знаш шта све још... Једна каже како су ти очи у последње време некако водњикаве, друга да си јој дисао за врат, трећа да...
УРОШ: Све су то гнусне лажи и клевете! Живимо у згради медиокритета и њихових сарадника пензионера! Све је то њихово масло! Одавно ти говорим да треба да се селимо одавде.

Ксенија покушава да се прибере. Диће главу.

КСЕНИЈА: А да ми стварно нисмо мало претерали, Уроше? Можда ова средина у којој живимо још увек не пристаје да размишља на наш начин?

УРОШ: Ако ти пристајеш да размишљаш на њихов начин, онда ти и ја немамо о чему да разговарамо, Ксенија. То је све што могу да ти кажем.

КСЕНИЈА: Не пристајем, ко каже да пристајем...

Пауза.

УРОШ: А теби... шта су теби накачили? Сигурно су и теби нешто?

КСЕНИЈА: Јесу...

УРОШ: Шта?

КСЕНИЈА: Да сам пушила у лифту...

УРОШ: Пушила си у лифту?

КСЕНИЈА: Шта сад да радим... ето десило се.

УРОШ: Ц-ц-ц... како те није срамота! Не могу да верујем. Па ти чак и не пушиш колико знам.

КСЕНИЈА: Не пушим, али ето... нешто ми дошло.

УРОШ: И, је л' то све? Је л' има још нешто?

КСЕНИЈА: Па има... импутирала су ми и да сам оног клинца с првог спрата питала...

УРОШ: Шта си га питала?

КСЕНИЈА: Када ће већ да изађе из пубертета.

Пауза. Урош леда испред себе. Пољед му је иразан.

УРОШ: Ја бар нисам дирао малолетна лица, Ксенија...

Ксенија му падне у зајрљај.

КСЕНИЈА: Шта се ово дешава с нама, Уроше? Као да то нисмо ми, него неко други...

УРОШ: Полако, смири се. Могуће да смо упали у малу кризу. То се свима дешава.

КСЕНИЈА: Како да се смирим кад хоће да нам узму Бојана и Сандру!

УРОШ: Не бој се. Не могу они тек тако... видећеш. Биће све у реду.

КСЕНИЈА: Кажу да смо незрели и да показујемо знаке асоцијалног понашања...

УРОШ: Ја незрео? /насмеша се цинично/ Да није тужно, било би смешно. Мораћу лично да одем тамо да разјасним неке ствари. И то из ових стопа.

Узима кошуљу и њочиње да се облачи.

КСЕНИЈА: То би било најбоље. Иди и објасни им. Је л' знаш где је?

Ксенија покушава да се мало прибере.

УРОШ: Знам, знам... него...

КСЕНИЈА: Шта је, шта ме гледаш?

УРОШ: Све време покушавам да ти саопштим једну дивну вест.

КСЕНИЈА: Какву вест?

УРОШ: Господин и госпођа Станивук су ме љубазно питали да ли могу привремено, значи само привремено, да се преселе код нас. Хотели су скупии, а они нису нашли још ништа адекватно...

КСЕНИЈА: Код нас? А где?

УРОШ: Па, мислио сам – у дечију собу.

КСЕНИЈА: У дечију собу! А деца, где ће она?

УРОШ: Деца могу у дневну собу. Или код нас, свеједно, а ми у дневну собу...

Ксенија кийши од беса.

КСЕНИЈА: Уроше, слушај овако...

УРОШ: Или, још боље, могу неко време да иду код деке и баке. То би било најбоље решење...

КСЕНИЈА: Код деке и баке?

УРОШ: Види, Ксенија. Ако си ти и даље присталица традиционалног брака и породице где деца остају да живе заувек са родитељима, ја морам да ти кажем...

Ксенија не издржи, њродере се.

КСЕНИЈА: Али они имају само десет и дванаест година, човече божији!

Узме шелефон, њрозничаво њочне да окреће неки број.

УРОШ: Кога зовеш?

КСЕНИЈА: Госпођу и господина Станивук. Желим да им кажем да од тог посла нема ништа...

Почиње оџимачина око шелефона.

УРОШ: Немој молим те, Ксенија! Ја сам њима већ рекао да си и ти сагласна!

КСЕНИЈА: Зашто си их лагао? Ко ти је дао дозволу?

УРОШ: Зато што сам био уверен да је моја жена жена модерних схватања, а не нека сељанка из деветанестог века!

Почне рвање око шелефона. Зачује се звоно на вратиима. Једно, ња још једно. Ксенија и Урош се ѡримире.

УРОШ: То мора да су они. Идем да отворим.

КСЕНИЈА: /бризне у ѡлач/ Зар већ? А ја хтела да склоним играчке из дечије собе...

Урош одсечним кораком одлази до вратиа. Оџвара их. На вратиима ѡоштар. Унезверен, рашчуѡан, фали му рукав од ѡоштарске униформе.

ПОШТАР: Господине Павловићу... могу ли да уђем, молим вас? Нада мном је управо извршено сексуално насиље...

УРОШ: Уђи, наравно...

ПОШТАР: Бранио сам се колико сам могао. Али није вредело. Ту, у парку.

КСЕНИЈА: Па, ко те је напао? Није ваљда онај манијак почео да напада и мушкарце.

ПОШТАР: Не, није он...

КСЕНИЈА: Па, ко је?

Поштар се снебива, ѡледа лево-десно. Наједном цикне.

ПОШТАР: Ваша сестра Јагода... ето ко је!

КСЕНИЈА: Јагода?!

ПОШТАР: Били смо и синоћ заједно. Ту, у оном великом жбуну. Играли смо се манијака и случајне жртве, пролазнице. Њој се то много допало, па је хтела и данас... Могу ли да добијем шољу топлог чаја, молим вас?

КСЕНИЈА: Свакако, свакако...

ПОШТАР: Само што је данас тражила да заменимо улоге. И ето, видите ме сад...

Крене да грхши. Ксенија ѡа увија у ћебе.

ПОШТАР: За све сам ја крив, не кривите њу, молим вас. Јуче сам узео себи за право да јој се лажно представим. Рекао сам, заправо, да сам ја тај напасник...

Погледа значајно Уроша.

ПОШТАР: Оппростите, молим вас, господине Павловићу. Цела зграда сматра да сте то заправо... ви.

Урош ја гледа у неверици.

УРОШ: Ја?

На вратима се чује звоно. Урош и Ксенија се заледе. Звоно се понови. Мрак.

7. ПРЕВАСПИТАВАЊЕ

Среда ујутру. Урош и Јован су у салону дома Павловића. Јован стоји насред сцене у средњовековној одори Краљевића Марка. Урош, шек пробуђен и врло зачуђен, радознало га гледа.

Или прецизније – разгледа.

ЈОВАН Добро јутро...

Урош га и даље зачуђено гледа.

ЈОВАН. То сам ја, Краљевић Марко...

УРОШ: Краљевић Марко?

ЈОВАН Мислим – не прави Краљевић Марко, већ...

УРОШ: /насмеши се/ А, па да. Наравно. Ксенијин час историје, потпуно сам сметнуо с ума.

ЈОВАН Још једном – бескрајно хвала што сте мене и моју верну љубу примили на конак.

УРОШ: Је ли било све у реду? Како сте провели ноћ? Косовка Девојка је била на висини задатка?

ЈОВАН: Шта да вам кажем! Због ње, ево, ка-сним у Косовски бој.

Приодан смех обојице.

УРОШ: Значи, то је права истина зашто је Краљевић Марко закаснио на Косово...

ЈОВАН Нажалост, тако је...

Приодан смех.

УРОШ: Може једна кафа, добри витеже?

ЈОВАН Само да није турска, молим вас...

Урош оде да пристави кафу.

УРОШ: /пригодно/ Сасвим разумљиво. Да направим једну и за Шарца? Претпостављам да је ту, испред зграде...

Усиљен смех.

ЈОВАН Не, хвала. Он пије само вино...

Оиеш смех. Урош мућка две нескафе. Јован сега поред њеџа.

ЈОВАН: Ех, тај наш спонтани, неодољиви хумор. Само извире.

УРОШ.: Само нека извире и само нека тече, хвала богу. Игра и шала које сте унели у кућу су нам донели много радости и среће.

ЈОВАН: Хвала вам најлепше још једном. Ја вас не задржавам? Радни је дан, вероватно журите на посао?

УРОШ. Не, нажалост. Добио сам отказ.

ЈОВАН: Ау, баш ми је жао...

УРОШ: Свађа са главним архитектором око пројекта, замислите.

ЈОВАН: И одмах отказ?

УРОШ: Архитекта је женско. /иосрамљено/ Ако ме разумете. Морам сад да се потрудим да нађем други посао. Ситуација није баш сјајна. Имамо још мало да отплатимо кредит за стан...

ЈОВАН: /прекрсти се/ Не могу да верујем. Каква коинциденција! А ја сам таман хтео да вам понудим један ангажман... и то веома добро плаћен ангажман.

УРОШ: /у чугу/ Ви се шалите...

ЈОВАН Ни најмање. Као што знате, ми отварамо ускоро наш институт...

УРОШ: Да. И?

ЈОВАН: Па, ништа. Ја вам нудим посао, господине Павловићу.

УРОШ: Мени?

ЈОВАН: Одлични услови, видећете. И да, да не бринете. У питању је само едукација. Није оно на шта вероватно мислите. Нема доминације, бича, излагања физичкој тортури...

УРОШ: Штета, а ја се таман понадао...

Смех.

ЈОВАН: /намигне му/ Са господарицом нема шале, значи?

УРОШ: Нимало. Али осећам да ме ово искуство веома челичи и да постајем бољи и јачи човек...

Јован се уозбиљи.

ЈОВАН То свакако. Не брините. Најгоре је за вама, верујем. Нудим вам сада нешто потпуно другачије. Радно место исповедника...

УРОШ: Исповедника?

ЈОВАН: Да. Идеја је да обучавате наше бројне пацијенте како да најлакше и најбезболније прихвате понижење. Како да понишите свој лажни интегритет. Први корак је да их мотивишете да вам причају своје грехе, своје фрустрације и страхове, нечасне и прљаве мисли. Када то успете, онда следи оно најважније.

УРОШ: Интересантно, заиста.
 ЈОВАН: Ми смо друштво кукавица, опортуниста и полтрона, господине Павловићу. Ја од вас тражим да их убедите да се они осећају добро због тога. Као што видите, мисија је веома племенита...

Прошећа се историјом, заватри. Урош ја бело леда.

ЈОВАН: Јер... када ви, а затим и ваши пацијенти схватите... да ваше потчињавање сили која вам прети није слабост већ врлина, онда смо победили. Бити лојални поданик је заправо врхунски животни квалитет, а не мана. Погледате се у огледало и кажите себи: Ја сам једно велико људско говно које је имало снаге да пристане на све претње и уцене! Колико само лепоте има у тој спознаји.

Урош и даље пиљи у њеја без текста. Јован се луциферски насмеши. Пошајше ја њо рамену.

ЈОВАН: Али, како то већ иде, имамо само један проблем...

УРОШ: Је ли? А који?

ЈОВАН: Ви сте прилично непоколебљив човек, господине Павловићу. Ако ви не верујете у ваш задатак, онда тешко да ћемо направити посао...

УРОШ: */стигљиво/* Па добро, можда може да се то и мало коригује...

ЈОВАН: Да ли сам ја то добро чуо?

УРОШ: */насмеши се/* Ако је надница добра, поготову...

ЈОВАН: Браво, господине Павловићу! Нема ничег узбудљивијег него када новцем обемислите ватрени карактер патетичног револуционара.

УРОШ: Осећам како се моји идеали топе великом брзином. Када почињемо? Где се налази тај ваш институт?

ЈОВАН: Како где? Па овде, у вашем стану...

УРОШ: У нашем стану? Чекајте, али... зар нисте рекли да ћете преспавати само пар ноћи?

ЈОВАН: Не разумем вас баш најбоље, господине Павловићу. Сваки почетак је тежак. Разумео сам да ћете показати солидарност.

УРОШ: И шта ћемо са нашом децом? Где ће она, када се врате са летовања?

ЈОВАН: Ксенија ми рече да је све организовала са њеним родитељима. Осим тога, зар ваша превасходна брига није како да обезбедите њихову егзистенцију и отплатите кредит за стан?

УРОШ: Јесте, али...

ЈОВАН: Онда ме уверите да сте озбиљан човек и да ћете оправдати наша улагања у вас. Елизабет само што није ушла у овај салон. Спремна да демонстрира крај своје нежности и обзира које је до сада имала према вама...

Као њо команди, у салон улази Елизабетија. Урош устукне.

ЕЛИЗАБЕТА: */Урошу/* Добро јутро. Шта ради мој несаломљиви завереник?

Урош се сакрије иза стола.

ЕЛИЗАБЕТА. Шта би? Па ви се мене плашите...

УРОШ: */унезверено/* Да!

ЕЛИЗАБЕТА: А зашто? Само сам вас синоћ уљудно питала зашто сте остављали онакве поруке на фејсбуку.

УРОШ: Опростите. Не знам шта ми је било...

ЕЛИЗАБЕТА: */дрекне/* Да ли је наш диктатор, како га ви зовете, лопов и овејани криминалац као што ви тврдите?!

УРОШ: Не, наравно да не. Он води скроман и врло једноставан живот.

ЕЛИЗАБЕТА: Одлично. Од чега живи онда?

УРОШ: Од своје још скромније плате!

ЕЛИЗАБЕТА: Врло добро. Да ли је укинуо демократију, као што ватрено трубите по мрежама?!

УРОШ: Није! Напротив. Ми смо узор слободе за многе европске земље!

ЕЛИЗАБЕТА: Данас си врло кооперативан. Да чујемо одговор на последње питање...

УРОШ: Мора да је оно баш гадно?

ЕЛИЗАБЕТА: Ко је спремао државни удар, вуцибатно?! Хоћу ли најзад сазнати?!

Урош се ширесе као ируи. Ишчекивање. Урош поледом шражи Јована.

УРОШ: Господине Станивук, ја ипак не могу, просто не могу. Како ћу једног дана погледати деци у очи када схвате да је тата био доушник полиције?

ЈОВАН: Само храбро, господине Павловићу. Презир који деца осећају према родитељима је супериоран доказ вашег потпуног посрнућа.

ЕЛИЗАБЕТА: Ко је спремао државни удар? Последњи пут те питам!

Урош пада на колена. Почиње да цмиздри.

УРОШ: Ја. Ја сам га спремао! Али то није било ништа озбиљно. Ко сам ја? Ја сам само један бедни инжењер који воли много да лаје на мрежама уместо да је послашао своју жену и мануо се политике. Опростите, молим вас. Ја се тако бојим. Ево, сада сам изгубио и посао, не знам како ћу отплатити кредит за стан. А остало ми је још мало...

Јован и Елизабета се зледају.

ЕЛИЗАБЕТА: */Јовану/* Овај је постао потпуно неупотребљив. Шта се десило с њим?

Урош је на коленима. Љуби им стојала.

УРОШ: Имајте милости! Ја сам крпа и људска мизерија и покорно вас молим да ми опростите...

ЈОВАН: Хоћемо, али уложите последњи напор, молим вас, господине Павловићу. Падните још мало ниже...

УРОШ: Ниже? Зар је могуће ниже?

ЈОВАН: Обећајте да ћете потказати све своје пријатеље и родбину која се усуди да проговори нешто лоше о нашем председнику.

УРОШ: Хоћу, хоћу, чврсто обећавам!

У шом шренуику се зачују полицијске сирене. Сирене поштају све гласније и гласније. Све шроје занеме. Ослушкују. Чује се бука у ходнику зграде. Наједном, снажно се ошварају враиша сшана.

Поштар шроваљује унушра. Уиери шрсшом у Уроша.

ПОШТАР: Он је тај сексуални манијак! Хапсите га!

Комешање, Урош покушава да измишља.

ЈОВАН: /сасвим мирно/ Елизабет, док не дође полиција, буди полиција, молим те...

Елизабет вади лисице. Ухвати некако Уроша. Стави му лисице на руке. Изводи га напоље. Јован остане сам на сцени. Звук полицијских сирена одлази у фејд ауџ. Јован се прошетра по сцени, Прилази врашима деције собе. Звизне. Једном, па још једном. Из деције собе се промоли Ксенијина лава. Обучена је у костим Косовке Девојке.

КСЕНИЈА: Фијукну ли ти, Марко, или ми се причњело?

ЈОВАН Тихо, само тихо, Косовко Девојко, да не пробудимо нејач...

Ксенија у одори Косовке Девојке стидљиво крочи у салон. У руци држи пластични буздован – играчку.

КСЕНИЈА: /смирно/ Погледај шта сам нашла међу Бојановим играчкама...

Пружа му борбену алашку.

ЈОВАН: Буздован?

КСЕНИЈА: /насмеша се/ Сад можеш на Косово равно...

ЈОВАН: Одлично. Реци сину да ће чика Марко чувати његове играчке. Док он буде код баке и деке...

Мрак.

8. ДРОГА

На сцени, у дому Павловића, сама Јагода. Четвртак, око поднева. Очиљедно је кренула пошћуном сћранћушћицом. Пуши марихуану. У салон улази Ксенија у њењоару. Доноси две кафе на посљужавнику. Када сћази Јагоду, укоћа се у месћу.

КСЕНИЈА: Јагода, шта радиш то?

Приће сестри, мирисне дим, покушава да дећекћује њењово њорекло.

ЈАГОДА: Шта радим? Дрогирам се. Ето шта радим.

КСЕНИЈА: Марихуана...

ЈАГОДА: Да, марихуана. Како после свега што ти се дешава да останем нормална?

КСЕНИЈА. Срам да те буде...

ЈАГОДА: Извини, сестро, молим те. Извини што саучествујем у распаду твог брака и живота. /ћочне да се кикоће/ Цела школа је на овоме, па да пробам и ја.

КСЕНИЈА: Угаси то сместа! Мојој сестри не приличи та средњошколска дрога.

ЈАГОДА: Ево, гасим.

КСЕНИЈА: Имам ја нешто боље...

ЈАГОДА: Је ли? А шта то?

Вади један мали ћакешћић. Сћавља на сћо.

КСЕНИЈА: Кокаин, нормално...

ЈАГОДА: Кокаин? Па то је сјајно! Могу ја мало?

Ксенија истћресе садржај, развуче црћу по сћолу. Извади сламћицу. Шмркне искусно.

КСЕНИЈА: Наравно. Да те више нисам видела да конзумираш те јефтињаке!

Јагода се прикључи. Обе страсно и са великим уживањем шмрчу кокакин.

КСЕНИЈА: Муж сексуални манијак ми је у затвору, деца прелазе код баке и деке, у стану нам бораве неки чудни људи, шмрчем кокаин, а мени је добро човече! Баш ми је добро!

ЈАГОДА: И мени је добро!

КСЕНИЈА: Јееее!

ЈАГОДА: Пази сад: Курац, пичка, говно, сиса!

КСЕНИЈА: Браво Јагода, браво! Најзад си схватила...

Музика, крену да ђускају по стану. Пењу се на софу, итрају „џрљави џлес“, очигледно пог ушлицајем оијаја. Музика лајано пресјаје. Ксенија пошћуно промени расјоложење. Бризне у џлач.

КСЕНИЈА: Мој муж – сексуални манијак. То је тако страшно....

Ксенија џадне сесџри у заџрљај. Она је шајше по леђима.

ЈАГОДА: Хајде, хајде. Није то тако страшно, мила...

КСЕНИЈА: Питам се где сам погрешила све ове године...

ЈАГОДА: Нигде, драга. Неће он ништа признати, не брине.

КСЕНИЈА: Ма признаће он, знам. Такав је човек. Он на крају увек све призна...

ЈАГОДА: Па и да призна, шта има везе! Сети се да ниједној није фалила длака с главе...

КСЕНИЈА: Ја сам крива за све. Очигледно да му нисам била довољна...

Прислони џлаву на Јагоду.

КСЕНИЈА: Јадна моја дечица, какве родитеље имају! Да ствар буде још гора, јуче ме суспендовали с посла...

ЈАГОДА: Је ли? А зашто?

КСЕНИЈА: Шрмкнула сам пар пута у тоалету. Ето зашто. Баш кад је наишао директор...

ЈАГОДА: Ау...

КСЕНИЈА: Јагода, ја се ужасно осећам, не знам шта да радим. Како ћу деци на очи? Помишљам на најгоре, веруј...

ЈАГОДА: Само полако, драга моја. Ништа ти не брине. Деца ће бити о-кеј. На сву срећу – ту је тата..

Ксенија је бело појледа. У стан улази Јован Сџанивук. Весео, скида манџил, џридружи им се у салону.

ЈОВАН: Доносим вам добре вести, девојке, баш добре...

Оџази кокаин на сџолу.

ЈОВАН Могу ја мало?

КСЕНИЈА: Свакако, изволите...

ЈОВАН Биће све у реду с Урошем...

Јован се руџински џочасџи мало.

ЈОВАН /покаже свој мобилни телефон/ Гори инстаграм. Погледајте....

Ксенија и Јагода се зџију над џелефоном.

ЈОВАН: Стотине жена се налазе испред истражног затвора где се налази Урош. Протестују. Погледајте.

Превлачи њрси њреко екрана.

ЈОВАН Ево, ту је и моја Елизабета. Ова што носи транспарент. Траже да га ослободе...

ЈАГОДА: Па то је сјајно....

КСЕНИЈА: А зашто да га ослободе? Је л' заиста невин?

ЈОВАН: Видите натпис на транспаренту, шта пише?

ЈАГОДА: /чиша/ Зашто само Врачар? Не разумем...

ЈОВАН: Како не разумете? Ту су жене и са других београдских општина. Вождовац, Палилула, Обреновац. Протестују јер је Урош оперисао само на Врачару...

КСЕНИЈА: Мени овде више ништа није јасно. Је л' мој муж стварно тај напасник или није?

ЈАГОДА: /за себе/ Ц-ц-ц, ове јаднице из предграђа би да се такмиче са нама Врачаркама...

ЈОВАН: Ксенија, драга! То више није ни битно. Битно је да је ваш муж вратио наду усамљеним женама у овом граду. Ово је постао град без секса, град забринутих мужева који зуре у своје мобилне телефоне, празне новчанике и квоте у кладионицама. Будите поносни на њега...

ЈАГОДА: Господине Станивук, свака вам је златна! Уз све то, мој бивши муж ми је стално рецитовао руску поезију из деветнаестог века...

ЈОВАН: /Ксенији/ Али да би га коначно ослободили, ја вас молим да сада и ви посведочите да је он увек био узоран отац и супруг...

КСЕНИЈА: Урош? Па јесте, одувек је био такав...

ЈОВАН Реците то у камеру, молим вас...

Јован ућери шелефон у њу.

КСЕНИЈА: Па шта да кажем?

ЈОВАН Госпођо Павловић, да ли је ваш муж био одан својој породици, супрузи и деци?

КСЕНИЈА: Да, јесте.

ЈОВАН Да ли вас је некада преварио?

КСЕНИЈА: Са сигурношћу тврдим – није. Ми смо увек били пре свега одани пријатељи...

ЈОВАН Да ли вас је некада можда тукао и малтретирао?

КСЕНИЈА: Таман посла...

ЈОВАН: /шапатам/ Можда ипак понекад. Да би звучало уверљивије...

КСЕНИЈА: Не разумем...

ЈОВАН: /шапатам, протестује/ Људи морају да вам верују... како не разумете?

КСЕНИЈА: Али он мене никад није тукао...

ЈОВАН То нико неће поверовати. Мислиће да лажете.

КСЕНИЈА: О-кеј, мислим да сад разумем...

Накашље се, кез њред камером.

КСЕНИЈА: Зарад истине – само некад би ме млатнуо, али то никад није било тако страшно...

ЈОВАН: /шапат/ Одлично. Сад реците да је само вас малтретирао, ниједну другу...

КСЕНИЈА: И, колико ја знам, само мене је тукао, није ниједну другу жену...

ЈОВАН /шапат/ И заклео се да ће до краја живота тући и малтретирати само вас...

Ксенија појне гласу. Само што не зајлаче.

КСЕНИЈА: Не могу више, опростите...

ЈОВАН /шапат/ Одлично, само ви плачите сад...

Ксенија бризне у плач. Незаустављиво. Јован штријумфално ујаси шелефон.

ЈОВАН: Браво, Ксенија, браво! Ваше сведочење ће бити крунски доказ да га ослободе, сигуран сам...

КСЕНИЈА: Сама помисао да ће до краја живота тући и малтретирати неку другу... ме чини ужасно љубоморном....

ЈОВАН: Све је у реду, смирите се. Биће све како треба.

И Јагода се наједном расилаче. Јован се окрене ка њој.

ЈОВАН: Шта је сад вама? Зашто ви плачете?

ЈАГОДА: А шта је с нама разведеним и усамљеним женама? Ко ће нас да бије и малтретира?

Јован помази Ксенију.

ЈОВАН: Не губите наду, Јагода. Неко ће се смиловати, сигурно.

Зајрли их обавде.

ЈОВАН: Хајде девојке, само весело, молим вас.

Зацује се звоно. Ксенија оде да отвори. На вратима поштар.

КСЕНИЈА: Опет ти? Шта је сад?

Поштар уочи Јагоду. Крене да замуцкује.

ПОШТАР: Имате допис... од извршитеља, госпођо Павловић.

КСЕНИЈА: Од извршитеља?

ПОШТАР. Да... по налогу банке, хоће да вам заплене стан. И ви и господин Павловић сте остали без посла. Знате како то већ иде. Ово је сад чиста формалност.

КСЕНИЈА: Чиста формалност? /сега на софу, само што се не сруши/

КСЕНИЈА. Јагода, је л' ти чујеш ово? Хоће да нам заплене стан!

ЈАГОДА: Ко је тај извршитељ, да му ја покажем...

Устане, устреми се ка поштару.

ЈАГОДА: Ти си тај?!

ПОШТАР: Не, нисам, ја сам само....

ЈАГОДА: Хајде, заплени мене ако смеш!

Поштар пада ничице.

ПОШТАР: Немојте опет, молим вас, госпођо Јагода, нисам ја извршитељ. Ја сам само поштар, као што знате...

Јагода крене да ја жури по стану, поштар бежи.

ЈАГОДА: Не, ти ниси поштар. Ти си само преобучен у поштара. Хајде, изврши шта си наумио! Остави моју сестру на миру!

Поштар бежи главом без обзира.

ПОШТАР: Али...

ЈАГОДА: Где бежиш?

Јагода ја вија око столице.

ПОШТАР: Немојте, молим вас...

ЈАГОДА: Буди јунак и заплени мене а не стан, кукавицо!

Поштар се у џаници некако искобеља из столице. Јагода кийи од беса. Зајвара враћа столицу.

ЈАГОДА: Шта је, не смеш!? Јаки сте само на речима! Да те више нисам видела да извршаваш по мојој сестри! Јеси чуо?!

Сега поред Ксеније. Псује себи у браду. Јован шмрче кокаин. Јагода узме цевчицу и она се мало почисти. Ксенија плаче.

ЈОВАН: Госпођо Павловић, ако сте и ви остали без посла, ништа не брините. Имам ја одличну пословну понуду за вас...

Шмркне последњу црпу са тушилом.

ЈОВАН: Рад у високошколској установи. Да се похвалим. Наш институт је управо добио акредитацију и постао факултет. Чекамо још само професора Павловића који је на специјализацији у затвору....

Јагода и Ксенија ја бело погледају.

Мрак.

9. СУРОГАТ ПРОТИВ ОРИГИНАЛА

Салон Павловића, џешак око поднева. Сцена се осветли. У столицу улази Урош. Сав задихан. Лејо обучен. Испред враћа, у столицу, стоји Ксенија. На себи има неку једноставну униформу, борсане.

Очигледно ја је очекивала. Стоји са џослужавником у рукама. Послужи сујруја слајким од дуња.

КСЕНИЈА: Професоре Павловићу! Добро дошли кући! Послужите се, молим вас.

Урош се џослужи слајким.

УРОШ: Ух! Једва сам се искобељао од оних жена. Доме, слатки доме! Чекај, а зашто ме зовеш професоре? И зашто ми се обраћаш на ви?

КСЕНИЈА: Па, ово је сада наш факултет. Више није институт. А ви сте професор.

УРОШ: Је ли? А ти? Шта си ти?

КСЕНИЈА: Ја сам за сада поносна чистачица. Погледајте само како сам лепо средила стан. Све се блиста. У дечијој соби је исповедаоница, у нашој мучионица, а у кухињи је студентска менза и чекаоница. Студенти су већ стигли. Чекају вас.

УРОШ: Одлично, сад ћу ја. Него, откуда ти чистачица? То није у реду. Чему онолико твоје образовање?

КСЕНИЈА: Не брините. Декан каже да је то само привремено.

УРОШ: Декан? Који декан?

КСЕНИЈА: Господин Станивук, наравно. Он је декан. Труди се да пронађе неко решење јер имам вишак квалификација. Мени, за сада, то уопште не смета.

- УРОШ: Слажем се. Не треба се стидети ниједног посла. Тако сам поносан на тебе, Ксенија. Односно, на вас. Треба да раздвојимо приватно од пословног.
- КСЕНИЈА: И ја на вас, професоре. А сада ми реците оно што нас све занима. Јесте ли ви тај сексуални манијак или нисте?
- УРОШ: /у неверици/ За кога ме ви сматрате, колегинице? Наравно да нисам...
- КСЕНИЈА: Ху, добро је. Могу да одахнем. Замишлите колико би тај податак штетио вашој репутацији!
- УРОШ: Што јес' – јес'. Али, с друге стране, морам да вам кажем да то можда и није тако добра вест...
- КСЕНИЈА: Како сад то?
- УРОШ: Звучаће вам помало чудно, али изговорићу. Када сам видео све оне жене испред затвора како ватрено протестују, био сам веома тужан што морам да их разочарам и кажем им – не, ја нисам тај.
- КСЕНИЈА: Морам да да признам да сам и ја мало затечена...
- УРОШ: Ето, видите. Ми очигледно живимо у времену у ком су супендоване праве вредности и све се окренуло наопачке. Ово је постало друштво сурогата. Све је заправо лаж, моја Ксенија, па и ја као сурогат сексуалног манијака. Да ли ме разумете?
- КСЕНИЈА: Трудим се, ипак сам ја само једна чистачица. Као да не допире до мене...

- УРОШ: Рећи ћу вам праву истину. Сва је прилика да сам ја само плод нечије прљаве маште. Да ме нема – требало би ме измислити. Што не умањује моју одговорност. Ја морам оправдати све наде које се улажу у мене. /*погледа је као кобаци*/ У том смислу, љубави, ја сам још увек твој муж. Ова академска атмосфера распаљује најниже пориве у мени...

Крене ка њој, Ксенија узмице. Јуре се око софе.

- КСЕНИЈА: Шта ти је, Уроше, јеси ли нормалан? Ово је факултет!
- УРОШ: Па управо зато!
- КСЕНИЈА: Обуздај се, молим те! Ту су студенти који те чекају...

Наједном, зазвони му телефон. Урош се јави.

- УРОШ: Опростите, колегинице, само да се јавим... Хало? С ким имам част? ТВ продукција „Несаница“? Лепо. Како могу да вам помогнем? Да ли сам заинтересован да уђем у ријалити шоу? Као сексуални манијак? /*Ксенији, шайашом*/ Ето видиш, шта сам ти рекао! /*у слушалицу*/ Не, ништа, ништа, само се консултујем са женом. А какви су услови ако није тајна? /*направи примасу*/ Ау, па то је баш пуно! /*шайашом, Ксенији*/ Не смем да ти кажем колико пара нуде. /*у телефон*/ Молим? Да ли може и супруга? Може наравно. За те паре обоје ћемо да скочимо у септичку јаму ако треба. /*усиљен кикоши*/ Мало се нашаших, опростите. Шта сте рекли? Да ли се дрогирам? /*уозбиљи се*/ Не, не дрогирам се. Је л' то може бити проблем?

Ксенија ћесџикулира, покушава да му нешто каже мимиком.

УРОШ: Само тренутак, молим вас...

КСЕНИЈА: */гласни шајташ/* Ја се дрогирам, реци им...

УРОШ: */озарен, у слушалицу/* Добре вести. Моја жена се дрогира! Како да не! Ни за мене никад није касно. Ништа ви не брините, сматрајте то завршеним... довиђења!

Искључи телефон, погледа значајно Ксенију.

УРОШ: Чекај... а од кад се ти то дрогираш? Што ми то одмах ниси рекла?

КСЕНИЈА: */срамежљиво/* Па, од скоро. Било ме срамота

УРОШ: Одакле ти дрога?

КСЕНИЈА: */поине главу/* Дао ми декан... мало кокаина.

УРОШ: Кокаина? А мени? Ништа!

КСЕНИЈА: Немој тако гласно, Уроше, молим те. На факултету смо...

УРОШ: То стварно није у реду, Ксенија... не знам шта да ти кажем. Веома сам разочаран.

КСЕНИЈА: Иако, ако ћемо искрено, ја никако да се навикнем да је ово сада као неки факултет.

УРОШ: Ни мени баш није свеједно. Али немамо избора. Времена се мењају, а образовни систем озбиљно напредује.

КСЕНИЈА: Шта да кажем студентима? Да уђу?

УРОШ: */иага у ваџу/* Јер само бескомпромисна борба против оваквог система вредности може дати резултат! У овој држави – много је трулежи. Најчистији су контејнери. Овај факултет мора да буде родоначелник идеје о радикалном разлазу са сурогат-културом! Другим речима, ако сам ја манијак, онда хајде да будем прави манијак, а не лажни. Ако ти чистиш, онда чистите до краја, колегинице. Немој да сам нашао неку заосталу прашину, молим те...

КСЕНИЈА: Ништа ви не брините, професоре, чистим као у својој кући.

УРОШ: Одлично, хвала. Уведите ми сада првог студента...

КСЕНИЈА: Одмах, професоре...

У салон улази Елизабета. Обучена као права студенџиња. Крајак миниф, боди, жваће жваку.

ЕЛИЗАБЕТА: */весело/* Добар дан, професоре. Елизабета, драго ми је.

Урош њиљи у њу. Неверица.

ЕЛИЗАБЕТА: Јесте ли добро? Не брините. Дошла сам само да се исповедим...

УРОШ: Какав је то непосредан наступ, колегинице? Нисте на улици, већ на факултету. Баците ту жваку, молим вас.

ЕЛИЗАБЕТА: Упс, извините. Наравно.

Исљунује жваку у њаџирић.

УРОШ: Нема љутње. Покушавам само да успоставим јасна правила игре са својим студентима. Морамо бити пристојни пре свега.

ЕЛИЗАБЕТА: Опростите, неће се више поновити...

УРОШ: Реците, Елизабета. Шта вас мучи?

ЕЛИЗАБЕТА: Желим да вам испричам своју тужну животну причу. Могу ли?

УРОШ: Само изволите. Ту сам да вам помогнем.

Пауза.

ЕЛИЗАБЕТА: Овако. Мој муж и ја смо заправо најобичнији криминалци, професоре. Ја све теже живим с тим. Поготову од када сам упознала вас и вашу супругу. Ви сте обоје тако дивни људи.

УРОШ: Ви сте криминалци? Мора да се шалите!

ЕЛИЗАБЕТА: Прави правцати криминалци, професоре. Дрога, уцене, преваре...

УРОШ: Ма хајдете, молим вас. Нисте никога убили, надам се?

ЕЛИЗАБЕТА: Таман посла. Али да смо грешни – много смо грешни. Рећи ћу вам праву истину. Ми смо заправо депортовани из Холандије...

УРОШ: Је ли? А зашто?

ЕЛИЗАБЕТА: Уцењивали смо неке пацијенте неприкладним видео-садржајима. Испоставило се да су то били утицајни политичари...

УРОШ: Ау! То вам није било баш паметно. Надам се да нећете исту грешку поновити овде.

ЕЛИЗАБЕТА: Никако, професоре. Водимо рачуна.

УРОШ: Паметно. И ја сам почео јако да пазим шта говорим. Треба бити мудар...

ЕЛИЗАБЕТА: То се види. И то они јако цене...

УРОШ: Ако имате та сазнања, молим вас реците им да има доста заинтересованих чланова академске заједнице који су врло кооперативни. На пример – ја.

ЕЛИЗАБЕТА: Хоћу, свакако.

УРОШ: Криминал можемо победити само испруженом руком. Што кажу, упознај непријатеља да би га лакше савладао.

ЕЛИЗАБЕТА: То све лепо звучи... али тај осећај да имате криминалну прошлост – то је један ужасан терет и једно велико људско понижење...

УРОШ: */насмеши се/* Ма хајдете, молим вас. А шта ја да кажем – као сексуални манијак?

Елизабета се узмува.

ЕЛИЗАБЕТА: Морам да признам да је мени то јако узбудљиво. И професор и манијак. Каква чаробна комбинација...

Обоје се пригодно насмеше.

УРОШ: Поставићу вам једно питање. Можда вам тако олакшам тај ваш терет. Да ли су криминалци и манијаци попут мене особе другог реда? Имају ли право на поновно укључење у друштво? Имају, верујте. И они имају право на дружење са својом децом, на изласке, одлазак у позориште...

Елизабета загрхти брада.

ЕЛИЗАБЕТА: То сте тако дивно рекли, професоре, признаћу вам. И још нешто. Мене јако узбуђује овај наш однос студенткиња–професор...

Крене да му се приближава. Стрела га заводничким пољедом. Урош узмиче.

УРОШ: Колегинице, немојте молим вас...

ЕЛИЗАБЕТА: Ја сам се заправо заљубила у вас. Ви сте просто неодољиви. Осећам како свака ваша мудра мисао буди лептириће у мом стомаку...

Насрне на њега, Урош покушава да се одбрани.

УРОШ: Чувајмо достојанство наставе! Прекините, кад вас лепо молим...

Елизабета му скида краваћу, ошкочава кошуљу.

ЕЛИЗАБЕТА: Узмите ме, професоре, радите са мном шта хоћете!

Насрне рвање на софи, Уроше се некако искобеља. Одгурне Елизабету са себе.

УРОШ: Срам да вас буде, колегинице!

ЕЛИЗАБЕТА: А зашто, професоре? Опростите ако сам се понадала доброј оцени.

УРОШ: Дошли сте потпуно неспремни на час!

Приђе јој, загледа је.

УРОШ: Где су вам силикони? Импланти у уснама? Последњи модел ајфона? Будите озбиљни, Елизабета. Спремите се како треба за следећи пут!

ЕЛИЗАБЕТА: Опростите, молим вас. Даћу све од себе...

УРОШ: Зовите следећег студента!

Елизабета се, поражена, упути ка вратима од кухиње-чекаонице.

ЕЛИЗАБЕТА: Следећи!

УРОШ: У ствари, сачекајте за тренутак...

Елизабета засмине, окрене се.

УРОШ: Ево, да не испадне да је професор потпуно одбојан и непријатан према вама...

Крене да ошкочава панталоне.

УРОШ: Ако немате ништа против, расположен сам за један фелацио...

ЕЛИЗАБЕТА: /насмехи се/ Напокон! Са великим задовољством, професоре...

Елизабета се врати до њега. Клекне испред њега. Акцију људухири поштар који се јојављује на вратима. Поштар уочи деликатан шренушак.

ПОШТАР: Јесам ли ја следећи?

УРОШ: А, то си ти, моја бедна копијо! Сачекај још мало, молим те. Завршавам час. Ко је још ту?

ПОШТАР: Госпођа Јагода...

УРОШ: Јагода? Одлично, баш ми је драго што се и она пријавила за наставу...

ПОШТАР: Ми се већ припремамо за наставу. Нисмо губили време.

УРОШ: Је ли? А како?

ПОШТАР: Рецитујем јој, по договору, руску поезију деветнаестог века. На великим је мукама.

УРОШ: Одлично, ништа без браће Руса...

ПОШТАР: Зовите, кад ја дођем на ред, молим вас...

УРОШ: Свакако, брзо ћу ја...

Поштар шмуће. Урош и Елизабета би да наславе са њослом, али их њрекине Ксенија која се однекуд њојави.

КСЕНИЈА: Уроше!

Елизабета се шњрецине. Моментално се њридиће.

КСЕНИЈА: Управо сам се чула с децом. Вратила су се са летовања!

УРОШ: Је ли? Па то је сјајна вест.

КСЕНИЈА: Сачекали су их бака и дека!

УРОШ: Лепо, баш лепо. Ништа без деке и баке...

КСЕНИЈА: А онда се десила једна страшна ствар...

УРОШ: Каква, љубави?

Ксенија, очајна, дође до Уроша. Клекне њред њим.

КСЕНИЈА: Видели су нас на телевизији...

УРОШ: На каквој сад телевизији? Не разумем....

КСЕНИЈА: Ми смо сад у програму, Уроше.

УРОШ: У каквом, бре, програму?

КСЕНИЈА: */зајлаче се/* Они сада нас већ снимају. У програму смо уживо!

Урош крене да се осврће око себе.

УРОШ: Ау, бога ти! Како сад то? Кад пре?

Закојчава ужурбано њаншалоне.

УРОШ: Па, то је јако непријатна вест! Ваљда су избацили оне шкакљиве политичке делове...

КСЕНИЈА: Наравно да су избацили, али то ми је најмања брига.

ЕЛИЗАБЕТА: */Урошу/* А да ми завршимо наш започети посао, професоре?

Урош узмиче, осврће се око себе. Ињорише њонуду, закојчава шлиц. Ксенија дође до њеја, клекне на њод. Склоји руке.

КСЕНИЈА: */очајна/* Ти си ме навукао на све ово. Изгубили смо све. Посао, стан, сада и углед. А сада су ме деца видела како шмрчем кокаин у тоалету...

УРОШ: Па где си пожурила? Могла си да ме сачекаш да завршим часове.

КСЕНИЈА: Где су они пожурили? Нисам стигла ни да се освестим колико сам ниско пала...

ЕЛИЗАБЕТА: */Урошу/* Остали сте ми велики дужник, професоре.

Ушћане и крене ка врашима. Засћане, окрене се ка Урошу.

ЕЛИЗАБЕТА: И да не заборавим. Честитам вам на храброј одлуци да са својом супругом заједно уђете у пакао тешких дрога. Била је то коцкица која недостаје. Изволите.

Баци му један омањи њакетњић. Урош ја ухвати. Зајледа ја.

ЕЛИЗАБЕТА: Уживајте у вашој потпуно заслуженој слави.

Елизабета оде. Урош и Ксенија остјају сами. Ксенија је на коленима.

КСЕНИЈА: Бојане, Сандра, опростите, ако икако можете! Тага је за све крив, али то сада више није битно. Ја само желим да ви одете негде, на неко лепше и боље место и да нас потпуно заборавите. Хоћете ли, дечице, кад вас лепо моли ваша мама? Што даље, преклињем вас!

УРОШ: Само полако, љубави. Није све тако црно. Биће све у реду. Ако ти је за неку утеху, мислим да смо управо добили нешто сјајно.

КСЕНИЈА: Шта то?

УРОШ: Заборави кокаин, Ксенија. /озарен/ Сва је прилика да у рукама држим првокласну робу! Стопроцентни хероин!

Ксенија крикне, иридиће се, скочи на Уроша. Почне да га удара како год и где стипиће. Урош се безусебно брани. Креће музика из off-а. Рамбо Амадеус, иконична песма из деведесетих „Курац, ичка, товно, сиса“ чији се рефрен моноитоно понавља. Појављују се ситанари „факултетша“ са свих страна. Јагода, Јован, поштар, Елизабетша. Покушавају да развоје брачни пар Павловић.

Не успева им баш. Током покушаја раздвајања суружника, севну ударци на све стране и настане оштра маклажа, свако са сваким, стипична за ситандарде рижалићи емисија. Најзад, екипа се мало смири и седне у салон Павловића. Зуре у публику. Неко некоме седне у крилу, неко се љуби, неко шмрче кокаин, неко се неурасипенично кикоће. Музика одлази у фејд аут.

Мрак.

10. БУДУЋНОСТ НАШЕ ДЕЦЕ

Субота. У салону Павловића /факултетшу, ТВ сећу/ само Урош и Јован. Тишина, после великог русваја. Обојица зуре испред себе.

УРОШ: Је л' се ово снима сада?

ЈОВАН: Не, не снима се. Камере су искључене. Имамо право на приватне тренутке.

УРОШ: Шта је следеће, ако смем да питам?

ЈОВАН: Овако. Имамо криминалца, курву, нимфоманку, сексуалног манијака, домино даму, једино нам недостаје један геј...

УРОШ: Геј?

ЈОВАН: Да, геј. Морамо покрити све циљне групе

УРОШ: Шта мислите о поштару?

ЈОВАН: Касно. Нимфоманка га је већ узела под своје.

УРОШ: Па ко ће онда?

ЈОВАН: Ако допуштате, ја сам мислио да сте ви најбољи избор.

УРОШ: Ја? Чекајте, али ја немам ту врсту искуства.

ЈОВАН: Помоћи ћу вам ја, не брините.

УРОШ: /ићи у њега/ Ви?

ЈОВАН: Зашто ме гледате тако? Нисам ваш тип мушкарца?

Урош га загледа. Мери га од главе до пете.

УРОШ: Признаћу вам искрено...

ЈОВАН: Немојте ме разочарати, молим вас...

УРОШ: */насмеши се/* Од када сам вас видео у костиму Краљевића Марка, ја сам се неповратно заљубио у вас...

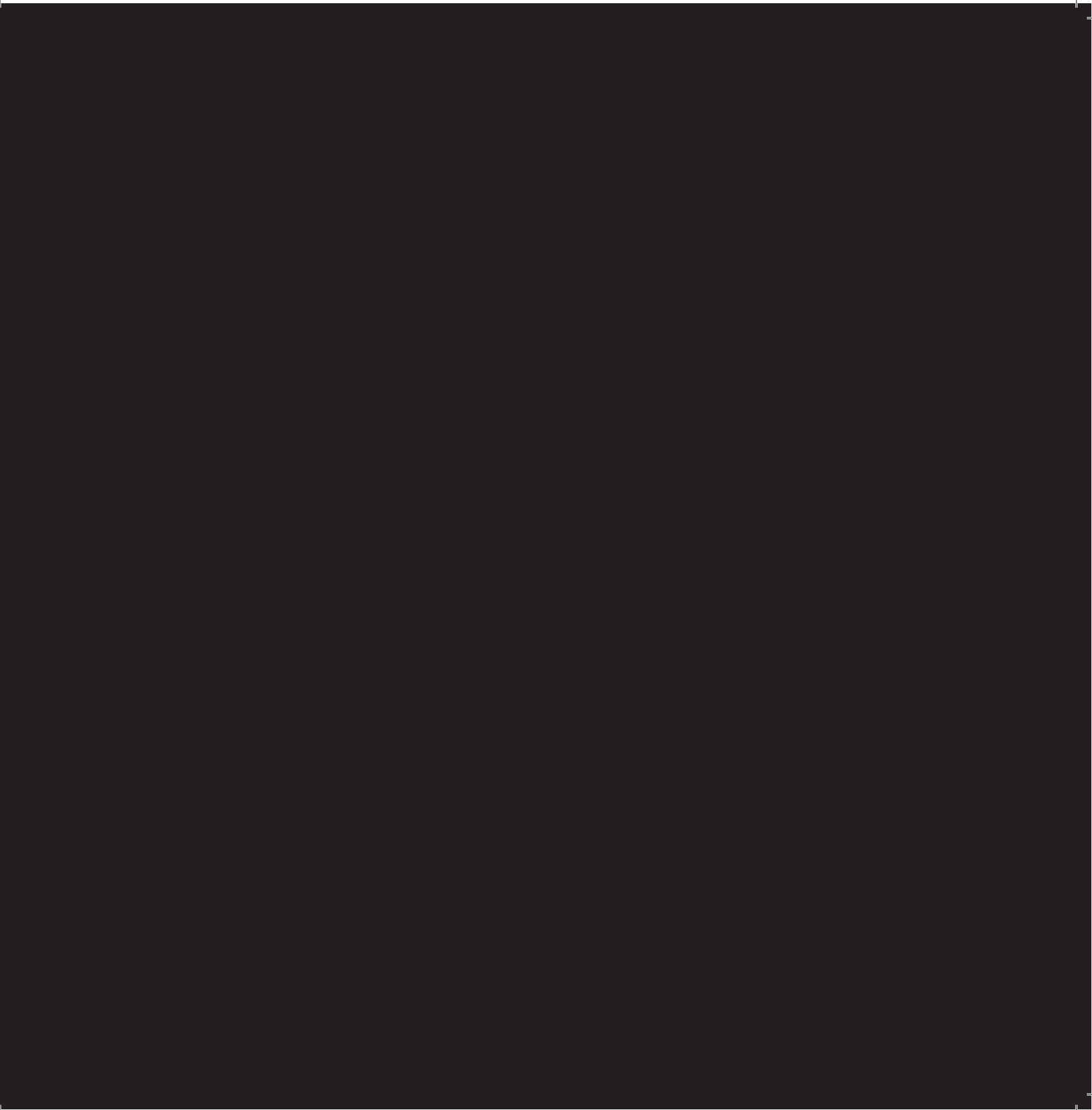
Јован је зашечен. Урошу зазвони телефон.

УРОШ: Хало... Бојане, Сандра, то сте ви? Па где сте, жапци татини? Јесте ли већ на путу? Мама мисли да је најбоље да одете из земље. Јесте, и ја се с тим потпуно слажем. Бежите из ове бестрагије. Што даље, најдаље што можете. Молим? Остајете овде? А зашто, ако смем да питам? Хоћете да се обрачунате с нама? Зато остајете? Па добро, ако сте тако одлучили, шта да радимо. Буздован? Ту је, не брините, чува га чика Марко. */намигне Јовану/* Молим? Тући ћете нас без милости? Не питамо се више ни за шта? У реду, кад ти кажеш, сине. Ма, само ти удри и преузми команду. Слушаћемо покорно све што кажеш. Твој тајо је тако поносан на тебе...

Телефон пада на под. Урош обрише сузицу.

Мрак.

КРАЈ

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

792

КОМЕДИЈА : часопис позоришног фестивала
"Дани комедије" у Јагодини / главни и одговорни
уредник Небојша Петровић. - Год. 1, бр. 2 (октобар 2019)-
. - Јагодина : Културни центар „Светозар Марковић”,
2019- (Јагодина : Златна књига). - 22 cm

Два пута годишње.

ISSN 2620-2514 = Комедија (Јагодина)

COBISS.SR-ID 274422540